

Keskiluokka on tullut kasvaakseen

Keskiluokkaisuus ja Ison-Britannian luokkarakenteen vaikutukset identiteettiin ja maailmankuvaan

Zadie Smithin romaanissa *Swing Time*

Viivi Ängeslevä

Syventävien opintojen tutkielma

Kirjallisuudentutkimuksen maisteriohjelma

Yleinen kirjallisuustiede

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Joulukuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO - HELSINGFORS UNIVERSITET - UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Humanistinen tiedekunta Humanistiska fakulteten Faculty of Arts	Laitos - Institution - Department
Tekijä - Författare - Author Ängeslevä, Viivi	
Työn nimi - Arbetets titel - Title Keskiluokka on tullut kasvaakseen - Keskiluokkaisuus ja Ison-Britannian luokkarakenteen vaikutukset identiteettiin ja maailmankuvaan Zadie Smithin romaanissa <i>Swing Time</i>	
Oppiaine - Läroämne - Subject	
Vuosi - År - Year 2019	
Tiivistelmä - Abstrakt - Abstract Tarkastelen tutkielmassani Zadie Smithin romaanin <i>Swing Time</i> (2016) kuvausta Ison-Britannian keskiluokkaisen ihmisen identiteetistä sekä yhteiskuntaluokista. Keskeisimmät sosiologiset ja yhteiskunnalliset lähteeni ovat Pierre Bourdieun teoria luokista sekä kaksi 2010-luvulla toteutettua tutkimusta Ison-Britannian luokista, BBC:n ja sosiologi Mike Savagen tutkimusryhmän toteuttama Great British Class Survey ja sosiologi Will Atkinsonin luokkamalli. Identiteetin ja diskurssien tarkastelulle pohjan antavat Stuart Hall, Michel Foucault ja Paul Ricœur. Kerronnan ja kerronnallisen identiteetin tutkimuksen tukena käytän James Phelanin ja Marin Klepperin tutkimuksia. Luen <i>Swing Time</i> temaattisena, ideologisena teoksena, joka kuvaa Ison-Britannian luokkayhteiskunnan eriarvoisuutta. Tutkielmassani liitän teoksen sen kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin eli ympäröiviin sekä hierarkioita ja stereotyyppioita ylläpitäviin diskursseihin. Isossa-Britanniassa on korostettu esimerkiksi yksilöllisiä kykyjä ja ”likvidiä moderniteettia” luokka-aseman merkityksen kustannuksella. Smithin hysteeriseksi realismiksi kutsuttu kirjallinen tuotanto sekä jatkaa että kritisoi näitä diskursseja. Määritän tutkielmassa <i>Swing Time</i> keskeisten päähenkilöiden asemat GBSC:n ja Atkinsonin malleissa. Huomaan päähenkilö-kertojan ja tämän äidin hahmojen kuvaavan periytyvän kulttuurisen pääoman merkitystä luokka-asemalle ja aseman nousulle. Traceyn hahmo personifioi vastapainona alaluokkien alistettua asemaa. Päähenkilö-kertojan subjektiivinen minäkerronta kuvaa tutkielmani mukaan keskiluokkaista ajattelutapaa. Tutkin päähenkilö-kertojan käsitystä identiteetistään, väärintulkitsevaa kerrontaa sekä muita keinoja, joilla romaanissa näytetään kertojan väistelevän luokka-asemien merkitystä ja täten myös omaa keskiluokkaisuuttaan. Se on tutkimukseni väitteeni mukaan nykyhetken keskiluokkaiselle ihmiselle tyypillinen piirre; keskiluokka on muuttunut niin, etteivät perinteiset käsitykset sen piirteistä enää päde. Keskiluokan tärkein uusi piirre on etninen monimuotoisuus. Päähenkilö-kertoja näe diskurssien vaikutusta itseensä ja koittaa samastua ryhmiin, jotka hän jaottelee individualistisen ajattelun ohjeistamana yksittäisten ominaisuuksien, kuten lahjakkuus tai etnisyyys, mukaan. Se ei tuota toivottua tulosta eli eheää identiteettiä, tuntemusta pysyvyydestä. Näin <i>Swing Time</i> todistaa, että brittiläisen ihmisen identiteetin sekä mahdollisuuksien ja rajoitusten elämässä määrää pohjimmiltaan aina luokka-asema.	
Avainsanat - Nyckelord - Keywords eriarvoisuus, identiteetti, Iso-Britannia, keskiluokka, luokkayhteiskunta, minäkerronta, Zadie Smith, 2000-luku	
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto - Helda / E-thesis (opinnäytteet)	

Sisällys

1. Johdanto	1
2. <i>Swing Timen</i> yhteiskunnallinen ja kulttuurinen konteksti	4
2.1 Luokkarakenne: kolmijako ja 1900-luvun lopun weberiläisyys.....	4
2.2 Likvidi moderniteetti ja refleksiivinen työntekijä.....	7
2.3 Pierre Boudieu ja kulttuurisen pääoman merkitys.....	10
2.4 Luokkanousutarinat ja Bildungsroman.....	12
2.5 Väliinputoajat ja keskiluokka Zadie Smithin teoksissa.....	15
3. <i>Swing Timen</i> henkilöhahmot Ison-Britannian uusissa luokkamalleissa	19
3.1 Great British Class Survey.....	20
3.2 Will Atkinsonin luokkamalli.....	21
3.3 Päähenkilö-kertoja.....	24
3.4 Päähenkilö-kertojan äiti.....	29
3.5 Tracey.....	34
4. Identiteetti, temaattisuus ja Ison-Britannian keskiluokka <i>Swing Timessa</i> ...	40
4.1 Likvidi vai pysyvä identiteetti.....	40
4.2 Henkilöhahmojen mimeettisyys ja temaattisuus.....	45
4.3 Kerronnan subjektiivisuus ja väärin tulkitseva minäkerronta.....	48
4.4 Heimot ja onnellisuus.....	52
4.5 Päähenkilö-kertojan keskiluokkaisuuden ydin.....	57
4.6 Eksotisointi ja postkolonialistinen kritiikki.....	61
5. Lopuksi	66
Lähteet ja taustakirjallisuus	69

1. Johdanto

Brittikirjailija Zadie Smithin tuotantoa on kirjallisuuskritiikissä usein kuvattu hysteeriseksi realismiksi. Kriitikko James Woodin määritelmän mukaan Smithin hysteerinen realismi kuvaa nimenomaisesti Ison-Britannian ihmisiä ja elämää kaikkine mahdollisine yksityiskohtineen, käyttäen siis realismin keinoja niiden äärimmäisessä muodossa (Wood 2000, ei sivunro). Täten tarkan kuvailun kohteeksi Smithin teoksissa nousevat usein Ison-Britannian yhteiskuntaluokat. Niin myös hänen uusimmassa, vuonna 2016 ilmestyneessä romaanissaan *Swing Time*. Teos ei usko Margaret Thatcherin sanoja ”yhteiskuntaa ei ole olemassa” tai Tony Blairin väitettä ”luokkasota on ohi”¹. Ennenmin se uskoo valtion uusien köyhyysmittausten huomioon siitä, että brittien eriarvoisuus kasvaa ja mahdollisuudet luokkanousuun ovat vähentyneet (Stroud et al. 2018, 7). Romaani vaikuttaa myös tahtovan osoittaa todeksi sen, minkä vuoden 2015 British Social Attitudes -kysely näytti: yhä useampi britti tuntee olevansa työväenluokkainen, vaikka kuuluisikin todellisuudessa tukevasti keskiluokkaan (BSA 2015, 4).

Swing Timen nimettömäksi jäävä päähenkilö-kertoja kertoo kahden pohjoislontolaisen, taustaltaan jamaikalais-englantilaisen ystävyksen, itsensä ja Traceyn, tarinat aikuiseksi vartumisesta. Toisin kuin useita Smithin aiempia kirjoja, tätä tuoretta romaania ei ole ymmärtääkseni toistaiseksi tutkittu. Arvosteluissa *Swing Time* on kuitenkin otettu vastaan rasismien kritiikkinä, 2010-luvun versiona menestystarinasta ja/tai myöhäismodernin maailman luokkarakenteissa ja maailmalla liikkuvan ihmisen kuvauksesta². Traceyn epäonnistunut tanssijanura ja Gambiassa tapaamiensa tyttöjen tarinat saavat kertojan pohtimaan eriarvoisuutta: kuinka vaikea rodullistetun³ ja alistetussa asemassa olevan naisen on saavuttaa unelmansa, päästä huipulle.

Tässä tutkielmassa luen kuitenkin *Swing Timea* tutkimusmatkana 2000- ja 2010-lukujen Ison-Britannian luokkarakenteeseen ja erityisesti kasvavaan

¹ Thatcher: ”...who is society? There is no such thing! There are individual men and women and there are families and no government can do anything except through people and people look to themselves first” (Keay 1987, ei sivunro). Blair: ”Equal rights. Equal responsibilities. The class war is over. But the struggle for true equality has only just begun” (Blair 1999, ei sivunro).

² Esim. Taiye Selasin arvio *The Guardianissa*, 13.11.2016: ”Swing Time by Zadie Smith review – a classic story of betterment” ja Suvi Aholan arvio *Helsingin Sanomissa*, 12.4.2017: ”Zadie Smithin uusi teos kysyy, miltä tuntuu elää rodullistettuna, ja siksi kirjailija lähettää ruskean tytön Madonnan kintereissä Afrikkaan”.

³ Käytän uussanaa ”rodullistettu” esim. sanan ”tummaihoisen” sijaan, sillä tahdon korostaa sitä, kuinka etniseltä taustaltaan tai ihonväriltään valtaväestöstä poikkeaviin ihmisiin liitetään identiteettejä, tapoja yms. heidän ulkoisten ominaisuuksiensa perusteella, vaikka he eivät itse niihin identifioituisi.

keskiluokkaan. Iso-Britannian määrittelen yksinkertaisesti, samoin kuin käyttämäni brittiläiset sosiologiset tutkimukset: Englannin, Walesin, Skotlannin ja Pohjois-Irlannin käsittäväksi kuningaskunnaksi, jonka asukkaista käytetään yleisnimitystä britti ja jossa englantilaisella kulttuuri hallitsee stereotyyppistä kuvaa brittiläisestä kulttuurista. Luen nyt *Swing Timea* toisin kuin kritiikkien luennat. Teos ei tulkintani mukaan kuvaa yksilön häilyvää identiteettiä ”likvidissä” nykymaailmassa, vaan se osoittaa kansallisten sosiaalisten valtarakenteiden ja niihin liittyvien diskurssien määräävän yksilön identiteetin sekä maailmankuvan. Tutkielmani keskeisin kysymys on, kuinka *Swing Time* näyttää luokkarakenteen ja erityisesti keskiluokkaisuuden vaikutuksen sen pohjoislontolaisten henkilöhaahmojen identiteeteille ja elämäntarinoille. Näkökulmani ydin on Pierre Bourdieun teoksessaan *La Misère du monde* esittämässä ajatuksissa, kuinka taidemuodoista juuri romaani kuvaa parhaiten ihmisten kokemusta yhteiskunnasta ja kuinka kulttuurinen pääoma (maku, osaaminen) on luokka-aseman tärkein määrittäjä.

Tarkastelen *Swing Timen* kolmea keskeistä henkilöhaahmoa, kertojaa, tämän äitiä ja Traceytä, kunkin oman yhteiskuntaluokkansa tematisoijina. Luokat määritän vuonna 2013 BBC:n gallupin tuloksista laadittua Great British Class Surveyn luokkarakenteen mallia ja sosiologi Will Atkinsonin vuonna 2017 laatimaa mallia soveltaen. Henkilöhaahmojen analyysi antaa valaisevan kulman *Swing Timen* teemojen, niiden ideologisuuden ja teemoja tukevien kerronnan keinojen analyysille. Tutkin, kuinka *Swing Timen* kertoja kuvaa todellisuutta ja muita henkilöhaahmoja subjektiivisesti ja väärin tulkiten. Näin osoitetaan ikään kuin rivien välistä kertojan vääristynyt maailman- ja omakuva. Tutkielman lopuksi tarkastelen nopeasti romaanin postkolonialismiin liittyvää pohdintaa, mikä myös liittyy kertojan maailmankuvaan ja identiteettiin.

Tarkastelen *Swing Timea* siis ideologisenä, yhteiskunnallisena romaanina. Romaanin ideologiseksi ytimeksi rajaan tällä kertaa vain yhteiskuntaluokkien merkityksen ja kritiikin sekä keskiluokkaisuuden kuvauksen. *Swing Timessa* on kuitenkin muitakin teemoja, esimerkiksi etnisyys, raha ja naiseus. Ne osaltaan tukevat luokkarakenteen kuvausta ja teemaa, ja sivuan niitä tässä tutkielmassa oman tutkimuskysymykseni valossa.

Rakenne on vaikea termi määrittää. Lainaan Charles Lemertin esittämää tiivistystä: rakenteet syntyvät ja vakiintuvat siten, miten käytännön elämässä ihmiset määrittävät, mitä ihminen voi tai ei voi tehdä tai millaisia he voivat olla. Näihin eroihin ja rajoituksiin liittyy oleellisesti valta – kenellä on oikeus mihinkin toimintaan tai

ominaisuuteen, ja kuka niistä määrää. Rakenteet rakennetaan ja niitä pidetään yllä, jotta olemassa olisi pysyvyyttä, jolla luoda järjestys maailmaan (Lemert 2007, 20–23).

Identiteetin käsitän Stuart Hallin ja Paul Ricœurin teorioiden mukaan. Tällöin identiteetti on yksilön kokemus joiltain ominaisuuksiltaan pysyvistä minuudesta. Se rakentuu kokemusten ja ympäristön diskurssien eli yleisten käsitysten ja muun muassa taiteen ja median esitysten pohjalle. Rakenteen tuomaa pysyvyyden tunnetta ja annettuja malleja tarvitaan eheän identiteetin syntymiseen. *Swing Timen* kertoja ottaa kerronnalliseksi identiteetikseen postmodernin, likvidin ja refleksiivisen identiteetin, sillä ei usko pysyvän identiteetin olevan hänelle mahdollinen, sillä hän ”ei kuulu minnekään”. Tutkielmani tarkastelee kerronnan keinoja, joiden avulla *Swing Time* näyttää kertojan maailmankuvan ja sille pohjautuvan likvidin identiteetin olevan vääristyneitä.

Swing Timen pokkaripainoksen takakanteen on painettu kysymykset ”How do we become who we are? Can we ever truly escape our origins? Must we dance to the music of our times?” Avainsana niiden vastauksiin on *swing*. Se on *Swing Timen* motiivi, joka lainataan kertojan rakastamasta Broadway-musikaali *Ali Baba Goes to Townin* kappaleesta *The Swing is Here to Stay*. Konkreettisesti swing on kertojan harrastama tanssi. Kuvainnollisesti se *swing*, heilahdus, jonka *Swing Time* osoittaa tulleen jäädäkseen, on luokkarakenteen ja luokkien määritelmien muutos: keskiluokan heilahtaminen suurimmaksi luokaksi ja monimuotoisuuden lisääntyminen.

Swing Time ei käy suoraa keskustelua GBSC:n, Atkinsonin luokkamallin tai muun uuden sosiologisen tutkimuksen kanssa eikä puhu sosiologisin termein. Sekä romaani että sosiologinen tutkimus näyttävät kuitenkin tulevan samaan lopputulokseen: monikulttuuristuneen ja moniäänistyneen Ison-Britannian luokat ovat aiempaa monimuotoisempia. Niihin tottuminen vaatii uudenlaisia ajatusmalleja. Nyky-Isossa-Britanniassa esimerkiksi rodullistettu jamaikalaistaustainen ihminen voi olla kiistatta keskiluokkainen, kuten Smith itse, vaikka näin ehkä ei ennen yksiselitteisesti voinut olla.

Monimuotoistuminen ei kuitenkaan vielä takaa ihmisten tasa-arvoa. *Swing Time* ei esitä ratkaisua Ison-Britannian esimerkiksi etnisyyteen liittyvään eriarvoisuuteen. Sen sijaan romaanin ydin on näyttää valtarakenne. Se sanallistetaan käyttämällä hyväksi samastuttavaa minäkertojaa, tyypillistä keskiluokkaista ihmistä, joka itse ei osaa yhdistellä näkemiään ja kokemiaan valtarakenteen osia kokonaiseksi kuvaksi. Lukija tunnutaan näin haluta havahduttaa: kun nyt näemme ja ymmärrämme rakenteen, miten voimme toimia sitä vastaan? Konkreettisia ohjeita romaanissa ei ole. Se kuitenkin ehdottaa, miten ainakaan *ei* enää voi tai kannata ajatella.

2. *Swing Timen* yhteiskunnallinen ja kulttuurinen konteksti

Swing Timen päähenkilö-kertoja (jatkossa lyhyemmin kertoja) vie tarinallaan lukijat ja itsensä Jamaikalta Pohjois-Lontooseen, Pohjois-Lontoosta New Yorkiin, New Yorkista Gambiaan⁴. Olennaista eivät ole kuitenkaan matkat, vaan se, miksi juuri *hän* saattaa liikkua noin pitkin poikin maailmaa.

”Hysterisen realistisena” tai ylipäättään yhteiskunnallisena romaanina *Swing Time* on tiukasti sidoksissa nimenomaan kertojansa ja kirjoittajansa kotimaan yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Isossa-Britannian kulttuuriin ja yhteiskuntaan vaikuttavat leimallisen paljon sen historiallisesti määrittäneet, perinteiset yhteiskuntaluokat. Siksi tämä luku peilaa *Swing Timen* esittämää yhteiskuntaa Ison-Britannian muuhun nykykirjallisuuteen ja Zadie Smithin aiempaan tuotantoon sekä tapoihin, joilla luokkarakenne on Isossa-Britanniassa määritelty 1900-luvun saatossa.

On toki kyseenalaista, kuinka hyvin fiktiivinen kaunokirjallisuus voi kuvata niin sanottua todellista kokemusta luokkayhteiskunnasta. Kirjallisuuden henkilöahmo, puhumattakaan fiktion kuvaamasta ”todellisuudesta”, on väistämättä artefakti⁵. Toisaalta kirjallisuus ja muu taide voivat heijastaa sitä, miten ihmiset ympäröivän todellisuutensa valtarakeinteineen kaikkineen hahmottavat. Pierre Bourdieu on todennut, että romaanit pitäisi nostaa keskiöön sosiologisten representaatioiden ja erityisesti sosiaalisen kärsimyksen tutkimuksessa – *Swing Timen* tapauksessa eriarvoisuuden tarkastelussa. Romaanit voivat näyttää yksilöiden eri näkökulmien avulla monimuotoiset kokemukset samasta todellisuudesta ja sosiaalisista asemista (Bourdieu et al. 1993, 9–10). *Swing Time* on viihdyttävä kertomus, mutta samalla yhteiskunnallinen kannanotto.

2.1 Luokkarakenne: kolmijako ja 1900-luvun lopun weberiläisyys

Swing Timen representaatio todellisuudesta on uskottava. Todellisuuden tuntu luodaan muun muassa kuvaamalla sekä henkilöahmoja että ympäristöä tunnistettavasti.

⁴ ”Länsi-Afrikan valtio” jää *Swing Timessa* suoraan nimeämättä, mutta sen voi päätellä Gambiaksi; esimerkiksi lentokentällä matkalla ”Länsi-Afrikasta” takaisin Lontooseen kertoja kuulee kahden rekkakuskin juttelevan työskennelleen kovasti päästäkseen Gambian pääkaupunkiin Banjuliin, ”simply to afford this long weekend with his girl in Banjul” (ST 332).

⁵ Jätän lainausmerkit sanan ”todellinen” ympäriltä tästä eteenpäin pois, kun viitataan *Swing Timen* representaatioon todellisuudesta, koska se lähtökohtaisesti pyrkii mimeettisyyteen eli tunnistettavuuteen ja samastuttavuuteen.

”Hysteerisen realismin” hengessä teos on täynnä pieniä arjen yksityiskohtia, kertojan subjektiivisia huomioita, jotka brittiläisen tai Isoa-Britanniaa tuntevan lukijan on helppo tunnistaa. Erityisesti Pohjois-Lontoon naapurustojen eri kerrostumat (työväen- ja keskiluokat, etniset taustat) maalataan romaanissa lukijan omia kokemuksia ja tietoja kutkutellen esimerkiksi käyttämällä repliikeissä ja dialogeissa paikalliseksi tunnistettavia aksentteja⁶ ja kuvaamalla 80-luvun lapset hurmaavaa työ- ja keskiluokkien popkulttuuria⁷.

Kun kertoja kuvailee ympäristöä ja muita ihmisiä, vilahtelevat hänen puheessaan erityisesti sanat keskiluokka⁸ ja porvarillinen⁹. Sanavalinnoista voi tulkita, että hän on omaksunut Isoon-Britanniaan ja yleisesti länsimaihin juurtuneen, Karl Marxin ja Friedrich Engelsin teoretisoiman kapitalistisen yhteiskunnan luokkien kolmijaon työväenluokkaan, keskiluokkaan ja porvaristoon (Marx & Engels 1848/2015, 3–17). Kolmijako on sinänsä toimiva luokkarakenteen yleismalli, koska siihen voidaan ongelmitta jakaa kaikki britit. Määrittelemällä yksilö porvarilliseksi, keskiluokkaiseksi tai työväenluokkaiseksi voidaan laveasti kuvata, millaiseen sukuun hän on syntynyt, kuinka paljon hänellä on varallisuutta ja millaisista asioista hänen oletetaan pitävän.

Kolme luokkaa ovat kuitenkin turhan väljiä kategorioita kuvaamaan brittiläistä vallan rakennetta tai nykybrittiläisten identiteettejä. Silti brittiläinen nykykirjallisuus ja sen tutkimus käyttävät yhä usein luokkien kolmijakoa analysoidessaan brittiläisiä henkilöitä ja luokkayhteiskunnan kommentaaria. Kirjallisuudentutkija Nick Bentleyyn mukaan tähän tyydytään siksi, että toimivaa, luokkien kulttuurien eroihin pohjautuvaa mallia ei ole onnistuttu tehdä¹⁰. Perinteinen brittiläinen syntyperään perustuva luokkajako yksilölle arkielämässä tyydyttävä, mutta se aiheuttaa vääristymiä. Esimerkiksi työväenluokkaisesta suvusta tuleva voi tällöin käsittää itsensä suvun taustan takia työväenluokkaiseksi, vaikka olisikin keskiluokkaa.

⁶ Erityisesti Traceyn pohjoislontoolaiset aksentti ja sanavalinnat, esim: “[...] Funny, innit,” she said, exaggerating her accent for effect [...]: ‘Rich birds with no kids, poor birds with plenty [...].’ (ST 405).

⁷ ”I was at Tracey’s, watching *Top of the Pops*, when the *Thriller* video came on, it was the first time any of us had seen it. [...] There was so much new information: the red leather trousers, the red leather jacket, what had once been an Afro now transformed into something greater even than Tracey’s own ringlets!” (ST 37, kursivointi alkuperäiset)

⁸ Esim. “[...] my mother, always nosy about middle-class interiors [...].” (ST 76).

⁹ Esim. “[...] to go and live with him up in Hampstead, in exactly the kind of bourgeois fantasy she’d always bad-mouthed [...].” (ST 309).

¹⁰ Ei ainakaan Bentleyyn kirjan *Contemporary British Fiction* julkaisuvuoteen 2008 mennessä. Tämän tutkielman luvussa 3 esiteltävät uudet mallit täyttävät Bentleyyn mainitseman aukon.

Pelkkä syntyperä ei enää riitä tyydyttävästi määrittämään yksilön luokka-asemaa. Max Weberin mukaan vapaan markkinatalouden yhteiskunnissa, kuten Isossa-Britanniassa, luokkien välinen hierarkia ja yksilöiden luokka-asetat määräytyvät sen mukaan, miten yksilöllä on mahdollisuus käyttää hyväkseen markkinoiden palveluja. Luokka-asemaa määrittää eniten varallisuus, joka voi olla joko perittyä tai itse ansaittua. Weberin mukaan asemaan sekä luokkarakenteessa että luokan sisällä vaikuttaa varallisuuden rinnalla myös hänen statuksensa. Se perustuu sosiaaliseen arvoon eli siihen, kuinka paljon hänen ominaisuuksiaan arvostetaan luokan jäsenten kesken (Weber 1964, 424–9). Suvun nimi ja tausta – kuinka arvostettuja ne ovat muiden silmissä – vaikuttavat weberiläisessä ajattelussa enää yksilön statukseen eivätkä itsessään määrää luokka-asemaa. Siksi nykyhetken uusweberiläiset teoriat voivat väittää perinteisen brittiläisen syntyperään pohjautuvan luokkarakenteen hajonneen.

Weberiläisyydessä hyvä asema ja status ovat ensisijaisesti avaimet menestykseen, vapauten toteuttaa omia toiveitaan. Esimerkiksi weberiläinen sosiologi John Goldthorpe, Isossa-Britanniassa sekä Euroopassa paljolti käytetyn, 7-portaisen luokkamallin NS-SEC:n kehittäjä, myöntää tietynlaisen koulutus- ja perhetaustan antavan yksilölle tiettyjä etuja tai rajoituksia saada hyvä asema tai status. Goldthorpe kuitenkin kieltää sen, että koulutus olisi luokka-aseman nousun suurin mahdollistaja. Lopulta ihmisen kyvyt ja status määräävät hänen mukaansa ammatillisen aseman ja eli täten myös luokan (Goldthorpe 2016, 106). Tällainen ajattelu on 80-luvulta vähintään 2010-luvun alkuun eli *Swing Timen* tapahtumien ydinaikaan vaikuttaneen individualismin pohja.

Swing Time on tämän tutkielman hypoteesin mukaan nyt käynyt kritisoimaan individualistista, weberiläisyyttä käsitystä luokkarakenteista ja vallan jakautumista. Teos perustaa oletuksensa muiden hahmojen asemasta ja mahdollisuuksista noudattaa weberiläistä individualismia. Jos yksilö parantaa statustaan omien, henkilökohtaisen kykyjensä avulla, hän saa paremman aseman yhteiskunnassa. Kertojan mielestä Traceyllä on siksi hyvät mahdollisuudet menestykseen:

Even when I heard, a little later on, from my mother and others in the neighbourhood, that she was having difficulties, more and more frequently in trouble, I couldn't imagine why that would be, her life was perfect as far as I was concerned, and this is one side-effect of envy, maybe, this failure of imagination. In my mind, her struggles were over. She was a dancer, she'd found her tribe (ST 215).

Koska Tracey on lahjakas tanssija ja kuuluu tanssijoiden ”heimoon”, Traceyn status on kertojan mielessä korkea. Kun status on korkea, kertoja ei näe, että Traceyn elämä voisi

olla enää muuta kuin hyvää vaikeuksista huolimatta. Vaikeudet viittaavat Traceyn alaluokkaiseen taustaan, köyhyyteen ja niistä seuranneisiin ongelmiin ja suruihin. Niitä ei kuitenkaan enää kertojasta voi olla, jos elämästä on tullut täydellistä – korkeassa asemassa eli kadehdittavassa elämässä puute ja vaikeudet katoavat.

2.2. Likvidi moderniteetti ja refleksiivinen työntekijä

Kertoja vaikuttaa uskovan weberiläiseen ajatukseen siitä, että aseman määräävät ihmisten yksittäiset statukset ja niitä määräävät ominaisuudet ja elämäntilanteet. Kun tähän uskoo, vaikuttaa herkästi siltä, että yksilöt liikkuvat luokkarakenteessa jatkuvasti ylös alas – tai että luokkia ei enää ole. Yksilö ajalehtii ikään kuin virran mukana työelämän ja markkinatilanteiden muutosten mukaan eri ammateista ja tilanteista toiseen, luokasta toiseen. Tällaista sosiaalista liikkuvuutta kuvaa esimerkiksi Zygmund Baumanin teoretisoima likvidi moderniteetti. Likvidissä, modernissa maailmassa mikään ei ole pysyvää, ja tapahtumat tapahtuvat, ihmiset liikkuva ja muuttumat jonkinlaisessa paikattomassa ja ajattomassa tilassa ja ajassa (Bauman 2000, 2; 62).

Luokka-asema ei tällaisessa likvidiydessä perustellusti määritellä yksilön elämäntarinaa tai identiteettiä. Ne kun voivat muuttua hetkenä minä hyvänsä joko markkinoiden muutoksen tai yksilön omien toimien vaikutuksesta. *Swing Timen* kertoja käyttää tästä likvidiyteen viittaavaa sanaa aalto: “What could [Aimee] know about the waves of time that simply come at a person, one after the other?” (ST 141) Hänestä yksilön asemaa yhteiskunnassa määrittää siis henkilökohtaisten ominaisuuksien, kuten kykyjen, lisäksi elämän aallot, joka vievät ongelmista ja niiden ratkaisuista toiseen. Poptähti Aimeeta aallot eivät heilauta niin paljon kuin häntä itseään, koska Aimeella on hyvä status eli hän on arvostettu, lahjakas ja varakas. Sen ansiosta Aimeella on kertojan mielestä aina mahdollisuus tehdä mitä haluaa – päättää, kuka on.

Monet uusweberiläiset sosiologit, kuten Ulrich Beck ja Margaret Archer, ovat valmiita jopa täysin hylkäämään luokkajaon tarpeettomana. Heidän selityksensä ihmisten sosiaalisen aseman muutoksille perustuu yksilöiden refleksiivisyyteen. Tällaisessa maailmassa luokkayhteiskunnan tutkimuksen on käännettävä katse kulttuuriin. Tällöin on huomioitava individuaalisia valintoja korostavan yhteiskunnan eriaisteiset sosiaaliset muutokset ja haasteet, kuten sukupuolen, etnisen taustan ja

seksuaalisuuden huomioiminen sen sijaan, että keskityttäisiin siihen, kuinka ihmiset saadaan tilastoitua, luokiteltua¹¹.

Beck väittää, että vaikka sosiaalisen eriarvoisuuden rakenteet (luokkarakenne) ovat edelleen teorianensa julkaisuvuonna 1992 jäljellä, eriarvoisuuden ja identiteettien pohjana toimivat historiallisesti määräytyneet sosiaaliset mallit, kuten käsitykset yhteiskuntaluokista, on systemaattisesti hajotettu. Uusi individualisaation aika asettaa hänen mukaansa yksilön tilanteeseen, jossa yksilö itse muuttaa omaa elämäntarinaansa, identiteettiään ja asemaansa yhteiskunnassa refleksiivisillä valinnoilla (Beck 1992, 91–5). Luokat siis häviävät, koska ne eivät vastaa enää todellisuutta.

Archer määrittelee refleksiivisyyden tarkemmin yksilön sisäiseksi keskusteluksi itsensä kanssa, joka on luonnollinen ja olennainen ihmisten kyky. Sen avulla ihmiset hahmottavat tilanteita ja tapahtumia, punnitsevat mahdollisuuksiaan ja mittaavat niiden riskejä ja etuja (Archer 2003, 31–3). Koska *Swing Timen* kertoja raportoi jo tapahtuneita asioita, tuntuu hän tekevän yhteenvetoa omasta refleksiivisestä sisäisestä puheestaan; kuinka hänen maailmankuvansa on muotoutunut sellaiseksi kuin on¹². Hän kuitenkin tuntuu analysoivan ja arvioivan enemmän muiden kuin omaa toimintaansa. Hän esimerkiksi esittää päätelmän siitä, miksi Tracey ei menesty tanssijana. Koska Tracey on rodullistettu, siis valkoisen tanssijätähden stereotyyppisestä kuvasta poikkeava, hänelle ei anneta päärooleja musikaaleista. Kertoja päättelee, että yhteiskunta rajoittaa Tracey – mikä on totta, joskaan ei pelkästään ihonväristä johtuen. Vastapainoksi muiden analysoinnille hän itse ei kyseenalaista, mitkä ”aallot” hänen elämänsä ohjaavat. Hän ei kerronnan missään vaiheessa vaikuta punnitsevan valintojaan saati kyseenalaistavan, kuinka paljon muut ihmiset ja hänen taustansa – opitut ja omaksutut diskurssit – mahdollistavat ja rajoittavat hänen omia päätöksiään.

Ainoa asia, jonka kertoja vaikuttaa reflektiivisesti päättelevän omasta itsestään, on se, että hän on ”väliinputoaja” ja mainittujen aaltojen armoilla. Hän ei ole työväenluokkainen kuten vanhempansa, muun muassa koska on varakkaampi ja koulutetumpi. Siksi hän ei asetu saumattomasti mihinkään perinteisen kolmijaon luokkamääritelmään. Hän tuntee olevansa kaikenlaisten kategorioiden ulkopuolella: “At a loss, I became a Goth – it was where people who had nowhere to go ended up” (ST 215). Todellisuudessa hänellä on paikka ”jonne mennä”: keskiluokka, kuten tutkielman

¹¹ Teoriat esitellään muun muassa Ulrich Beckin teoksessa *Risk Society : towards a new modernity* (1992) ja Margaret Archerin teoksessa *Structure, Agency and the Internal Conversation* (2003).

¹² Tutkin kerrontaa ja kertojan maailmankuvaa tarkemmin luvussa 4.

luvussa 3 tarkemmin perustellaan. Keskiluokan määritelmä vain kaipaisi uudistusta. Viimeistään 80-luvulta asti Isossa-Britanniassa keskiluokkaan alkoivat kuulua myös nuoria, korkeakoulutettuja ja mahdollisesti maahanmuuttajataustaisia ihmisiä. Heillä ei ennen Ison-Britannian taloudellisen kasvun ja koulutuksen saavutettavuuden parantumista 1950–80-luvuilla eli Goldthorpen sanoin ”kultaisella ajalla” (Goldthorpe 2016, 93) olisi ollut mahdollisuuksia keskiluokkaiseen asemaan. Todiste siitä on esimerkiksi se, että kertoja ylipäättään voi valita liittyä nimenomaan goottialakulttuuriin, joka on leimallisesti keskiluokkainen¹³.

Brittisosialogi Will Atkinson esittää, että tiivistettynä Beckin, Archerin ja muiden uusweberiläisten ajatukset muodostavat teorian refleksiivisestä työntekijästä (*reflexive worker*) (Atkinson 2010, 18). Refleksiivisyys ei kuitenkaan itsessään kiellä luokkien olemassaoloa, vaikka Atkinson niin teoriansa summatessaan esittää. Beckin ja Archerin teoretisoimassa, liikkuvan maailman refleksiivisyydessä yksilön voi edelleen kulloisenkin tilanteen mukaan sijoittaa johonkin kolmesta perinteisestä luokasta. Refleksiivinen työntekijäisyys kuitenkin kieltää luokan determinisyyden eli sen, kuinka luokka-asemasta voidaan päätellä yksilön elämäntarinan mahdollisuudet ja rajoitukset. Beck ehdottaakin, että refleksiivinen käytös ja oman elämäntarinansa suunnittelu luo lopulta uudenlaisen, weberiläisen talouteen ja statukseen perustuvan luokkarakenteen korvaavan luokkarakenteen, esimerkiksi eriarvoisuuden, joka perustuu yksilöiden kyvyille käsitellä epävarmuutta ja refleksiivisyyttä (Beck 1992, 98–9).

Aika on näyttänyt, että Beckin ennustus oli väärässä. Sitä ainakin Atkinson pyrkii todistamaan, ja *Swing Time* tuntuu tekevän samat huomiot kuin hän. Atkinson ei kiistä sitä, etteikö yksilö tekisi elämässään harkittuja valintoja esimerkiksi elämäntyylistään, mutta korostaa, että ympäristön diskurssit ohjaavat yksilöä paljolti hänen tiedostamattaan. Mallit ”yksilöllisille” valinnoille ja oletukset omasta identiteetistä ja tulevaisuudesta määrittyvät kokemusten ja representaatioiden mukaan, joita yksilö on kasvuympäristössään kohdannut. Ne puolestaan ovat määrittyneet yhteiskunnassa historiallisesti (Atkinson 2010, 60). *Swing Timen* kertojan kasvuympäristö on Pohjois-Lontoo, jossa hän samastuu itsensä lailla jamaikalais-englantilaiseen ja tanssia harrastavaan Traceeyn. He ovat selkeästi erilaisia kuin esimerkiksi heidän valkoinen

¹³ Esim. Andrea Abbasin ja Tracey Shildrickin tutkimukset ovat osoittaneet nuorten goottien kuuluvan paljolti keskiluokkaan – vaikka heidät yleisesti oletetaan työväenluokkataustaisiksi (Abbasin & Shildrick 2002, 6).

keskiluokkainen ystävänsä Lily. Tracey ja kertoja eivät kuitenkaan ole naapuruston ainoita kaltaisia puoliksi tummaihoisia (*half-caste*):

Of the black half at least a third were 'half-caste' [...]. I wanted to believe that Tracey and I were sisters and kindred spirits, alone in the world and in special need for each other, but now I could not avoid seeing in front of me all the many kinds of children my mother had spent the summer trying to encourage me towards, girls with similar backgrounds but what my mother called 'broader horizons' (ST 34).

Näiden lasten olemassaolo ärsyttää kertojaa, sillä se todistaa kertojan ja Traceyn erilaisuuden. Tracey on alaluokkainen, kun taas kertoja hyvää vauhtia nousemassa keskiluokkaan kuten muut kaltaisensa lapset, joilla on ”laajempi horisontti”. Kertoja samastaa silti mieluummin itsensä ja Traceyn, koska he ovat samankaltaisia monien ulkoisten ominaisuuksien eikä vain taustan (*background*) perusteella. Heitä yhdistävät tanssitaidot, naapurusto ja sama etninen tausta. Ympäröivät diskurssit –alaluvussa 2.4 esiteltävät taiteen ja median esitykset – korostavat tällaisten yksittäisten, yksilöllisten ominaisuuksien ja kykyjen merkitystä yksilön asemalle ja tulevaisuudelle.

Tarinan edetessä kuitenkin selviää, että luokkataustan ero on ratkaiseva. Sen määräämät rajoitukset ja odotukset vaikuttavat kertojan ja Traceyn valintojen vaihtoehtoihin. Luokkarakenteen ja diskurssien tiedostaminen ja kritisointi voivat kuitenkin auttaa muokkaamaan maailmankuvaa, stereotyyppioita ja identiteettiä. Atkinson toteaa esimerkiksi, että kirjojen lukeminen lisää yksilön symbolista taituruutta (*symbolic mastery*), kuten analyysitaitoja ja erilaisten ideologioiden, maailmankuvien vertailua (Atkinson 2010, 139). Symbolisesti taitava ihminen voi sekä löytää itselleen mahdollisuuksia ja identiteetin muotoja, jotka poikkeavat stereotyyppioista, jotka häneen oletuksena luodaan luokka-aseman perusteella. *Swing Times* esimerkki tällaisesta ihmisestä on kertojan äiti, rodullistettu maahanmuuttaja. Hän olisi oletusten mukaan alistetussa asemassa, mutta joka korkeakoulutuksen avulla saavuttaa keskiluokkaisen aseman. *Swing Time* tuntuu haluavan asettaa lukijansa symbolisen taiturin rooliin.

2.3. Pierre Boudieu ja kulttuurisen pääoman merkitys

Symbolinen taituruus on Atkinsonin Pierre Bourdieulta lainaama termi. Ennen kuin voidaan tarkemmin perustella, miten *Swing Time* herättelee lukijan symbolisia taitoja ja millaisiin, Ison-Britannian nykytodellisuutta vastaaviin luokka-asemiin romaanin

keskeiset henkilöhahmot voi sijoittaa, onkin palattava jo aiemmin ohimennen mainittuun sosiologi ja kulttuuriantropologi Bourdieuhun.

Bourdieuun ajatukset ovat pohja 2010-luvulla nykyhetken tarpeisiin laadituille Ison-Britannian luokkamalleille, joiden kanssa *Swing Time* tekee samoja havaintoja. Hänen teoriassaan luokkarakenteen ydin on varallisuuden ja ammatin sijaan kulttuuri. Bourdieun mukaan yksilön sosiaalinen eli luokka-asema perustuu jokaisella yksilöllä olevan kolmen pääoman kertymään ja niiden suhteeseen: taloudelliseen (varallisuus, omaisuus), kulttuuriseen (koulutus, maku) ja sosiaaliseen (ihmissuhteet, ihmissuhdetaidot) pääomaan. Luokat karakterisine piirteineen ja mahdollisuuksineen yhteiskunnassa ovat vakiintuneet historiallisesti, sillä pääoman määrä ja suhteet periytyvät (Bourdieu 1984, 108–10). Ne muodostavat luokan habituksen eli, monimutkaista termiä reippaasti yksinkertaistaen, luokkien ominaisuuksien normiston ja stereotyyppit. Ne määrittävät luokan jäsenten yksilöllisiä habituksia, siis henkilökohtaisia ominaisuuksia ja muun muassa mieltymyksiä (ibid., 114). Tietty luokka-asema vie samankaltaisiin tilanteisiin, ja luokkahabitus ohjaa tekemään niissä tietynlaisia päätöksiä.

Bourdieuun teoriassakin ihmiset jakaantuvat kolmeen perinteiseen luokkaan. Luokka määrittyy sen mukaan, mitkä ovat yksilön elämän edellytykset (*conditions of existence*) eli kuinka paljon hän kokee puutetta jostain elämälle tärkeästä asiasta. Kapitalistis-libertaristisessa Ison-Britanniassa ihmisillä on puute ensisijaisesti rahasta ja koulutuksesta. Kokemukset puutteesta tai puutteettomuudesta ovat Bourdieulle luokkien sisäisiä, yhteisiä ja siten yhdistäviä kokemuksia, jotka muokkaavat luokkien identiteettejä, elämäntyylyjä ja kulttuurista makua (ibid., 466). Historialliset ja muuttuvat diskurssit itsestä, toisenlaisista ihmisistä ja suhteesta heihin rakentavat ja vahvistavat Ison-Britanniassa hierarkkisen luokkarakenteen: eliitti, keskiluokka ja työväenluokka.

Bourdieuille eksplisiittisin esimerkki luokkien olemassaolosta on kulttuurinen maku. Puutteet elämän edellytyksissä määräävät, millaista kulttuuria on mahdollista ja millaista kulttuuria ihminen haluaa ja/tai tuntee itsensä arvoiselta kuluttaa (ibid., 373). Maku auttaa luomaan tuntemuksen ”omasta paikasta”: samankaltaisessa asemassa olevien yksilöiden maku muokkautuu ja mukautuu yhdessä samanlaiseksi, helposti samastuttavaksi ja omaksuttavaksi (ibid., 466). *Swing Timen* henkilöhahmoista kertojan äidillekin maku on ihmisten kategorioinnin tärkeä kriteeri:

My mother was a feminist. [...] She’s no need of make-up or products or jewellery or expensive clothes, and in this way her financial circumstances, her politics and her aesthetics were all perfectly – conveniently – matched. [...] The [Tracey’s] family look, though not to my mother’s taste, I found

captivating: logos, tin bangles and hoops, diamanté everything, expensive trainers of the kind my mother refused to recognize as a reality in the world – 'Those aren't shoes' (ST 9–10).

Lainauksesta on luettavissa, että kertojan kuvailut äitinsä määritelmistä ”huonolle” ja ”hyvälle” maulle vastaavat yleisiä brittiläisiä stereotyyppioita alaluokan huonosta ja keskiluokan hyvästä mausta. ”Hyvä” maku, jollainen äidillä itsellään on, arvostaa korkeakulttuuria ja koulutusta sekä tiedostaa yhteiskunnan eriarvoisuuden, jota se pyrkii tasoittamaan omalla toiminnallaan. Makuun kuuluu karsastaa alaluokan (viihteellistä ja mahtailevaa) kulttuuria. ”Huonoa” makua ja kouluttamattomuutta edustavat Traceyn perheen kimmeltävä ja epäkäytännöllinen pukeutuminen vastakohtana kouluttautuneen äidin yksinkertaiselle pukeutumistyyliille. Keskiluokkainen hyvä, tiedostava ja feministinen maku adaptoi yläluokkien korkeaa makua sopivaksi – ja halvemmaksi – vähempivaraisille. Yksinkertaisella tyyllillä äiti viestittää, että hänen feministisessä ajattelussaan keskiössä on tasa-arvo ja ei yksilön vaan ryhmän oikeuksien ja menestyksen parantaminen¹⁴.

On toki ymmärrettävää, että yksittäinen ihminen, kuten *Swing Times* kertoja, ei arjessa helposti hahmota koko luokkarakennetta tai luokkahabituksia edes elinpiirinsä yksittäisten ihmisten makujen perusteella. Empiirinen kokemus itsestä ja muista poikkeaa väistämättä stereotyyppioista, sillä yksilöt ovat aina yksilöllisiä. Siksi individualismiin ja refleksiiviseen työntekijään on helppo uskoa. Maku on Bourdieulle sekä häntä tulkitsevalle Atkinsonille kuitenkin yksi todiste siitä, että teoretisoidut luokat eivät koskaan ole konkreettisesti olemassa: ne ovat abstraktioita. Atkinsonin mukaan ihmisten empiiriset kokemukset luokista sen sijaan ovat konkreettisesti olemassa yksilöiden itsensä sekä toistensa kuvailun tavoissa – siis diskursseissa, joista yksilöt ammentavat yksilöllisen identiteettinsä rakennusaineita (Atkinson 2010, 60).

2.4. Luokkanousutarinat ja Bildungsroman

Ison-Britannian luokkayhteiskunnan eri asemia kuvaavassa kirjallisuudessa keskeinen toistuva juonikuvio on (pää)henkilön luokkanousu. Kanoninen esimerkki brittiläisestä luokkanousutarinasta on Charles Dickensin *Great Expectations* (1861). Sen päähenkilö

¹⁴ Esim. Atkinson 2017, 20. Atkinsonilla on keskiluokkaisesta mausta paljon muitakin esimerkkejä tutkimustensa tuloksissa, jotka on avattu teoksissa *Class in the New Millenium. The Structure, Homologies and Experience of the British Social Space* (2017) ja *Class* (2015).

Pip nousee köyhästä sepästä herrasmieheksi ensin ryöstetyllä omaisuudellaan mutta lopulta omalla työllään kieltäytyttyään rikollisista rahoista. Tarina on tavallaan weberiläisyyttä enteilevä: Pipin luokan määrää varallisuus ja ammatti, jotka on omalla työllä ansaittu.

Ison-Britannian kirjallisuuden sävy oli 80-luvulta 2000-luvulle weberiläinen, kapitalis-libertaristinen, individualistinen ja luokkien merkityksen katoamista puoltava. Hyvä esimerkki individualistisen ajan versiosta luokkanousutarinasta on 80-luvulle sijoittuva elokuva *Billy Elliot* (2000), jossa työväenluokkaisen perheen poika Billy nousee Lontoon ja maailman huipputason esiintymislavoille ylempään luokkaan poikkeuksellisten balettitaitojensa avulla.

Nick Bentley nimeää toiseksi brittikirjallisuuden troopiksi Bildungsromanin eli (identiteetin) kehityskertomuksen. Se tarjoaa hänen mukaansa erityisen hedelmällisen alustan kuvata ja kritisoida sosiaalista ja kulttuurista yhteiskuntaa päähenkilön tarinan kautta (Bentley 2008, 21–22). Edellä mainitut luokkanousutarinat ovat myös osaltaan esimerkkejä Bildungsromanista. Niissä päähenkilön identiteetti kehittyy yksilöllisen tarinan lomassa. Samalla ne toki myös kuvaavat oman aikansa Ison-Britannian yhteiskuntaa ja sen asettamia sääntöjä ja rajoja yksilön identiteetille.

Luokkanousutarinaa ja Bildungsromania yhdistävä ja niiden juonikuvioita kommentoiva kirjallisuus kukoisti edelleen 90- ja 2000-luvuilla. Se painotti yhteiskunnallisessa kuvauksessaan kulttuurista käännettä, eli keskittyi tarkastelemaan ihmisestä riippumattomien ominaisuuksien, kuten etnisyyden tai sukupuolen, vaikutusta ihmisten eriarvoisiin asemiin ja siten myös luokkanousun mahdollisuuksiin. Tällaisen kirjallisuuden yhtenä soihdunkantajana voidaan pitää Hanif Kureishin romaania *The Buddha of Suburbia* (1990). Sen päähenkilö Karim syntyy työväenluokkaiseen intialais-englantilaiseen perheeseen. Bourdieulaisittain ajatellen hänen luokka-asemansa siis nousee: näyttelijäntöillä kerrytetty kulttuurinen pääoma kohottaa hänet keskiluokkaan. Vuosituhannen lopulla vallinnut weberiläinen maailmankuva ei kuitenkaan ymmärrä tuollaista nousua. Siksi teos kysyy, mikä Karimin paikka on Ison-Britannian yhteiskunnassa ja mikä tai kuka paikan määrittää. Toisin kuin *Swing Time*, ei *The Buddha of Suburbia* anna kysymykseen vastausta. Siinä missä Karimin identiteetti vahvistuu hänen kerratessaan tarinaansa, jää *Swing Timen* kertojan identiteetti kertojalle itselleen epäselväksi. *Swing Timen* voisi tällöin nähdä jonkinlaisena anti-Bildungsromanina.

Kirjallisuudentutkija Lawrence Driscollin mukaan postmodernismi loi uuden henkilöahmotyypin: häilyvän hahmon, jonka elämän- eli juonenkaari on

jatkuvasti muuttuva, tilanteiden mukaan joustava (Driscoll 2009, 61). Se on kaunokirjallinen vastine Atkinsonin tiivistämälle, Beckin ja Archerin refleksiiviselle työntekijälle ja Baumanin likvidin moderniteetin ihmiselle. Postmodernissa kirjallisuudessa katse käännettiin yksilölliseen yksilöön eikä tarkasti yleisten yhteiskunnallisten asemien ja niiden vaikutusten valottamiseen. Globaalissa ja individualisoituneessa maailmassa, joka on täynnä valintoja ja jatkuvaa vaihtuvuutta, yksilön keskeisin ongelma on oman paikan ja onnellisuuden etsiminen. *The Buddha of Suburbia* ja muut aikalaisensa, jotka tutkija James English nimeää queer- ja postkolonialistiseksi kirjallisuudeksi sekä mustaksi brittiläiseksi fiktioksi, kuvaavat tällaisia identiteettejä (English 2006, 13). *Swing Time* on niiden perillinen. Kuten todettu, kertoja tuntee identiteettinsä häilyväksi ja elämän lyövän häntä vastaan ”aaltoja”.

Tällaisissa häilyvien hahmojen kaunokirjallisissa kuvauksissa sekä niiden tutkimuksissa yhteiskuntaluokkien merkitystä usein kierretään. Driscoll huomaa, että kun henkilöahmoja on viimeaikaisessa brittiläisen nykykirjallisuuden tutkimuksissa tutkittu (temaattisina) kuvina Ison-Britannian nykytilasta ja asukeista, on usein keskitytty vähemmistöjen tutkimukseen ottamatta juurikaan kantaa taustalla vaikuttaviin luokkarakenteisiin. Ulrich Beck esittikin 90-luvun alussa, että individualisaation myötä luokkien merkitys yhteiskunnassa pienenee muun muassa etnisyyden, sukupuolen, iän ja sukupuolisen suuntautumisen merkityksen kasvaessa ihmisiä erottelevina tekijöinä (Beck 1992, 101). Esimerkiksi Nick Bentleyyn mukaan *The Buddha of Suburbia* samastaa keskiluokan ennakkoluulot työväenluokasta keskiluokan ennakkoluuloihin etnisiä ryhmiä kohtaan eli etnisyys nousee pääasialliseksi erottelijaksi luokan tilalle (Bentley 2008, 168). Driscollin mukaan myös Zadie Smithin tuotannossa kuvataan jonkinlaista yhteiskuntaluokatonta risteysaluetta Ison-Britannian monimuotoisessa yhteiskunnassa (Driscoll 2009, 15–6). Tällaisten teosten mukaan etnisiä ryhmiä ei nähdä luokkayhteiskunnan osana – nyttemmin katsottuna siksi, että heitä ei vielä osattu nähdä osana Ison-Britannian perinteistä luokkayhteiskuntaa.

Kun päivitetään perinteiset käsitykset luokista, huomataan ”risteyksien” häviävän. *Swing Time* kuvaa, millaisia luokat ovat Isossa-Britanniassa *nyt*, keskittyen keskiluokkaan. Keskiluokan kuvaus myötäilee Isossa-Britanniassa suosittua filosofi Slavoj Žižekin huomioita. Keskiluokka tahtoo Žižekin mukaan nähdä itsensä ei-luokkana, yksilöllisinä, subjektiivisina subjekteina. Toisin sanoen keskiluokka määrittyy Žižekin sanoin kuin luokan negaatioksi: sen jäseniä yhdistää se, että jokainen on erilainen

(Žižek 1999, 187). Keskiluokka on Ison-Britannian suurin luokka¹⁵. Se on siksi väistämättä monimuotoinen ja täten vaikea empiirisesti hahmottaa yhteneväiseksi luokaksi. Yksilöitä tarkastellessa selkeitä yhteneväisyyksiä heidän perhetaustoissaan, varallisuudessaan ja kulttuurisessa maussa on kuitenkin löydettävissä, kuten muun muassa Žižek ja Will Atkinsonin vuoden 2017 tutkimustulokset todistavat. *Swing Time* ei sen vuoksi ole ensivaikutelmastaan huolimatta postmodernin, häilyväisen identiteetin kuvaus, vaan kuvaus nykyhetken keskiluokan jonkinlaisesta identiteettikriisistä.

2.5 Väliinputoajat ja keskiluokka Zadie Smithin teoksissa

Zadie Smith on jamaikalais-pohjoisontoolainen kirjailija ja Cambridgen yliopiston kasvatti – koulutettua keskiluokkaa. Hän teki läpimurtonsa vuonna 1999 esikoisromaanillaan *White Teeth*, joka palkittiin muun muassa parhaan etnisen ja monikulttuurisen romaanin EMMA-palkinnolla. Esikoisteoksesta asti hänen kirjallisen tuotantonsa teemoina ovat toistuneet historia, etniset vähemmistöt ja monikulttuurisuus. Esimerkiksi Bentley luettelee Smithin kattotermin ”musta brittiläinen fiktio” alle muun muassa Monica Alin, Hanif Kureishin ja Salman Rushdien joukkoon (Bentley 2008, 18–19). Smithin romaanien hahmot tuovat Bentleyyn mukaan kirjallisuuteen näkyville nyky-Iso-Britannian kulttuurin rikkauten, erityisesti puhekielen ja aksenttien kirjon (ibid., 19).

Smithin ”hysterisen realistiset” teokset ovat aina osin yhteiskunnallista kritiikkiä. Kritiikki rajautuu kuitenkin usein nimenomaan etnisyyden käsittelyyn. Teokset kuvaavat väliinputoajia, joille ei vielä löydy sopivaa paikkaa luokista. Esimerkiksi *White Teeth* (jatkossa viitteissä WT) kuvaa kärjistellen, joskin lämmöllä, keskiluokan elämäntapoja ja sen maailmankuvan ahtautta. Teos näyttää, että perinteisesti alempiarvoisena nähty rodullistettu ihminen voi 2000-luvulla nousta keskiluokkaan: häntä ei tahdota päästää sisään, sillä hän ei täytä keskiluokkaan liitettyjä (ulkoisia) ominaisuuksia. *White Teeth* kiinnittää huomion käsitysten vanhentuneisuuteen.

Romaani kuitenkin käsittää aikansa kuvana luokat enemmän weberiläisittäin: kuka vain voi liikkua ylös ja alas kasvattamalla varallisuutta ja statusta. Etnisyys on statuksen ominaisuus, ja etniseltä taustaltaan valtaväestöstä poikkeavan on lähes mahdotonta saavuttaa parempaa statusta. Tätä mielipidettä *White Teeth*issa edustavat valkoisen, keskiluokkaisen Chalfenin perheen vanhemmat. He eivät ole

¹⁵ Tilastoja esim. tutkielman johdannossa mainitussa BSA:n tutkimuksessa: BSA 2015, 4.

bangladeshilaisten, työväenluokkaisten vanhempien teinipoika Millatin voivan päästä pahoista tavoistaan ja huonoista koulutuloksistaan mihinkään omin avuin, ilman heidän apuaan ja rahojaan.

*White Teeth*ssä ja useissa muissa Smithin teoksissa teemana on kulttuurien kohtaamisten ongelmien lisäksi myös hyväksymisen ja syrjinnän toinen puoli: sopeutumisen vaikeus ja identiteetin etsintä. Maahanmuuttajien Isossa-Britanniassa syntyneet lapset ovat brittejä. Vanhemmista se tuntuu siltä, kuin lapset unohtaisivat ”juurensa”. Kun Millat ei harjoita islaminuskkoa ja kapinoi, hänen isänsä, Bangladeshista Pohjois-Lontooseen 70-luvulla muuttanut Samad saa itse jonkinlaisen identiteetikriisin. Hän alkaa korostaa ennen itselleen jokseenkin mitättömän uskonnon merkitystä elämässään. Tällä hän tietoisesti erottaa itseään brittiläisestä kulttuurista, joka toisaalta ei hyväksy häntä tai Millatia jäsenekseen vaan luokittelee heidät ”pakeiksi”¹⁶. Millat on väliinputoaja: “Millat was neither one thing nor the other, this or that, Muslim or Christian, Englishman or Bengali; he lived for the in between, he lived up to his middle name, *Zulfikar*, the clashing of two swords [...]” (WT 351, kursivi alkuperäinen). Hän on syntynyt kahden kulttuurin väliin, joista kumpikaan ei tunnu hyväksyvän häntä. Hän ei myös voi samastua kumpaankaan, sillä bangladeshilainen kulttuuri ja siinä määrittäneet ihmisten stereotyyppiset mallit tai brittiläinen kulttuuri ja sen stereotyyppiset mallit eivät muistuta hänen kaltaisiaan.

White Teeth kuitenkin toteaa, että 1900-luvun lopun maahanmuuttajat ja heidän lapsensa sulautuvat milleniumin koittaessa osaksi brittiläistä yhteiskuntaa:

This has been a century of strangers, brown, yellow and white. This has been the century of the great immigrant experiment. It is only this late in the day that you can walk into a playground and find Isaac Leung by the fish pond, Danny Rahman in the football cage, Quang O'Rourke bouncing a basketball, and Irie Jones humming a tune. Children with first and last names on a direct collusion course. [...] Yet, despite all the mixing up, [...] it is still hard to admit that there is no one more English than the Indian, no one more Indian than the English (WT 326–7).

*White Teeth*in 2000-luvun taitteen näkemys tuntuu kuitenkin oletettavan kansallisuuksien merkityksen häviävän kulttuurien sekoituessa enemmän kuin brittiläisyyden stereotyyppioiden laventuvan. Väitteen ”ei ole englantilaisempaa kuin intialainen, intialaisempaa kuin englantilainen” voi tulkita niin; kun kulttuurit, etniset taustat

¹⁶ Rasistinen nimitys pakistanilaisille maahanmuuttajille, jota britit ja erityisesti alaluokkaiset, kuten Tracey, käyttävät Isossa-Britanniassa ja siksi myös valtiota mimeettisesti kuvaavissa *White Teeth*ssä ja *Swing Times*ssa; esim. “‘Nah,’ said Tracey casually, looking away. out of the window. ‘Kurshed’s a Paki.’ We drove back to the house in silence” (ST 78).

sekoittuvat, perinteet häviävät. Näin tuntuu uskovan ainakin Samad. Hänelle kulttuuri tarkoittaa kuulumista, juuria. Kun Millatista kasvaa pohjoislontoolainen teini, alkaa Samadkin miettiä, minne hän itse kuuluu:

‘And then you begin to give up the *very idea* of belonging. Suddenly this thing, this *belonging*, it seems like some long, dirty lie... and I begin to believe that birthplaces are accidents, that everything is an *accident*. But if you believe that, where do you go? What do you do? What does anything matter?’

As Samad described this dystopia with a look of horror, Irie was ashamed to find that the land of accidents sounded like a *paradise* to her. Sounded like freedom (WT 407–8, kursiiivit alkuperäiset).

Tämän 90-luvun alussa tapahtuvan keskustelun toinen osapuoli Irie on jamaikalais-pohjoislontoolainen teini. Hän tuntee kuuluvansa korkeintaan Pohjois-Lontooseen, mutta toisaalta ei sinnekään – hän ei ole kapinoiva, kuten Millat ja monet muut väliinpuotoajat naapurustossa, vaan sopeutuvaisempi. Siksi se, että eläminen ja oleminen ovat yhtä vahinkoa tai sattumaa, kuulostaa paratiisilta. Kun ei kuulu minnekään, ei tarvitse miettiä, mitkä ovat juuret, mitkä ovat omia perinteitä. Kun ei tarvitse koittaa sopia mihinkään annettuun muottiin – jamaikalainen tai britti, kapinoiva vai sopeutuva –, on ”vapaa”.

Yli 15 vuotta *White Teeth*ä myöhemmin ilmestynyt *Swing Time* kuitenkin tarkentaa, ettei sulautuminen tarkoita perinteiden tai kansallisten kulttuurien merkityksen katoamista. Se tarkoittaa stereotyyppisen ”brittiläisen” etnistä monimuotoistumista. Kansainvälisyys ja globalisoituminen ovat osa ihmisten arkielämää, mutta ne eivät ole poistaneet kansallisen kulttuurin, erityisesti Ison-Britannian luokkarakenteen, vaikutusta heidän identiteettiinsä ja elämäntarinaansa. Etnisyys on enää korkeintaan vain yksi ominaisuus, joka määrittelee ihmisen identiteettiä eikä identiteetin perusta, kuten vielä Samadille. *Swing Timen* kertoja on kuin varttunut versio *White Teethin* kuvaamista lapsista (WT 326–7): kuin ”Isaac Leung” tai Irie Jones keskiluokkaistuneena tavallisena nuorena aikuisena brittinä. Kuten Irie, hänkin tuntee olonsa juurettomaksi.

Tosiasiassa, kuten yllä lainattu *White Teethin* katkelma kertoo, Irie ja häneen rinnastettavissa oleva *Swing Timen* kertoja ovat syntyneet pohjoislontolaisiksi. Irie ja kertoja eivät siis ole juurettomia, elämän sattumien toisin sanoen aaltojen mukana kulkevia likvidejä yksilöitä, vaan pohjoislontolaisia keskiluokkaisia ihmisiä. Siitä voi päätellä, että monikulttuurinen tausta eli maahanmuuttajavanhemmat omine perinteineen sekä keskiluokkainen etuoikeutettuus, jonka turvaamat taloudellinen ja kulttuurinen pääoma suovat mahdollisuudet erilaisille tavoille ”menestyä” ja ”toimia vapaasti”, luovat yhdessä tunteen väliinpuotoajuudesta. Irielle tunne on miellyttävä; ainakaan hänen ei

tarvitse perustella, onko brittiläinen vai jamaikalainen. *Swing Time* tuntuu kuitenkin esittävän, ettei Irien kaltaisten ihmisten tyytyväisyys voisi kauaa kestää. *Swing Timen* kertojalle juurettomuus tarkoittaa sitä, ettei hän löydä itselleen identiteettiä. Se, kuten aiemmin todettu, on keskiluokkainen piirre.

Smithin myöhemmässä tuotannossa on tosiaankin aistittavissa tällainen näkökulman muutos verrattuna *White Teethin*. 2010-luvulla ole etnisyyden ja muiden yksittäisten ominaisuuksien asettamat rajoitukset antoivat tilaa luokkien ja eriarvoisuuden laajemmalle tarkastelulle. Smith pohtii omaa keskiluokkaista taustaansa vuoden 2018 esseessään ”The Bathroom”. Smith erottelee siinä keskiluokan elämän symboleita, jotka luovat luokan sisällä yhtenäisyyttä ja samalla erottavat heidät muista:

When you were lower middle class, in the eighties, [...] you drove the Mini Metro, and you bought fresh orange juice. You went to state school of course and had never seen a ski lift but you took the Guardian* (*If you were on the left.) and, if there was a good front-page sex scandal, the Mirror, and [...] you absolutely understood that doormats with jokes on them were in bad taste” (Smith 2018, 355).

Swing Time esittelee samoja keskiluokan stereotyyppioita implisiittisesti kerronnan lomassa. Smithin esseessään kuvaamaa vastaavia tapoja esiintyy läpi kirjan, kun kertoja kuvaa omaa ja äitinsä elämäntapaa. Kertoja nauttii esimerkiksi popkulttuurista – onhan hänen ammattinsa poptähden assistentti – vaikka sen lisäksi selvästi karsastaa sellaista kulttuuria, jonka hänen äitinsä luokittelee ”huonoksi” mauksi” kuten Traceyn jo lapsena ”huoramaista” tai muiden alaluokkaisten naisten pukeutumistyyliä¹⁷.

Swing Timessa oleellista verrattuna Smithin aiempaan tuotantoon ja mustaan brittiläiseen fiktion on, että keskiluokkaisuus ei Isossa-Britanniassa enää katso etnisyyttä. Vanhat mallit kuitenkin ohjaavat yhä suuren osan brittiläisistä ajatuksia – myös kertojan, yhdenlaisen nykybritin stereotyypin. Toisaalta romaani näyttää, kuinka etuoikeutettu asema mahdollistaa myös kriittisen, tiedostavan ajattelun. Näihin väitteisiin, Ison-Britannian nykyiseen luokkarakenteeseen ja *Swing Timen* esittämään keskiluokkaan syvennyttään seuraavissa luvuissa.

¹⁷ “[...] it being considered bad taste – in the circles to which my mother aspired – to dress your daughter like a little whore” (ST 10–1); [...] the kind we used to call ‘home girl’, with big bold earrings in the shape of pyramids, wearing a lot of chains and with her hair greased and frozen in pattern of kiss-curls and spikes” (ST 243).

3. *Swing Timen* henkilöhahmot Ison-Britannian uusissa luokkamalleissa

Kuten edellisessä luvussa todetaan, yhteiskuntaluokkien perinteinen kolmijako ja luokkien kuvaukset eivät tyydyttävästi kuvaa nykyhetken Ison-Britannian monimuotoista luokkarakennetta. Tässä luvussa esitellään siksi kaksi uutta, 2010-luvulla Bourdieun ajatukset mielessä laadittua brittiläistä luokkamallia ja määritetään *Swing Timen* kertojalle, kertojan äidille ja Traceyille, mallien mukaiset luokka-asetat.

Nämä kolme ovat *Swing Timen* keskeisimmät henkilöhahmot ensinnäkin siksi, että kertoja kertoo heidän kolmen tarinat tarkimmin. Toiseksi äiti ja Tracey ovat keskeisimmät kertojan identiteetin kannalta, sillä läpi kerronnan kertoja vertaa itseään heihin yrittämällä samastua Traceyyn ja erottautua äidistään. Kunkin hahmon käsityksiin asemastaan sekä luokkarakenteesta vaikuttavat edellisessä luvussa kuvattu ajan yhteiskunnallinen ja kulttuurinen konteksti diskursseineen.

Konteksti paljastuu kertojan tarinankerronnan kuvituksesta, muun muassa Michael Jacksonin, (fiktiivisen) Aimeen ja muiden poptähtien musiikkivideoista, joita kertoja ja Tracey katsoivat koulun jälkeen, sekä äidin poliittisella agendalla olevista ajankohtaisista 80- ja 90-luvun kysymyksistä. On kuitenkin huomattava, etteivät konteksti ja diskurssit kuitenkaan ole ainoita hahmojen kuvattuihin identiteetteihin vaikuttavia tekijöitä. Jokaisen kolmen henkilöhahmon olemusta ja identiteettiä kuvailee vain kertoja. Hänen kuvailunsa on subjektiivista, eikä hän voi tietää, millaisiksi Tracey ja äiti käsittävät oman paikkansa, omat mahdollisuutensa yhteiskunnassa. Toisaalta kertoja ei vaikuta hahmottavan omaa paikkaansa täysin oikein. Näin kertojaa voidaan tarkastella samoin kuin Traceytä ja äitiä: mitä kertojan kuvailut paljastavat kunkin hahmon luokka-asetasta ja identiteetistä, ja millä tavoin kertoja näkee ne väärin.

Kertoja, hänen äitinsä ja Tracey ovat *Swing Timen* näkemyksiä 2000-luvun brittiläisistä. Vaikka *Swing Time* ei ole suorassa dialogissa GBSC:n ja Atkinsonin mallin kanssa, hahmot tuntuvat vastaavan mallien määrittämiä tiettyjen luokka-asettien stereotyyppisiä yksilöitä. Sekä mallit että *Swing Time* esittävät abstraktioita tavallisista brittiläisistä. Mallien kuvaukset eri luokkien jäsenistä ovat yhteenvetoja. *Swing Timen* hahmot voi lukea ikään kuin tapausesimerkkeinä. Heitä ei voi tarkastella kuin subjektiivisen kuvailun kautta – joko kertojan kerronnan tai, kuten Atkinsonin tutkimuksissa, tavallisten brittiläisten omien kuvailujen –, ja heidän ominaisuutensa täyttävät parhaimmillaankin vain osan stereotyypin määritelmästä.

3.1 Great British Class Survey

BBC avasi vuoden 2011 tammikuussa kaikille Isossa-Britanniassa asuville tarkoitetun verkkokyselyn Great British Class Survey (GBCS). Sen tarkoituksena oli Mike Savagen ja tutkimusryhmän laatiman raportin mukaan luoda bourdieulainen vastine weberiläiselle NS-SEC:lle: empiirinen, ”oikean elämän” malli luokista. Tulos on kuitenkin jonkinlainen weberiläis-bourdieulainen hybridimalli. Se ei nimittäin jätä huomiotta ammatin vaikutusta yksilön luokka-asemaan. Malli määrittää luokat niiden jäsenten tyypillisten ammattien, varallisuuden, koulutuksen, kulttuurimaun ja sosiaalisten suhteiden mukaan.

Savagen ja muiden tutkijoiden tulokset esittävät saman kuin *Swing Time*: luokat ovat hyvin monimuotoisia. Siksi tarvitaan uusia määrittelyjä esimerkiksi *Swing Timen* kertojan kaltaisille, alaluokkataustaisille keskiluokkaisille nuorille. Savagen raportti kertoo myös keskiluokkaistumisesta. Keskiluokkaistuminen käsitetään bourdieulaisittain kulttuuria eikä varallisuutta painottaen, siis eli korkea- ja populaarikulttuurin (eliitin ja työväen kulttuurin) eron kaventumisena. Lisäksi – ja eron kaventumisen vuoksi – kulttuuriset maut vaihtelevat yhä enemmän luokkien sisällä. Gallupin vastauksissa huomattiin silti selkeitä yhteneväisyyksiä, jotka erottavat luokat toisistaan monimuotoisuudesta huolimatta. Esimerkiksi samanlaisissa ammatillisissa asemissa olevilla on hyvin samankaltaiset kulutustottumukset ja kulttuurimaku (Savage et al. 2013, 223–30).

GBSC:ssä on seitsemän luokkaa: eliitti, vakiintunut keskiluokka, tekninen keskiluokka, uusien varakkaiden työntekijöiden luokka, perinteinen työväenluokka, nousevien palvelutekijöiden luokka ja prekariaatti¹⁸. Luokkien erot ja habitukset määräytyvät taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman määrän mukaan (ibid., 230–43). GBSC ei puhu vain abstraktisti pääomista, vaan tarkentaa niiden sisältöä. Pääomien määriä kun ei voi perustellusti laskea tai vertailla kiinnittämättä huomiota siihen, minkä laatuista kukin pääoma yksilöllä on. Savagen tutkimustiimin mukaan erityisen tärkeää on kulttuurisen pääoman laatu, johon lukeutuu myös kulttuurinen maku. Laadun erot erottavat esimerkiksi vakiintuneen ja teknisen keskiluokan jäsenet toisistaan. Vakiintuneella keskiluokalla on hieman enemmän kulttuurista pääomaa, jossa koulutus ja kulttuurin kulutus painottuvat korkeakulttuuriin. Teknisellä keskiluokalla kulttuurista

¹⁸ *Elite, established middle class, technical middle class, new affluent workers, traditional working class, emergent service workers, precariat.*

pääomaa on vähemmän, ja se on tyypillisesti populaarikulttuurista (ibid., 234–7). Maku on keskiössä jatkuvasti myös *Swing Timen* kertojan tekemissä erotteluissa – tapa, jonka hän perii kulttuurisen pääomansa ohessa äidiltään¹⁹.

”Hyvä” maku on tärkeä myös GBSC:n uusien varakkaiden työntekijöiden luokan ja nousevien palvelutyöntekijöiden luokan jäsenille. Savagen kuvailujen mukaan kumpaankin luokkaan kuuluu paljon nuoria ja koulutettuja ihmisiä. Heidän vanhempansa ovat usein työväenluokkaisia. Siksi myös keskiluokkaisella uusien varakkaiden työntekijöiden luokan jäsenillä on joitain työväenluokan piirteitä, esimerkiksi pop-kulttuuriin taipuva kulttuurimaku. Kummankin luokan kulttuurinen pääoma ja maku ovat GBSC:n huomioiden mukaan nousevia (*emergent*), joka terminä vastaa keskiluokkaista tai kertojan äidin ”hyvää”, keskiluokkaista makua. Ainoa silmiinpistävä ero on, että nousevalla palvelutyöntekijöiden luokalla on taloudellista pääomaa vähemmän ja huonompi ammatillinen asema (ibid., 237–42; 246).

Juuri näiden luokkien jäsenet voivat tuntea itsensä väliinpuotoajiksi. He eivät sovi perinteiseen kolmijakoon. He eivät samastu työväenluokkasiin vanhempiinsa, joilla ei ole koulutuksessa kerrytettyä kulttuurista pääomaa. Heidän kulttuurinen makunsa ja kulutustottumuksensa yhdistävät erilaisia kulttuurin muotoja ja makuja hyvin monipuolisesti. Tällaiselle maulle ja asemalle keskiluokan ja työväenluokan välissä ei ole diskursseissa vakiintunutta nimeä. Tunne määritelmien väliin puotoamisesta saa helposti uskomaan jonkinlaiseen, edellisessä luvussa kuvattujen likvidin moderniteetin ja refleksiivisen työntekijyyden ajatusten tukemaan individualismiin. Niin tapahtuu *Swing Timen* kertojalle ja *White Teethin* Irielle.

3.2 Will Atkinsonin luokkamalli

Will Atkinsonin esittelee oman versionsa bourdieulaisesta nyky-Ison-Britannian luokkamallista teoksessaan *Class in the New Millenium* (2017). Malli perustuu Atkinsonin tutkimusryhmän brittiperheissä tekemiin empiirisiin havaintoihin ja taloudellisen, kulttuurisen ja ammatillisen taustan kartoitukseen.

Atkinsoninkin malli jakaa brittiläiset kolmeen: hallitsevaan luokkaan, ”välittävään” eli keskiluokkaan ja alistettuun luokkaan. Pääluokat jakautuvat rinnakkaisiin ja hierarkkisiin ryhmiin sen mukaan, mikä on kunkin ryhmän taloudellisen

¹⁹ Äidin käsityksiä ”hyvästä” ja ”huonosta” mausta kuvataan alaluvuissa 2.3 (s. 12) ja 3.4 (s. 31–2).

ja kulttuurisen pääoman määrä ja suhde. Lisäksi luokkien ulkopuolella on prekariaatti, jolla pääomia on kaikista vähiten (Atkinson 2017, 18–22). Alla olevassa kuvaajassa vasemmalla on *taloudelliselta* pääomalta painokkaammat luokat, oikealla *kulttuuriselta* pääomalta painokkaammat luokat ja keskellä ne, joiden pääomien suhteet ovat tasaiset.

Tässä mallissa marxilainen teoria soveltuu Bourdieuhun. Bourdieun mukaan yhteiskunnassa valtaa pitävillä on ensisijaisesti kulttuurinen valta: valta määrätä, mitkä ovat hyväksyttäviä ja arvostettuja ominaisuuksia, tapoja yhteiskunnassa. Vastaavasti marxilaisuudessa taloudellisen pääoman ylijäämää omistavat kapitalistit määräävät, mikä on hyödykkeiden hinta, eli kenellä on mahdollisuus saavuttaa sekä elämälle tarpeellisia että tarpeettomia hyödykkeitä.

Kuten jo todettu, *Swing Timen* kertojalle ja hänen äidilleen tärkeä ihmisten erottelukeino on kulttuurinen maku. Myös Atkinson korostaa määrittelyissään kulttuurisen pääoman laadun (peritty vai kerrytetty) ja kulttuurisen maun merkitystä. Esimerkiksi uutta pikkuporvaristoa määrittää Atkinsonin mukaan erityisesti koulutuksella kerrytetyn kulttuurisen pääoman runsaus ja keskiluokkainen (*emergent*) maku. Uusi pikkuporvaristo soveltaa uuden porvariston korkeakulttuurisia ja kalliita makuja niin, että heillä on itse siihen varaa eli keskiluokkaistaa kulttuuria (ibid., 20–1).

Lisäksi Atkinson painottaa sekä perityn että kerrytetyn kulttuurisen pääoman myötä saatua symbolista taituruutta. Kuten *Swing Timen* kertojan äiti, Atkinson huomaa, että symbolinen taituruus kerryttämään lisää kulttuurista pääomaa ja voi näin parantaa luokka-asemaa – erityisesti, jos koulutukseen kannustetaan kasvatuksessa rakkaudella (ibid., 187). Esimerkiksi alistetun luokan manuaalisen työn ja hoiva-alan työntekijöiden ryhmiin kuuluu hänen mukaansa paljon koulutettuja nuoria, joilla on koulutuksen ansiosta hyvät mahdollisuudet sosiaaliseen nousuun. Sekä uuden pikkuporvariston että näiden ryhmien jäsenten vanhemmat ovat usein työväenluokkataustaisia ja/tai kouluttamattomia (ibid., 20–2). Kuten GBSC:n vastaavista luokista eli uusista varakkaista työntekijöistä ja nousevista palvelutyöntekijöistä jo todettiin, voivat näidenkin luokkien ja ryhmien ihmiset helposti tuntea itsensä *Swing Timen* kertojan tavoin väliinputoajiksi.

Tärkeä huomio maun ja kulttuurisen pääoman laadun ohella Atkinsonin mallissa *Swing Timen* hahmojen kannalta on, että malli huomioi myös ominaisuuksien kuten iän, sukupuolen ja etnisen taustan vaikutukset ryhmien muodostumiseen. Ominaisuudet eivät olet luokkajärjestelmän ulkopuolisia määrittäjiä, jotka muokkaavat identiteettiä vahvemmin kuin luokka, kuten uusweberiläiset teoriat väittävät. Sen sijaan ne vaikuttavat ryhmän habitukseen ja stereotyyppioihin. Esimerkiksi liike-elämän johdon eli taloudelliselta pääomaltaan rikkaimman ryhmän vakiintunut habitus on Atkinsonin tutkimuksien mukaan valkoinen, keski-ikäinen ja maskuliininen. Koska naisten ja etnisten vähemmistöjen eivät sovi ja heidän on vaikea samastua tuohon stereotyyppiin, päätyvät he kerryttämään kulttuurista pääomaa ja uuteen porvaristoon (ibid. 17–8). Etniset vähemmistöt kasautuvat Atkinsonin tutkimustulosten mukaan silti enemmän useammin alistettuun luokkaan (ibid., 101). Hän kuitenkin huomauttaa, että erityisesti Etelä-Englannissa (Lontoossa) etninen monipuolisuus on tasaantumassa kaikissa ryhmissä (ibid., 101; 40). Tämäkin kuulostaa tutulta: sekä *White Teeth* että *Swing Time* kuvaavat Lontoota, jossa nuoret puolikkaat (*half-caste*) kansoittavat edelleen toki alaluokkaa, kuten Tracey, mutta yhä enemmän myös keskiluokkaa.

Atkinsonin kuvaukset ryhmien ominaisuuksista ovat GBSC:tä yksityiskohtaisempia, koska malli ei tahdo *olettaa* asioiden välisiä homologioita (ibid., 5). Se ei esimerkiksi oletta, että esimerkiksi korkea kulttuurinen maku kertoo automaattisesti korkeasta asemasta. Yksilö voidaan joskus sijoittaa perustellusti jopa useampaan luokkien sisäiseen ryhmään esimerkiksi makunsa, ominaisuuksiensa ja kulloisenkin elämäntilanteensa perusteella (ibid., 187). Niin Atkinsonin malli kuin GBSC

on tehty empiiristen kokemusten pohjalle, ja ne luovat niiden perusteella mahdollisimman todentuntuisia kuvauksia nykybrittiläisistä. Samaan tapaan *Swing Timen* kertojan kuvaukset itsestään ja muista hahmoista luovat omanlaisensa abstraktiot. Ne ovat kuitenkin hyvin GBSC:n ja Atkinsonin havaintoja myötäilevät, kuten seuraavissa henkilöhahmojen analyysiin puretuvissa alaluvuissa huomataan.

3.3 Päähenkilö-kertoja

Swing Timen päähenkilö-kertoja on tarinansa kerrontahetkellä vuonna 2008 noin kolmekymppinen nainen. Hän on jamaikalaisen äidin ja englantilaisen isän ainoa lapsi ja kasvanut Pohjois-Lontoossa kaupungin vuokrataloissa. Äiti on kertojan lapsuudessa työtön eli prekariaattia, mutta nousee vuosien kuluessa työväenluokan kautta keskiluokkaan. Isänisän kertoja mainitsee olleen pikkurikollinen eli myöskin prekariaattia. Isä itse on kuitenkin noussut sieltä työväenluokkaan saatuaan töitä postista.

Koko perhe on isän aseman ansiosta kertojan varhaislapsuudessa työväenluokkainen. Äidin maku ja kulttuurinen pääoma, jotka periytyvät kertojalle, ovat kuitenkin jo tuolloin keskiluokkaista tai siihen hyvin pian nousevaa. Huolimatta perityn kulttuurisen pääoman puutteesta ja erilaisesta mausta – hänen harrastukseksi kuvataan *Swing Timessa* oikeastaan vain kannabiksen polttaminen vaimonsa veljen kanssa –, isä osoittaa tukensa tyttärensä ja tämän äidin koulutukselle ja maulle. Hän osoittaa rakkauttaan tytärtään ja vaimoan kohtaan käymällä säännöllisesti katsomassa kertojan tanssitunteja ja esittämällä lukevansa ja opiskelevansa kuten vaimonsa:

Looking after me, loving [my mother], trying to keep up, reading *The Communist Manifesto* in his slow and diligent way. ‘Some people carry the bible,’ he told me proudly. ‘This is my bible.’ It sounded impressive – it was meant to impress my mother – but I had already noticed that he seemed to always be reading this book and not much else, he took it to every dance class, and yet never got further than the first twenty pages (ST 19).

Isä koittaa tukea sekä äidin kunnianhimoa että tyttärensä tulevaisuutta esittämällä lukevaa tai olevansa älykkökommunisti, vaikka ei pääse *Kommunistisessa manifestissa* ensimmäisiä sivuja eteenpäin.

Isän koulutustaso tai omat kiinnostuksen kohteet eivät kuitenkaan ole sinänsä tärkeitä, vaan hänen antamansa malli lapselleen. Se, että vanhemmat korostavat kirjojen kuten *Kommunistisen manifestin* lukemisen olevan hyvä ja ylpeyden arvoinen

asia, kannustavat kertojaa koulutukseen ja tukevat keskiluokkaista asemaa²⁰. Kertoja nimittäin nousee työväenluokasta keskiluokkaan, kun vanhemmat eroavat kertojan ollessa teini-ikäinen ja hän asuu äitinsä luona. Äidin hankkima korkeakoulututkinto ja työ nuorisotalolla nostaa heidät GBSC:n nousevien palvelutyöntekijöiden luokkaan ja Atkinsonin hoito- ja palvelutyöntekijöiden ryhmään. Vaikka heillä ei juurikaan ole varallisuutta, on asunto vuokranaapuruston taloista mukavimpia, tyttären tanssitunteihin, televisioon ja kirjoihin on riittävästi varaa.

Kertoja kuitenkin haluaisi vanhempiensa suosituksista huolimatta lopettaa koulun peruskouluun ja mennä toisen asteen opintojen sijasta tanssikouluun kuten Tracey. Jo lapsena hänen intohimonaan ovat tanssi ja Broadway-musikaalit – keskiluokkainen, populaaria musiikkia ja tanssia sekä korkeakulttuurisena usein nähtyä teatteria yhdistävä taiteen laji. Siksi äiti ja opettajat kannustavat häntä opiskelemaan:

I had ‘responsibilities’, they were tied to my ‘intelligence’, which had been recently confirmed by a young supply teacher up at the school who had though to ask our class to bring in ‘whatever we were reading at home’. It was one of those moments – there were many – when we, the students, were reminded of the fundamental innocence of our teachers. [...] I bought in my biographies of dancers, [...] and on page count alone it was decided that my future should be ‘discussed’ (ST 209–10).

Kertojan lainausmerkit kertovat siitä, että hän kyseenalaistaa ”velvollisuudet” ja ”älykkyyden”, joista pitäisi ”keskustella” eli jota tulisi edistää. Hänestä pelkkä jonkinlaisten kirjojen lukeminen ei vielä kerro älykkyydestä: tanssijoiden elämäkerrat ovat ennemmin populaaria kulttuuria, jonka kuluttaminen ei vaadi älykkyyttä. Toisaalta lainausmerkkien sisällä on ilmauksia, joita hän on kuullut *muiden* sanovan. Hän alleviivaa niillä, että nämä eivät ole hänen sanojaan, vaan muiden. Erityisesti sanat ovat sinisilmäisten (*innocence*) opettajien suusta, jotka olettavat lukemisen ja musikaaleista pitämisen tarkoittavan älykkyyttä, toisin kuin kertoja itse.

Lainaus on yksi esimerkki *Swing Timen* ironiasta. Kertoja on tarpeeksi älykäs kyseenalaistamaan muiden käsityksen älykkyydestä ja tekemistä oletuksista, homologioista, jotka kumpuavat yhteiskunnan diskursseista: jos lukee, on älykäs. Hän ei kuitenkaan näe sitä siitä, kuinka diskurssit vaikuttavat hänen omiin näkemyksiinsä. Kuten luvussa 2 todetaan, hän itse uskoo aaltoihiin, jotka vievät yksilöä mukanaan. Yksilön mahdollisuuksista ja tulevaisuudesta ei voi tehdä oletuksia esimerkiksi tämän

²⁰ Esimerkiksi Will Atkinson on tutkimuksissaan huomannut kulttuurisen pääoman ja symbolisen taituruuden karttuvan erityisesti, kun lapsi saa huomiota, kannustusta ja rakkautta; ks. Atkinson 2017, 164–178.

”älykkyyden” perusteella, sillä aallot saattavat yhtäkkiä saattaa hänet aivan oletusten vastaisiin tilanteisiin. Näin ihmisen identiteetistä tulee likvidi ja elämästä liikkuva, mahdoton ennustaa. Jos kuitenkin uskotaan edellisessä alaluvussa esiteltyjä Atkinsonin tutkimustuloksia, ovat ”sinisilmäiset” opettajat kuitenkin oikeassa ja kertoja väärässä. Lukemisen ja koulutuksen avulla hankitut symbolinen taituruus ja analyttinen älykkyys auttavat turvaamaan kertojan keskiluokkaisen aseman. Nimenomaan keskiluokkaisella, älykkäällä ihmisellä on mahdollisuus kyseenalaistaa älykkyyden kaltaiset termit.

Kertoja itse kokee lahjojensa olevan älyn sijasta tanssissa²¹. Hän ei tahtoisi opiskella, vaan keskittyä tanssiin, mutta äiti kieltää sen. “Still I was told there was ‘no time for dancing’, or, in a variation, that ‘this was not the time for dancing’, as if the historical moment itself forbade it” (ST 209). Äidin käyttämä sana aika (*time*) resonoi romaanin nimen kanssa. Tyttären äly ja 80-luvun Ison-Britannian muutokset luovat mahdollisuuksien ajan, tilaisuuden keinahtaa (*swing*) alaluokista keskiluokkaan. Kertoja taas kokee äidin rajoittavan hänen mahdollisuuksiaan, jotka kumpuavat hänen yksilöllisistä lahjoistaan – ei älystä.

Siksi kertoja alkaa kapinoida äitiään vastaan alisuoriutumalla toisen asteen opinnoissa ja ryhtymällä gootiksi. Bourdieun termejä käyttäen luokkarakenteessa korkealla, etuoikeutetussa asemassa olevilla on vähemmän kokemuksia puutteesta ja taistelua elämän edellytyksien puolesta kuin alistetussa asemassa olevalla. Bourdieun ja monien nykysosiologien mukaan paremmassa asemassa olevilla on enemmän mahdollisuuksia ”ilmaista itseään”, vaikuttaa ”aidolta” uniikkeine makuineen ja elämäntapoineen²². Keskiluokkaisille on jopa tyypillistä kapinoida keskiluokan normeja vastaan, jos uskotaan Chalfenin keskiluokkaisen perheen ympäristöaktivistiksi ryhtyneen Joshuan äitiä Joycea *White Teeth*:ssä: ”It’s perfectly natural for well-educated middle-class children to act up at this age” (WT 432). Omaksuttujen arvojen kyseenalaistaminen on niin *Swing Timen* kertojalle kuin *White Teethin* Joshuallekin keino tulla varmaksi identiteetistään. Päin vastoin Traceylle ei jää kertojan lailla tilaa kapinoida, vaan puutteen – rahasta, perheen tuesta koulutukseen – vuoksi mukautuminen alaluokkien malleihin ja normeihin luo turvallisuutta, vahvistaa identiteettiä.

²¹ “[D]idn’t I, too, have the gift so often ascribed to my people?” (ST 137), *gift* viitaten tanssin lahjaan.

²² Viime vuosina yleinen keskustelu esimerkiksi mediassa sekä useat tutkimukset ovat tulleet tähän tulokseen, kun erilaisia nykyhetken trendejä on tutkittu. Varsinaisia tutkimuksia brittiläisten nuorten alakulttuurien ja luokka-aseman suhteesta on kuitenkin vähän. Väitettä puoltavat kuitenkin esimerkiksi Tracy Shildrickin tutkimukset alakulttuureista; ks. esim. Shildrick & MacDonald 2006.

Kertoja käyttää huomaamattaan hyväkseen niitä mahdollisuuksia, jotka hänen keskiluokkainen asemansa turvaa. Äiti yrittää herättää kertojan huomaamaan etuoikeutensa, loistavat mahdollisuutensa kouluttautua ja menestyä, joita hänellä itsellään ei ollut: ”I was being given the kind of opportunity, she said, that she had never had herself, having been advised [...] to work on mastering forty words a minute, like all the other black girls” (ST 211). Toisin kuin 20 vuotta sitten Jamaikalla, 80- ja 90-luvun Isossa-Britanniassa ei oletettu rodullistettujen tyttöjen olevan älyltään valkoisia brittejä tyhmempiä tai lahjattomampia. Koulutus tarjoaa kertojalle eri mahdollisuudet kuin hänen äidillään on ollut.

Äidin tuki auttaa, huomasi kertoja sitä tai ei: hän valmistuu yliopistosta mediatutkimus pääaineenaan. Hän näkee, että tällaiset (90-luvulla) uudet media-alat rikkovat luokkarajat, kun työväenluokkataustaiset nuoret saavat mahdollisuuden tehdä itselleen tutusta ”huonon” maun popkulttuurista tiedettä: ”[...] we still felt we had done the miraculous thing, that we were the ‘first in our line to go’, and this itself was enough. [...] [We] applied high theory to shampoo ads, philosophy to NWA videos [...]” (ST 286–7). Vaikka kertoja ymmärtääkin hänen ja kaltaistensa opiskelutovereiden ”tehneen ihmeen” pääsemällä yliopistoon, hän näkee kulttuurialan tutkinnon ensisijaisesti näpytyksenä äidin keskiluokkaisuudelle. Hän onnistuukin ärsyttämään äitiä: “She attacked the ‘soft’ subjects I’d chosen to study, the ‘inferior’ colleges I’d applied to, the ‘lack of ambition’, as she saw it, that I had inherited from the other side of my family” (ST 240). Perheen ”toinen puoli” viittaa isän prekariaariseen perheeseen ja sivistymättömään, ”huonoon” makuun. Kertojan kapina näyttäytyy kuitenkin jälleen ironisesti. Ilman äitiään ja omaa kouluttautumistaan, kulttuurisen pääoman kerryttämistä, hän ei olisi voinut päästä ensimmäisinä suvusta korkeakouluun, edes opiskelemaan ”pehmeää” eli vääränlaista alaa keskinkertaisessa yliopistossa.

Valmistumisen jälkeisen vuoden työttömyyden jälkeen kertoja saa huonopalkkaisen harjoittelupaikan musiikki-TV-kanavalta, josta Aimee löytää hänet assistenttikseen. Poptähden assistenttina kertojan asema onkin kiinnostava määritellä. Toisaalta popmusiikki edustaa ”huonoa”, populaarikulttuurista makua. Toisaalta, kuten GBSC:n ja Atkinsonin tutkimustuloksissa huomataan, nuoret ja keskiluokkaiset kuluttavat paljon ”nousevaa” eli keskiluokkaistunutta kulttuuria; popmusiikkia ei voi enää yksiselitteisesti laskea ”huonoksi” kulttuuriksi. Sitä paitsi poptähdillä on paljon hittikappaleilla ansaittua sekä taloudellista että kulttuurista valtaa.

Myös poptähden assistentin ammatin arvostus ja palkka ovat vaikeasti määriteltävissä. Koska popmusiikki on edellä mainituista syistä keskiluokkaisen kulttuurin muoto, sopii poptähden assistentti parhaiten Atkinsonin mallin uuteen pikkuporvaristoon. Sen palkka ei liene korkea, mutta silti hyvä, ja tunteakseen popmusiikin alan ja toimiakseen siinä assistentti tarvitsee oletetusti kulttuurista pääomaa ja ”nousevaa” makua. Toisaalta popmuusikon välittömässä lähipiirissä elämäntyyli ei ole keskiluokkainen, vaan kuin GBSC:n eliitillä ja Atkinsonin mallin uudella porvaristolla: luksusasuntoja ja hienoja illallisia. Kertojan oman aseman ei työn myötä voida silti katsoa nousevan. Kertojan assistenttiaikojen elitistinen elämäntyyli on täysin riippuvainen Aimeesta. Kun heidän välinen suhteensa lopulta romahtaa, putoaa myös pohja kertojan tottumuksilta. Ilman Aimeen rahoja ja tämän aseman antamaa tukea hänen mahdollisuutensa rajoittuvat. Keskiluokka ei voi elää yhtä huolettomasti kuin eliitti – esimerkiksi matkustaa jatkuvasti New Yorkista Ghanaan ja sieltä Lontooseen. Kertoja petaa *Swing Timen* tarinaksi ryysyistä rikkauksiin ja rikkauksista ryysyihin aloittamalla kerrontansa ja romaanin sanoilla: “It was the first day of my humiliation” (ST 1). Kun kertoja ei voi enää elää eliitin lailla vaan joutuu palaamaan keskiluokan elämäntyyliin, kuten lentämään turistiluokassa²³. Hän kokee sen ”nöyryytyksenä”, minkä voi tulkita johtuvan siitä, että hän näyttää romahtavan luokkarakenteessa alaspäin.

Tosiasiassa hän on kuitenkin ollut koko ajan uutta pikkuporvaristoa tai GBSC:n uusien varakkaiden työntekijöiden luokkaa. Opiskellessaan kertojalla ei ole vielä luokan määritelmiin sopivaa, suhteellisen vakaata varallisuutta, sillä hän elää tuilla²⁴, mutta varallisuus kasvaa koulutuksen myötä ja assistentin työssä, sillä rahan puutetta kertoja ei enää opiskeluaikojen jälkeen mainitse. Hänen kulttuurinen pääomansa on kuitenkin aina hyvä – ja nimenomaan peritty, mikä on tärkeää GBSC:n luokan määrittelyssä (Savage et al. 2013, 240). Hän ei ole hyötynyt keskiluokalle tyypillisistä reiteistä, kuten peritystä omaisuudesta, saavuttaa keskiluokkainen asema (ibid.). Sen sijaan hän on hankkinut koulutuksensa ja noussut työväenluokasta äitinsä mukana. Atkinson taas mainitsee erikseen uuteen pikkuporvaristoon kuuluvan journalistit ja media-alan työntekijät ja että ryhmä on leimallisesti naisvaltainen ja nuori (Atkinson 2017, 20). Sinne kertoja sujahtaa sopivasti.

²³ “At first I thought it was funny that Aimee’s idea of punishment was flying commercial, but when I got to the airport I was surprised by how much I had in fact forgotten: the waiting, the queuing, the submitting to irrational instructions. [...] it all felt like an affront” (ST 331).

²⁴ “I had [...] no deposit and no one who might die and leave me money: what relatives we had were all poorer than us” (ST 308); “Here I had a ‘maintenance grant’, covering food and rents [...]” (ST 285).

3.4 Päähenkilö-kertojan äiti

Kertojan äiti näyttää ensisilmäyksellä individualismin ajan ihanneyksilöstä, joka rikkoo luokkarajat ja menestyy ahkeralla työllään ja älykkyydellään. Äiti kuitenkin nousee luokkarakenteissa sen vuoksi, että tuntee luokkien valtarakenteen – ei siksi, että hänellä olisi erityisiä yksilöllisiä kykyjä. Hän tuntee oman lähtöpisteensä ja ominaisuuksiensa antamat rajoitukset ja mahdollisuudet ja osaa pelata korttinsa oikein niiden rajoissa, nousta korkeimpaan itselleen mahdolliseen asemaan Isossa-Britanniassa.

On huomattava, että äidin lähtökohdat ovat erilaiset kuin kertojalla tai Traceyllä. Hän ei ole alkujaan britti, vaan maahanmuuttaja. Hän on tullut Jamaikalta köyhistä oloista Pohjois-Lontooseen ja pysyi pitkälle tyttärensä lapsuuteen työttömänä. Siksi hänen alkutaipaleensa Ison-Britannian luokkarakenteessa liikkujana on erikoisempi: hän ei synny mihinkään asemaan, vaan luokitellaan sekä GBSC:ssä että Atkinsonin mallissa prekariaattiin muiden työttömien maahanmuuttajien joukkoon. Kertoja ei kerro äitinsä perhetaustasta kuin että hänen Lontooseen muuttanut veljensä on työtön ja käyttää aikansa kannabiksen polttoon. Äidin peritystä kulttuurisesta pääomasta ei siis voi tietää juuri mitään. Tahto kouluttautua ja äidin omin sanoin ”hyvä” maku kuitenkin kielivät jonkinlaisesta peritystä kulttuurisesta pääomasta.

Kun äiti alkaa työskennellä nuorisotalolla ja politiikassa naapuruston oikeuksia ajaen, nousee hän jo pelkän työllistymisensä ansiosta prekariaatista GBSC:n nousevien palvelutyöntekijöiden luokkaan. Hänen matkansa ottaa hieman takapakkia, kun nuorisotalo tuhopoltetaan ja hän jää hetkellisesti ilman töitä. Hän kuitenkin kasvattaa sosiaalista pääomaansa hankkimalla mainetta vapaaehtoistyöllä ja sitten töissä kunnallisessa hallinnossa, päästen lopulta parlamenttiin alueellisena edustajana. Sen ansiosta hänet voisi muuten sijoittaa GBSC:ssä myös uusien varakkaiden työntekijöiden luokkaan, mutta hänen taloudellinen pääomansa ei riitä sinne. Esimerkiksi erotessaan kumppanistaan Miriamista hän toteaa: “I have to stay in the neighbourhood, obviously, and I won’t find another deal like that, at least not right away, so I asked her to move out. Of course, it *is* technically her flat [...]” (ST 392, kursiiivi alkuperäinen). Hänellä ei siis ole varaa lähteä pääosin prekariaatin ja työväenluokan eri ryhmien asuttamasta vuokratolonaapurustosta ja Miriamin omistamasta asunnosta esimerkiksi keskiluokkaisemmille alueilla huolimatta melko arvostetusta poliitikon työstään.

Toisin kuin GBSC, Atkinsonin malli ei myönnä juuri ollenkaan painoarvoa varallisuudelle. Huonosti maksavasta parlamenttityöstä huolimatta äidin lopullinen asema Atkinsonin mallissa voidaan määritellä huomattavasti ylemmäs, uuden porvariston alaryhmään intellektuelleihin. Asema on sinänsä perusteltu, sillä Atkinson antaa ryhmän tärkeimmäksi määrittäjäksi kulttuurisen pääoman, symbolisen taituruuden ja korkeakulttuurisen tiedon (Atkinson 2017, 17), jota politiikkaan, kirjallisuuteen, historiaan ja lontoolaisten vähempiosaisten ongelmiin perehtyneellä äidillä rutkasti on. Se kuitenkin tuntuu käytännössä liian korkealta, sillä hänellä on enemmän keskiluokkaiseen taipuvainen maku eikä paljon varallisuutta, kuten yllä olevan lainauksen puhe asunnosta osoittaa.

Asema entisenä prekariaatin jäsenenä ja GBSC:n mukaan nousevana palvelutyöntekijänä on tärkeä valttikortti äidin poliittisella uralla. Koska hän on alistetussa asemassa olevien ihmisten äänitorvi parlamentissa, on hänen korostettava, että hänkin on tai on ollut yksi heistä, alistetuista. Siten hän voi olla uskottava kokemusasiantuntija. Yllä olevasta lainauksesta päätellen äidin on ”itsestään selvästi” (*obviously*) jäätävä vuokratolonaapurustossa olevaan asuntoon paitsi siksi, ettei hänellä ole varaa muuhun, myös koska hänen on pysyttävä lähellä äänestäjiään, pysyttävä alistettujen joukossa. Naapurusto on poliittinen pelinappula. Se on toisaalta myös osa hänen identiteettiään. Sieltä hän nousi prekariaatista, ja sitä asuttavat hänen kaltaisensa maahanmuuttajat ja hänen tyttärensä kaltaiset puolikkaat.

Äiti tuntee hyvin luokkarakenteen ja sen mukaan jakautuvan vallan ehdot. Hän pyrkii parantamaan omaa asemaa ensisijaisesti siksi, että voisi parantaa muiden kaltaistensa asemaa – ja erityisesti oman tyttärensä. Hän tietää, että jos mieli ylös alistetusta asemasta, vaaditaan kunnianhimon ja älyn lisäksi tietynlaiset lähtökohdat: koulutus ja kannustus, toisin sanoen kulttuurista pääomaa ja sen verran taloudellista pääomaa, että lähtökohdat voidaan turvata²⁵. Jotta omaa pääomaa voi esimerkiksi varojen puutteesta huolimatta käyttää hyväksi, tarvitaan tarkka suunnitelma. Sellainen äidillä on:

She had a terrific instinct for middle-class mores. She knew, for example, that a car-boot sale – despite its unpromising name – was where you could find a better quality of person, and also their old Penguin paperbacks, sometimes by Orwell [...]. This was all part of the plan (ST 13).

²⁵ Tämä on muun muassa Atkinsonin *Class in the new millennium* -teoksessa esitettyjen tutkimusten ydinhuomio; tiivistetysti esim. Atkinson 2017, 188.

Äidin maku on keskiluokkainen jo silloin, kun hänellä ei ollut varaa keskiluokkaiseen kulttuurituotteisiin. Hän keksii keinot, millä hankkia niitä: hakeutumalla keskiluokan joukkoon, esimerkiksi kirpputoreille, joista saa halvalla esimerkiksi klassikkoteoksien pokkariverisoita – pokkarit kun ovat keskiluokalle helposti lähestyttäviä, edullisia kirjoja, ja käytettynä vähävaraistenkin saatavilla. Kirjojen lukemisen lisäksi äiti kouluttautuu avoimessa yliopistossa, jonka ovet aukeavat ilman aiempia tutkintoja ja halvalla. Hän myös osallistuu yhteiskunnallisesti sillä tasolla, mikä hänelle oli mahdollista: kritisoiden tyttärensä kouluopetusta, vapaaehtoistyöllä, ja mielenosoituksilla²⁶. Näin hän kerryttää sekä kulttuurista että sosiaalista pääomaansa. Yhdessä töiden myötä hieman kasvaneen taloudellisen pääoman kanssa ne nostavat äidin keskiluokan kynnykselle.

Alistetun luokan silmissä äiti on luokkapetturi, kun hän myötäilee keskiluokan ja eliitin elämäntapoja ja mielipiteitä sekä muistuttaa intellektuelleja, vaikka puhuukin alistettujen ihmisten suulla. Tracey nimittää häntä lähes suoraan petturiksi, joka väittää yhä vuosien jälkeen puolustavansa vuokratulojen ihmisiä, vaikka muutosta kotipihapiirissä ei näy²⁷.

Toisin kuin Tracey vaikuttaa luulevan, ei äidillä ole poliitikkonakaan paljoa valtaa. Koska hän on työväenluokan ja keskiluokan rajoilla, on hän edelleen yläluokkien alistama. Toisaalta asema ja symbolinen taituruus antavat hänelle huomattavasti paremmat mahdollisuudet puhua prekariaatin ja työväenluokkien puolesta kuin prekariaattiin itse kuuluessaan; kyseenalaistaa diskurssit ja niiden ylläpitämisen vallan jaon. Se edellyttää, että diskursseja vastaan käydään valtarakenteen sisällä. Hän – ja kertoja – sulautuvat asemansa nousun myötä valtarakenteeseen, Traceyn sanoin ”systeemiin”: “You can call it by any fancy name you like, love: there’s a system, and you and your fucking mother are a part of it” (ST 406). Siinä missä kertoja erottaa itsensä luokka- eli valtarakenteesta, kuten edellisessä alaluvussa huomataan, äiti nimenomaan tahtoo sulautua ”systeemiin”. Kun hän on osa luokka- eli valtarakennetta eikä enää sen ulkopuolella prekariaatissa, hän voi vaikuttaa rakenteeseen ja sen diskursseihin.

Äiti ei itse puhu rakenteesta ja sen luokista niiden nimillä, vaan jakaa ihmiset eri ryhmiin kulttuurisen maun mukaan. ”Huono” maku on niillä, joilla ei ole kulttuurista pääomaa ja joiden maku on populaarikulttuurinen – siis GBSC:n

²⁶ “Most Saturdays, as my own middle passage approached, I accompanied my mother to a protest march of one kind or another, against South Africa, against the government, against nuclear bombs, against racism, against cuts, against the deregulation of the banks or in support of the teacher’s union, the GLC or the IRA” (ST 209).

²⁷ “[...] She’s on TV every other night, but do you see anything different round here?” (ST 402)

prekariaatilla ja Atkinsonin alistetun luokan alimmilla ryhmillä²⁸. Esimerkki heistä on Traceyn perhe, jonka alaluokkaista makua kertoja raportoi äidin jatkuvasti kommentoineen. Äiti haukkuu myös porvarillista, siis elitistisen korkeakulttuurista makua, jollainen on Hampsteadissä ja muilla rikkailla alueilla asuvilla valtaapitävillä²⁹ eli Atkinsonin mallissa hallitsevan luokan ryhmillä. Heitä vastaan äiti käy politiikallaan, sillä he jatkavat kulttuurisella ja taloudellisella vallallaan totuttuja diskursseja ja rasistista syrjintää. ”Hyvä” eli keskiluokkainen, korkeakulttuuria omalle varallisuudelle sopivaksi muokkaava ja koulutuksen kouluma maku³⁰ taas on äidin – ja kertojan – kaltaisilla tiedostavilla ihmisillä. Heillä on myös symbolista taituruutta eli mahdollisuus kyseenalaistaa valtaapitävien ylläpitämät diskurssit.

Äidin elämäntehtävä on päästä itselleen sopivaan valta-asemaan, jotta hän pääsee vaikuttamaan diskursseihin. Hän pyrkii poliitikon työllään sekä tyttärensä kasvatuksella parantamaan muiden kaltaistensa huono-osaiseksi syntyneiden asemaa eli työskentelemään eriarvoisuuden poistamiseksi. Hän kiinnittää huomiota erityisesti etnisyydestä johtuvaan eriarvoisuuteen; kertojan sanoin: ”my mother held her belief that the definitions that really mattered were culture and colour” (ST 311). Äiti ei tosiaan puhu luokista, vaan keskittyy maun lisäksi kulttuuriin ja (ihon)väriin. Nostaessaan kulttuurin ja värin merkityksen esille äiti ei kuitenkaan vaikuta kertojan tavoin jaottelevan ihmisiä niiden mukaan ”heimoihin”. Hänen poliittinen painotuksensa on, että myös rodullistetut britit ovat brittiläisiä, valtaväestön kanssa samanarvoisia ja yhtä lailla osa luokkajärjestelmää. Huomio vaikuttaa siis samalta kuin minkä tässä luvussa todetaan jo Atkinsonin tutkimuksissaan tehneen: Ison-Britannian luokat ovat nykyään kulttuurisesti monimuotoisia. Äiti haluaa vakuuttaa esimerkiksi tyttärensä tästä ”pakottamalla” hänet kouluttautumaan ja huomaamaan, ettei ihonväri määrää hänen luokka-asemaansa, vaan pääomien määrä. Etnisyys ei ole tiettyyn luokkaan kuuluvuuden ehto tai rajoitus.

Kun äiti on päässyt parlamenttiin, tulkitsee kertoja hänen saavuttaneen tavoitteensa: ”I thought: she’s reached the centre at last, she’s ’in power’. [...] She had now what she’d wanted and most needed all of her life: respect” (ST 389). Kertoja itse

²⁸ GBSC:n mukaan: “The scores for both highbrow and emerging cultural capital are the lowest and second lowest, respectively, of any of the classes.” (Savage et al. 2013, 243)

²⁹ Kertojan sanoin: “[...] to live up in Hampstead [...] the kind of bourgeois fantasy she’d always bad-mouthed” (ST 309).

³⁰ Tällaiset maun ovat Atkinsonin uudella pikkuporvaristolla (Atkinson 2017, 20) ja GBSC:n nousevilla palvelutyöntekijöillä sekä uusilla varakkailla työntekijöillä (Savage et al. 2013, 230), jotka kaikki ovat sekä Savagen että Atkinsonin tutkimusten mukaan nopeimmin Isossa-Britanniassa nyt kasvavia luokkia – kuten koko keskiluokka BSA:n mukaan (BSA 2015).

kyseenalaistaa ”vallan” panemalla sanan lainausmerkkeihin. Hän ei vaikuta uskovan, että äiti todella on vallassa – kuten edellä on todettu, Tracey raportoi hänelle, että mikään ei ole muuttunut, vaikka äiti on kuinka mielipiteineen esillä TV:ssä. Äiti on kuitenkin saanut juuri sen verran ja juuri sellaista valtaa, kuin on olettanutkin enimmillään saavuttavansa, ja toiset ihmiset myöntävät vallan hänelle eli hänellä on ”kunnioitusta”. Kun hänellä on edes vähän valtaa ja kunnioitusta, hänen puheensa tulevat kuulluksi parlamentissa ja TV:ssä – toisin kuin silloin, kun kuului prekariaattiin. Tyttarelleen hän ilmaisee asian näin: “I’m a local representative and that’s what I want to do. I haven’t got any further ambitions than that. Don’t smile, dear, I really don’t. Not any more” (ST 393). Kunniantai vallanhimo ei ole loputon niin kuin kertoja olettaa. Äiti on päässyt siihen valta-asemaan, johon hänellä on mahdollisuudet ja jonka hän näkee mielekkäimmäksi, itselleen sopivimmaksi tavaksi toimia eriarvoisuutta vastaan.

Kertoja ajattelee äidin tyytyväisyyden asemaansa tarkoittavan, että tätä eivät enää kiinnosta tyttären asiat ja valinnat. Tyttären elämän ohjaaminen kun oli kertojasta vain osa äidin oman aseman pönkitystä: ”Maybe it didn’t even matter to her any more what I did with my life. She didn’t have to take it as a judgement upon her any longer, or on the way she raised me” (ST 389). Kertoja on osin oikeassa. Se, että äiti on onnistunut perheen alaluokkaisista lähtökohdista huolimatta kasvattamaan keskiluokkaisen lapsen, puoltaa hänen poliittista agendaansa. Tämän vuoksi hän ei enää tuomitse kertojan valintoja ja kapinaa: ne ovat keskiluokkaisia, juuri niin kuin hän halusikin niiden olevan. Hän halusi kasvattaa tyttärensä myös tiedostamaan etuoikeutensa ja toimimaan muiden hyväksi niiden avulla. Keskiluokkaisuus kuitenkin aiheuttaa sen, että kertoja alkaa uskoa yksilöllisten taitojen mahtiin luokkarajojen yli. Kun tytär ei sen vuoksi onnistu auttamaan eikä äiti rajoitetulla vallallaan voi nostaa Traceytä pois tämän prekariaarisesta asemasta. Äiti on siksi pettynyt sekä tyttärensä että itseensä:

’Mum, you said it yourself: you can’t save everybody.’
She nodded several times and brought a napkin to her damp cheeks.
‘That’s true’, she said. ‘Very true. But at the same time, can’t you always do more?’ (ST 395)

Ironista kyllä, laskelmallisesti poliittista peliä pelaava äiti on siis optimistinen. Koska hänkin on noussut prekariaatista, voisi Traceykin nousta, ainakin hänen tai tyttärensä tai muiden etuoikeutettujen avustuksella. Kuitenkin, kuten äiti toteaa, työ on loputonta, koska niin monet ja usein mitättömiltä näyttävät seikat ihmisten lähtökohdissa vaikuttavat diskurssien ja oman asennoitumisen ohella pääomien kertymään.

3.5 Tracey

Tracey on vastapaino kertojalle ja tämän äidille. Hänen tarinansa osoittaa, kuinka erilaisia ihmisten mahdollisuudet voivat olla, vaikka paperilla heidän lähtökohtansa – kasvuympäristö, koulu, etninen tausta – näyttäisivät samankaltaisilta. Erot kulttuurisessa pääomassa muuttavat sosiaalista asemaa ratkaisevasti.

Tracey on kertojan lapsuudenystävä, naapurissa olevien vielä köyhempien vuokratalojen kasvatti. Hän on työttömän englantilaisen yksinhuoltajaäidin ja jamaikalaisen pikkurikollisän lapsi. Hänen äitinsä ei ole saanut koulutusta, eikä hän kertojan äidin tapaan kannusta tytärtään kouluttautumaan. Isä on vankilakierteessä tai muuten poissa, ja sitä selittääkseen Tracey väittää kertojalle isän olevan kiertueella Michael Jacksonin taustatanssijana. Traceyn perheolot eivät ole vakaat kuten kertojalla. Ne ovat täynnä yksinäisyyttä ja oletuksia, jotka ohjaavat myös Traceyn mielipidettä itsestään ja mahdollisuuksistaan³¹. Kertojan äiti tiivistää oletukset alaluokkaisen elämäntarinasta: “In a few years Tracey would be pregnant, according to my mother, and so would drop out of school, and the ‘cycle of poverty’ would complete itself, ending, most probably, in prison” (ST 167). Tarinan edetessä huomataan, että Traceyn elämä täyttää lopulta äidin sanoittaman ”köyhyyden kierteen” vankilaa lukuun ottamatta.

Traceyllä on kuitenkin erityinen taito: hän on lahjakas tanssija. Hän ei käy peruskoulua loppuun asti, vaan vaihtaa tanssikouluun päästäkseen joskus West Endin, ehkä jopa Broadwayn musikaalilavoille esiintymään. Individualismin ihanteen ja refleksiivisen yksilön teorian mukaan hänellä on lahjojensa vuoksi kaikki mahdollisuudet nousta vuokratalojen ryysyistä parrasvalojen rikkauksiin. Tällaiseen tarinaan uskovat *Swing Timen* kertoja, mutta Traceyn lapsuudessa myös Tracey itse sekä hänen äitinsä. Kertojan äiti suhtautuu heidän uskoonsa skeptisemmin: ”That silly dance class is her whole world. It’s not her fault – that’s how she is been raised” (ST 31). “Typeriin” tanssitunteihin keskittyvä kasvatus ja kertojan ja Traceyn oman äidin kannatus eivät kuitenkaan yksin riitä viemään Traceytä menestykseen. *Billy Elliotin* kaltaisten, individualismiuskoisten luokkanousutarinoiden idealismi rikotaan. Tracey ei ainakaan kertojan havaintojen mukaan valmistu tanssikoulusta. Kolmekymppisenä hän on kolmen

³¹ “When Tracey got home each day after school her flat was almost always empty. Who knew where her mother was? ‘Down the high road,’ said my mother – this meant ‘drinking’ – but I walked past the Sir Colin Campbell every day and never saw her in there” (ST 64). Äidin oletus ei ehkä siis ole totta, eli Traceyn äiti ei ehkä ole juoppo, mutta ei hän myöskään ole kotona lapsensa tukena niin kuin äidin Atkinsonin mukaan tulisi olla lapsen mahdollisuuksien parantamiseksi (Atkinson 2017, 164–178).

lapsen työtön yksinhuoltaja ja asuu edelleen samassa vuokratalon asunnossa, jossa asui oman työttömän yksinhuoltajaäitinsä kanssa. Pelkät tanssitunnit eivät takaa hänelle tarpeeksi pääomia, jotka mahdollistaisivat aseman parantumisen.

Tracey on sekä GBSC:n että Atkinson malleissa prekariaattia tarinan kertojan raportoiman kertomuksen loppuun. Prekariaatilla kaikkien kolmen pääoman määrä on vähäinen: rahaa tai koulutusta ei ole, eikä juuri sosiaalisia suhteitakaan, ja perhesuhteet ovat epävakaita (Savage et al. 2013, 243; Atkinson 2016, 22). Tracey viettääkin aikaansa vaihtuvien rakastajien ja lopulta kolmen isättömän lapsensa kanssa, kirjoittaen salaliittoteorioita ”systemistä” nettiin ja ahdistelee kertojan äitiä syytöksillä petturuudesta sähköpostilla.

Intohimo tanssiin ja Broadway-musikaaleihin on prekariaatin määritelmästä poikkeava, keskiluokkainen lisäys pääomien muuten vähäiseen määrään ja populaariin makuun. Atkinsonin mukaan esimerkiksi ala- ja työväenluokkaisilla ihmisillä on usein ”fyysistä (kulttuurista) pääomaa”, eli he ovat fyysisissä lajeissa ja manuaalisissa taidoissa taitavia (Atkinson 2010, 59; 2017, 22). Traceyn tanssitaidot voidaan laskea näihin Atkinson määrittämään fyysiseen ja manuaaliseen taituruuteen. Ne ovat hänen yksilölliset taitonsa, jotka sopivat hänen luokkansa stereotypiaan. Ristiriitaa ei ole – hän on aidon ihmisen oloinen prekariaatin stereotyyppi. Tracey katsoo musikaaleja yhä aikuisena lastensa kanssa³² ja pukeutuu kuin aina valmiina tanssitreeneihin³³ – joskaan edes kertoja ei koskaan sano varmasti, harjoitteleeko hän todella tanssia enää teini-ikänsä jälkeen. Kertoja myös näkee hänessä piilotettua kiinnostusta korkeampaan kulttuuriin:

To annoy her lover, Tracey liked to make a show of her ignorance, but though she tried to disguise it I suspected she was often interested in the long, digressive, drunken stories he told, about artists, actors and writers he had known. [...] I sometimes caught her deep in contemplation of one nearby painting or another, following the movement, I thought, of the brush, looking intently, with that sharpness she brought to all things (ST 344–5).

Tanssitaidot, älykkyys ja fyysinen taituruus eivät kuitenkaan korvaa sitä, ettei Traceyllä ole koulutuksen tuomaa kulttuurista pääomaa. On kyseenalaista, onko Tracey tosiaankin esimerkiksi syventynyt pohtimaan siveltimen liikkeitä taulussa. Kuten kertoja lainauksessa itse sanoo, hän ajattelee tai kuvittelee Traceyn keskittyvän tauluun. Kertoja

³² “I saw, as we walked through the lounge, that I had interrupted a screening of *South Pacific*. This detail moved me, and made it hard to keep in mind the hateful Tracey of the emails [...]. I knew the Tracey who wasted an afternoon on *South Pacific* and I loved that girl” (ST 400–1).

³³ “She was always dressed for a dance rehearsal and always looked wonderful that way” (ST 327).

ennemmin etsii Traceyn käytöksestä yksityiskohtia, joilla hän voi perustella Traceyllä olevan taustastaan huolimatta älyä ja kiinnostusta korkeakulttuuriin.

Traceyllä on kertojan raportoimissa repliikeissä sana hallussa, eikä älyn puutteesta ole merkkejä. Konkreettisia mainintoja Traceyn kertojan olettamasta, piilevästä kulttuurisesta pääomasta ei kuitenkaan *Swing Timessa* anneta, vaan ainoastaan kertojan aavisteluja. Tracey onnistuu kyllä kerran täyttämään kertojan odotukset ja tavallaan nousemaan hetkellisesti ylemmäs luokkarakenteessa, kun hän saa nuorena aikuisena sivurooleja pienistä West Endin musikaaleista. Tracey on siis hetken kulttuurialan töissä. Hänet voisi tällöin sijoittaa GBSC:n ja Atkinsonin mallin alimmille portaille, nousevien palvelutyöntekijöiden luokkaan tai Atkinsonin alistetun luokan hoito- ja palvelutyöntekijöiden ryhmään.

Nousu on kuitenkin näennäinen, eikä se riitä sosiaalisen aseman lopulliseen nousuun. Tracey lakkaa kertojalle tuntemattomista syistä pian lakkaa saamasta rooleja, on hän taas kaikkien määritelmien mukaan prekariaatissa. Tracey ehkä saattaa itsekin haaveilla tanssijatahteydestä, mutta haavetta näyttävät jyräävän halu tai taipumus toteuttaa prekariaatille tyypillisiä käyttäytymismalleja. Showtanssi ja sillä menestyminen on enemmän keskiluokkaista kuin alaluokille tyypillistä, sillä kuten alaluvussa 3.1 todetaan, Broadway- ja muu showtanssi on keskiluokkaista kulttuuria. Prekariaatissa arvostusta ja menestystä oman ryhmän sisällä hankitaan muilla keinoin, ja ne keinot eivät juurikaan liity älykkyyteen tai kouluttautumiseen. Koska kaikkia pääomia on vähän, on luokan sisällä haettava arvostusta ja omaa identiteettiä niissä rajoissa, joissa se on mahdollista puutteiden keskellä. He voivat esimerkiksi käyttää vähäiset varansa arvostusta nostaviin asioihin, kuten näyttävään pukeutumiseen ja ylempien luokkien ylenkatsomiin populaarikulttuurin tuotteisiin ja pelata sosiaalisilla (rakkaus)suhteilla, joilla voi saada valtaa ryhmän sisällä. Ehkä juuri tästä syystä kertoja näkee Traceytä heidän teiniaikoinaan enemmän kadulla miesten kanssa³⁴ kuin tanssimassa tai koulussa.

Kuten aiemmin huomattu, Traceyn elämä, hänen ulkonäkönsä ja elämäntyylinsä ovat kaikkea sitä, minkä kertojan äiti opettaa kertojalle olevan ”huonoa” makua. Traceyn habituksessa kulminoituvat stereotyyppinomaisesti monet piirteet, jotka Isossa-Britanniassa tyypillisesti ajatellaan alimpien luokkien piirteiksi. Niitä ovat esimerkiksi alakulttuurin (sensaatio- ja popkulttuurin) kuluttaminen, murteellinen kieli

³⁴ ”Whenever I saw her in the streets it seemed to me that she was doing well. She would be wrapped around a very handsome, mature-looking young man [...]” (ST 214).

tai slangi, päihteiden ongelmakäyttö, näyttävä pukeutuminen sekä välinpitämättömyys yhteiskunnallisista asioista³⁵. Tracey puhuu röyhkeästi ja pohjoislontolaisella aksentilla³⁶, käyttää ainakin hetken aikaa huumeita³⁷, tekee (pikku)rikoksia³⁸, saa lapsensa nuorena eri kumppanien kanssa ja jää heidän yksinhuoltajakseen:

’What about their dad? [...] Why can’t he look after them?’
I was pointedly using the singular, but Tracey – always alert to euphemism or hypocrisy – was not fooled by it.
‘Well, as you can see, I tried vanilla, café au lait and chocolate, and you know what I figured out? On the inside, they’re all the fucking same: men.’ [...]
’Maybe the problem is the kind of men you choose.’
Tracey rolled her eyes: ‘Thank you, Dr Freud! Hadn’t thought of that! Any other pearls of wisdom for me?’ (ST 404)

Kertoja välttelee esimerkiksi yksikön ”[lasten] isä” eikä ”isät” käytöllä paljastamasta Traceylle näkevänsä hänet stereotyyppinä ja tekevänsä sen perusteella oletuksia hänen elämästään. Se on hienotunteisuutta, mutta myös oletetulle lukijalle suunnattua oman suvaitsevaisuuden, ”hereillä olon” korostusta. Kertojan ihailema Traceyn äly osuu kuitenkin hänen omaan nilkkaansa, kun Tracey vie pohjan kertojan näennäiseltä hienotunteisuudelta puolustamalla itseään nimenomaan korostaen stereotyyppisyyttään. Hän toteaa suorasukaisesti lapsillaan tosiaan olevan eri isät ja käyttää karkeaa, alaluokkaista kieltä, tässä tapauksessa kiroillen ja kuvaillen miehiä jopa rasisisiksi tulkittavin sanoin. Hän tietää, että valitsee vääränlaisia miehiä (*the kind of men*). Pitääkseen habituksensa hänellä on kuitenkin valinnanvaraa vain oman luokkansa miehistä, ja se joukko on hyvin rajattu.

Tracey on luokkatietoinen. Me-ne-vastakkainasettelu on Traceyn maailmankuvan perusta. Kuten edellisessä alaluvussa huomataan, myös kertojan äidin maailmankuva perustuu luokkatietoisuuteen. Toisin kuin Tracey, hän uskoo tiedostavien ja kouluttautuvien ihmisten pystyvän muuttamaan luokkien määritelmiä ja valtasuhteita ja vähentämään eriarvoisuutta, jos he vain toimivat valtarakenteen sisällä ja sen ehdoin. Tracey taasen käy aggressiivisesti etnisyyteen perustuvaa syrjintää vastaan rakenteiden,

³⁵Kuvauksia löytyy paljon niin kirjallisuudesta, mediasta kuin sosiologisista ja kirjallisuuden tutkimuksista; ks. esim. Atkinsonin tutkimustulokset: Atkinson 2017; 28–61; 104–12; 128–46.

³⁶Esimerkiksi runsaasti kiroillen: “Seven quid? What fuckery is that?” (ST 328)

³⁷“[...] I think of her in these occasions as not so much walking as bouncing by – fresh-faced, hair pulled up tight in a dancer’s bun, wearing neon leggings and a crop top – but also red-eyed, clearly stoned” (ST 214).

³⁸Tracey varastaa 18-vuotiaana tanssikoulun kassalippaan. Häntä ei tosin varsinaisesti saada kiinni, mutta epäilykset ovat vahvat esimerkiksi kertojan äidillä: “She was still a child, of course, but it was a crime – and it was a lot of money – I’m sure it all went to her father [...]” (ST 394).

”systeemin” ulkopuolelta. Hän spekuloi salaliittoteorioita netin keskustelupalstoilla ja lähettää kertojan äidille uhkaavia sähköposteja:

Her central accusation against my mother was neglect: of her son’s problems at school, of Tracey’s own complaints and emails, and of her duty – I mean my mother’s – to push forward the interests of her constituents. [...] Neglect of state schools in the borough, neglect of black children in those schools, of black people in England, of black working-class people in England, of single mothers, of the children of single mothers, and of Tracey the single child of a single mother, all those years ago. [...] The tone became swears, abusive. In some of the emails she sounded drunk or high (ST 398).

Vaikka Tracey vaikuttaa olevan kotonaan prekariaatissa, on hän toisaalta myös turhaantunut siitä, ettei hänellä ole mahdollisuutta olla muussa asemassa. Hänellä ole juurikaan valtaa omaan elämäänsä. Sähköpostit ja salaliittoteoriat ovat tuon turhautumisen ilmaus: hänellä ei ole symbolisen taituruuden puutteen vuoksi muuta tapaa kritisoida yhteiskuntaa. Koska kertojan äidillä on prekariaarinen tausta kuten hänellä, Traceystä on anteeksiantamatonta, että äiti on sulautunut ”systeemiin”.

Tracey ei kuitenkaan tunnu lopulta uskovan rakenteiden tai ”systeemin” silti järkkyvän. Hänen mielestään kaikki etuoikeutetut, keskiluokkaiset ja hallitsevan luokan jäsenet, joilla olisi valtansa ansiosta rakenteiden muuttamiseen mahdollisuus, lopulta kuitenkin mukautuvat osaksi valtarakenteita, eikä mikään muutu. Osittain siksi Tracey näyttää omaksuneen stereotyyppisen alaluokkaisen ihmisen identiteetin itselleen, ikään kuin tyytynyt osaansa.

Yllä lainatusta katkelmasta huomataan, Tracey itse määrittelee ainakin sähköpostiviesteissään kertojan äidille kuuluvansa ”mustaan työväenluokkaan”³⁹. Se kertoo tosin vain siitä, että hänkin käsittää luokkarakenteen perinteisenä kolmijakona. Siinä ei ole tilaa Traceylle, joka ei oikeastaan voi olla työväenluokkainen, koska hän ei käy töissä. Tracey ei tunnista luokkien ulkopuolista ryhmää siksi, että prekariaatti on ennemmin koulutettujen, sosiologiaa tuntevien ihmisten termi eikä osa yleisiä diskursseja, perinteisiä käsityksiä brittiläisistä luokista. Traceyn mainitseman mustan työväenluokan voi tulkita vastaavan GBSC:n alimpia luokkia ja Atkinsonin mallin alistetun luokan alimpia ryhmiä. Ne ovat leimallisesti ennemmin etnisten vähemmistöjen

³⁹,”Mustasta työväenluokasta” on vaikea löytää tutkimusta tai selostuksia, jotka summaisivat ne ominaisuudet, jotka tähän luokkaan yleensä liitetään. Oletan tämän johtuvan siitä, mitä toimittaja Ash Sakar artikkelissa ”The working class isn’t as white as some would like you to think” (*The Independent*, 2017) toteaa: etnisiä vähemmistöjä työväenluokassa ei nähdä, koska Ison-Britannian työväenluokka nähdään perinteisesti valkoisena. Tästä syystä ja tutkimusaiheiden rajaamiseksi en voi tässä tutkielmassa kuin vain olettaa, että mustan työväenluokan stereotyyppiset ominaisuudet ja elämäntyyli vastaavat työväenluokan alimman luokan stereotyyppioita, joita olen yllä kuvannut.

kansoittamia kuin ylemmät työväen- ja dominoidut luokat. Nyt Traceystä puhuttaessa mustan työväenluokan ja prekariaatin voi samastaa, koska niiden määritelmät vastaavat hyvin toisiaan – lukuun ottamatta toki sitä, että mustaan työväenluokkaan kuulumisen edellyttää valkoisesta valtaväestöstä poikkeavaa ihonväriä.

Ihonväri on myös kertojan selitys sille, että Tracey ei lopulta lahjoistaan huolimatta menesty tanssijana. Hän vertaa Traceytä heidän lapsuutensa idoliin, todelliseen Broadway-näyttelijään Jeni LeGoniin. LeGon ei valovoimaisuudestaan huolimatta koskaan saanut päärooleja, oletettavasti koska oli tummaihoisen. Tracey ottaa idolistaan muistuttavan taiteilijanimen Tracee LeRoy ja imitoi Jeniä esimerkiksi koeesiintymisessään tanssikouluun: “The song was ‘Swing is Here to Stay’ and every movement, every blink, every nod, was Jeni LeGon’s” (ST 213). Kertoja samastaa tanssityyliä lisäksi myös heidän kohtalonsa. Pelkät kyvyt eivät riitä, jos ihonväri on eri kuin valtaa pitävillä, siis musikaalien ohjaajilla ja niiden oletetuilla, keski- ja yläluokkaisilla (länsimaisilla) katsojilla. Traceyn elämä kuitenkin osoittaa, että 2000-luvulla, 50 vuotta Broadway-musikaalien kultakauden jälkeen, ei pelkkä etnisyys ole ratkaiseva rajoite. Tracey pysyy prekariaatissa, koska hänellä ei ole nousuun tarvittavaa kulttuurista ja taloudellista pääomaa.

Huolimatta tyytymättömyydestä luokkansa alistettuun asemaan ja rasismiin, jota hän väittää poikansa kohtaavan koulussa, Tracey vaikuttaa kuitenkin olevan kertojan raportoinnin mukaan lopulta kuitenkin onnellinen. Prekariaatin – tai mustan työväenluokan – elämäntyylillä on hänelle tuttu, ja siksi sen toisintaminen omassa elämässä ja identiteetissä luo tunteen turvallisesta pysyvyydestä ja ”minuudesta”, jota tarkastellaan tutkielman seuraavassa luvussa. Sekä tutulta tuntuvan habituksen että onnellisuutta elämään tuo erityisesti äitiys ja arki lasten kanssa. Kertoja ei voi ymmärtää, miten Tracey voi olla tyytyväinen elämäänsä samalla, kun hänen tanssijanlahjansa menevät hukkaan: “[...] and perhaps this was how their lunch times always were, but I couldn’t rid myself of the suspicion that it was also, on Tracey’s part, a form of performance, a way of saying: *Look at the fullness of my life. Look at the emptiness of yours*” (ST, 403, kurssiivit alkuperäiset). Traceyllä on toki paljon ongelmia. Hän on yksinhuoltaja, ja hänen pojallaan on hankaluuksia koulussa. Ei ole kuitenkaan syytä kertojan lailla epäillä Traceyn vain esittävän ”täyttä” elämää. Lapset tosiaan tekevät hänen elämänsä täydeksi – ainakin, jos verrataan kertojaan, jonka usko likvidiin maailmaan sekä ”onnen” ja ”vapauden” tavoittelu estää häntä tuntemasta pysyvyyttä, minuutta. Seuraava luku pohtii juurikin tätä.

4. Identiteetti, temaattisuus ja Ison-Britannian keskiluokka *Swing Timessa*

Tässä luvussa syvennytään *Swing Timen* kerronnan keinoihin ja teemoihin. Subjekttiivinen minäkerronta näyttää kertojan maailmankuvan ja käsityksen itsestään – ja kuinka se ei vastaa ”oikeaa” todellisuutta. Kertojan maailmankuva on keskiluokkainen, ja se myötäilee weberiläisiä refleksiivisen työntekijän ja likvidin identiteetin teorioita.

Voidaan väittää, ettei kertoja huomaa, kuinka stereotyyppisesti ja valtarakenteita ylläpitävien diskurssien sekä keskiluokan tapojen mukaisesti hän näkee maailman ja oman sekä muiden ihmisten identiteetit. Stereotyyppioiden pohjana on kulttuurinen konteksti, jotka luku 2 summaa. Kertoja ei lopulta voi pitävästi perustella kerronnallista identiteettiään ”tiedostavana” totuuden kertojana, jollaisena hän itsensä tahtoo esittää. *Swing Timen* kuvaamissa stereotyyppioissa ja identiteettikysymyksissä korostuvat kolme romaanin tässä tutkielmassa keskeiseksi nostettua teemaa: keskiluokkaisuus, luokkarakenteen aiheuttama rakenteellinen eriarvoisuus ja etnisuus.

Ennen kerronnan keinojen ja teemojen ideologisuuden suhteen käsittelyä on huomattava yksi *Swing Timen* kertojan erityispiirre: hän jää nimettömäksi. Nimettömyys vihjaa kertojan ehkä pyrkivän kuvaamaan ympäristöään ja sen ihmisiä objektiivisesti. Toisaalta se alleviivaa kertojan roolia stereotyyppinä keskiluokkaisen, individualismiin uskovan ihmisen kuvauksena. Kun identiteetti muuttuu likvidissä moderniteetissa jatkuvasti, voi kysyä, onko yksilön nimelläkään väliä. Tai, parodisesti tulkiten, yksilöllinen ja omat ratkaisunsa tekevä ihminen on lopulta osa massaa, nimetön stereotyyppi klooniensa joukossa, tiedostamattaan näkymättömien rakenteiden armoilla.

4.1. Likvidi vai pysyvä identiteetti

Termi identiteetti ei määri helposti. Tässä tutkimuksessa identiteetti käsitetään sosiologi Stuart Hallin ja filosofien Michel Foucault'n ja Paul Ricœurin määritelmien mukaan. Heidän teoriansa yhdistämällä identiteetti voidaan hahmottaa yksilön henkilökohtaisena kokemuksena itsestään, joka on muodostunut sekä omien valintojen että ympäristöstä imettyjen diskurssien eli esimerkiksi normien, stereotyyppioiden ja tarinoiden pohjalle. Identiteetti on kokemus pysyvistä tilasta, ”minuudesta”.

Hallille identiteetit ovat ihmisten väliaikaisia kiinnittymispisteitä, joita sosiaaliset ja kulttuuriset diskurssit rakentavat (Hall 1996, 6). Diskurssin määritelmän hän lainaa Foucaulta. Foucault'lle diskurssi on pelkkien tekstien sijaan kaikenlaisia jatkuvia

kielellisiä tapoja puheen ja tekstien eri kentillä, niiden taustalla ja niiden ympärillä – filosofiassa, historiassa, fiktiossa –, joista koko maailma muodostuu (Foucault 1969, 22; 32–3), täten myös yksilön identiteetti. Erityisen tärkeää identiteetin muodostumiselle Foucault’n mukaan ja siten myös Hallin teoriassa on diskursseihin piiloutuva vallankäyttö. Se ohjaa diskursseja muodostamaan tietynlaisia identiteettejä sitä kautta, mikä tietyssä yhteisössä tai yhteiskunnassa on tunnustettua tai hyväksyttyä (Foucault 1976, 78–9). Isossa-Britanniassa identiteetit muodostuvat yhteiskuntaluokkiin liitettyjen stereotyyppien pohjalle, jotka ovat rakentuneet kansallisen diskurssin eli esimerkiksi toisessa luvussa esitellyn brittikirjallisuuden esitysten pohjalle.

Individualismiuskoisessa maailmassa on tarrauduttu Hallin määritelmän sanaan väliaikainen. Taustalla on länsimaiseen nykymaailmankuvaan omaksuttu Baumanin käsitys likvidistä moderniteetista. Jatkuvasti liikkuvan maailman ihmisten paikattomuus ja ajattomuus ovat rikkoneet myös sosiaalisten suhteiden rakentaman ”minän” (Bauman 2000, 2; 62). Sosiologi Rafael Luis Pompeia Gioielli nimeää näin syntyneen modernin identiteetin likvidiksi identiteetiksi. Se näyttää vastaavan refleksiivistä työntekijää. Identiteetin käsitetään likvidissä maailmassa olevan jatkuvassa muutoksessa. Kuten tämän tutkielman aiemmissa luvuissa jo mainitaan, *Swing Timen* kertoja nimeää ajatuksen maailman likvidiydestä, joka muuttaa ihmisen elämän suuntaa ja siten myös kulloistakin identiteettiä, omin sanoin aalloiksi.

Gioielli nostaa tärkeiksi likvidin identiteetin eri vaiheiden (väliaikaisten identiteettien) määrittäjäksi yhteisöt, jotka rakentavat identiteetit diskursseissaan. Yhteisöistä tärkeimpiä ovat kansallisvaltiot, joita ohjaa Foucault’n teoretisoima valta. Gioielli väittää, että modernissa maailmassa on sisäänrakennettuna idea siitä, että ihmisillä on jokin säädely identiteetti, jonka ensisijainen tarkoitus on ohjata moraalista koodistoa (Gioielli 2013, 6–7). Gioiellille identiteetti on aina koodiston mukainen, mutta voi muuten muuttua rajattomasti tilanteiden mukaan. Niin *Swing Timen* kertojakin tuntuu ajattelevan. Esimerkiksi hänen äitinsä alkaa elää ”haukkumaansa porvarillista fantasiaa” (*the kind of bourgeois fantasy she’d always bad-mouthed*, ST 309) silloin, kun hänellä on siihen silloisen miesystävänsä varallisuuden takia tilaisuus.

Gioielli ei kuitenkaan ota huomioon luokka-asemaa, joka vähintäänkin brittihenkilöhahmoja käsitellessä on oleellinen. Identiteettiä ja mahdollisuuksia muuttaa identiteettiä ei rajoita pelkkä moraalinen koodisto, vaan myös taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman määrä ja niiden sallima valta-asema. Tämän vuoksi voidaan

epäillä, onko jatkuva liikkuvuus mahdollista. Liikkua voi, mutta vain rajoissa, joita luokka-asema ja siihen liittyvät stereotypiat voivat antaa.

Identiteetin muodostuminen tarvitsee rajojen lisäksi tunteen pysyvyydestä, jota likvidiys ei voi tarjota. Paul Ricœurin mukaan yksilön identiteetti on samuuden (ransk. *identique*, lat. *idem*) kokemus, joka muodostuu empiirisistä ja materiaalisista suhteista samankaltaisuuteen, jatkuvuuteen ja pysyvyyteen. Ricœurin silmin nähtynä identiteetin rakentuminen voi siis olla loogista ja rationaalista: yksilö vertailee itseään muihin ja tunnistaa, mikä hänessä pysyy ja erottaa sen siitä, mitä hän ei ole tai mikä ei ole hänessä pysyvää (Ricœur 1990, 12–3)⁴⁰. Kokemus ”minän” yksilöllisyydestä, samankaltaisuudesta ja jatkuvuudesta pysyvät muuttumattomina, eikä yksilön identiteetti hajoa tai ratkaisevasti muutu, kun pysytään sosiaalisen aseman ja sen muutosten suomissa rajoissa, vaikka jotkin yksityiskohdat muuttuisivat.

Kirjallisuudentutkija Martin Klepper huomaa, että identiteetti voidaan kyllä ymmärtää myös väliaikaiseksi (hetkelliseksi) tilaksi. Yksilö tuntee identiteettinsä yhdellä hetkellä pysyväksi, mutta tunnustaa myös, ettei se välttämättä ole sama kuin identiteetti joskus menneisyydessä tai tulevaisuudessa (Klepper 2013, 5). *Swing Timen* kertoja ei kommentoi, millaiseksi hänen identiteettinsä voisi joskus muuttua. Hän huomioi kuitenkin kaikki kerrat, kun hänen minuutensa vaikuttaa muuttuneen siitä, mitä se on joskus ennen ollut. Valmistuttuaan yliopistosta hän kuvaa idealisminsa eli uskonsa siihen, että mikä vain on mahdollista, rikkoutuneen, kun hän huomasi olevansa täysin rahaton: ”[b]ut I was awake now, and clear-eyed [...]” (ST 308). Ennen hän ei ollut ”hereillä”, tiedostava – silloin hän uskoi äitinsä teesiin siitä, että koulutus on avain menestykseen eikä raha. ”Hereillä” hän uskoo rahan ylivoimaiseen valtaan. Hänen identiteetikseen, keskeiseksi maailmankuvansa perusteluksi, tulee kyynisyys sitä kohtaan, että elämässä voisi saada jotain aikaa ilman rahan tuomaa valtaa.

Henkilöhahmojen tutkijat Birgit Neumann ja Ansgar Nünning täydentävät identiteetin määritelmää toteamalla identiteetin olevan sekä subjektiivinen että intersubjektiivinen. Se rakentuu vuorovaikutuksessa ympäröivän kulttuurin ja muiden ihmisten kanssa sekä on olemassa vain tässä ja nyt (Neuman & Nünning 2008, 8–9). Neumann ja Nünning esittävät, että tarinan (*narrative*) taipumus tiivistää tapahtumat

⁴⁰ Toki se, mikä on ”pysyvää” tai ”samuutta” voidaan kyseenalaistaa, ja se onkin Ricœurille ontologinen kysymys. Ontologiset kysymykset eivät ole tämän tutkielman pohdinnassa oleellisia. Oletan nyt *Swing Timen* osaltaan todistavan luokkarakenteiden olevan olemassa ja identiteettien pohja, koska ihmiset (romaanin henkilöhahmot) voivat kokea niiden määrittämät stereotypiat samastuttaviksi ja pysyviksi.

koherentiksi jatkuvuudeksi tekee siitä hedelmällisen tavan muodostaa identiteetti (*self-making*). Lisäksi tarinassa muodostuu kertojan kerronnallinen identiteetti (*self-narrative*), jossa kerrotut ”faktat” menneisyydestä rakennetaan nykyhetken eli kerrontahetken tarpeiden mukaan (ibid., 6–7).

Kun yhdistetään Hallin, Foucault’n ja Ricœurin teorial, Klepperin väite ja Neumanin ja Nünningin huomiot, voidaan todeta, että samuuden kokemusten pohjalta yksilö/henkilöhahmo etsii yhtäläisyyksiä ja syy-seuraussuhteita. Niistä hän muodostaa tarinan, jonka pohjalle hän luo identiteettiään. Hän etsii stereotypioita ja tuttuja tarinoita, joiden juonikaaret sopivat hänen elämäänsä, ja rakentaa identiteettiään niille. Kertojalle ”herääminen” on osa juonta: hän omasta mielestään astuu todellisuuteen, kun huomaa rahan vallan, ja perustelee monta näkemystään juuri sille. Se on kuin toisinto *Great Expectationsin* Pipistä. Kun Pip huomaa hänet herrasmieheksi tehneiden rahojen olleen rikoksin hankittuja, hän päättää luopua niistä ja hankkia varansa itse. *Swing Timen* kertoja päättää myös aktiivisesti hakea töitä, saada rahaa. Juuri Pipin tarinan kaltaisten diskurssien vuoksi hän näkee sen oikeana, välttämättömänä. Hän ei kuitenkaan näe, että tällainen ajattelu on mahdollista vain keskiluokkaiselle. Esimerkiksi Tracey ei koita hankkia valtaa hankkimalla (rehellisiä) töitä ja taloudellista pääomaa, vaan hankkimalla arvostusta eli valtaa oman luokkansa sisällä, kuten alaluvussa 3.5 todetaan.

Swing Timen kertojan kerronnallinen identiteetti sisältää näkemyksen siitä, millainen hän on tarinankertojana: miten hän asemoi itsensä, mistä näkökulmasta tahtoo kertoa subjektiivisen näkemyksensä muiden henkilöahmojen tarinoista ja identiteeteistä. Kertoja korostaa usein subjektiivisuuttaan mutta myös tiedostavuuttaan, ”hereillä oloaan”. Esimerkiksi Aimee elää hänestä jonkinlaisessa rikkauksien kuplassa, joka estää näkemästä rahan luomaa epätasa-arvoa ja toimimasta moraalisesti. Vuodettuaan tietoja Aimeen adoptoiman lapsen taustoista julkisuuteen hän puolustautuu syytöksiltä kavaluudesta perustellen tekojaan sillä, että halusi ”herättää” Aimeen: ”It was said later that I was a bad friend to Aimee, always had been, that I was only waiting for the right moment to hurt her, even to ruin her. Maybe she believes that. But it’s a good friend who wakes a friend from her dream” (ST 203). Kertoja oikeuttaa ”herättämisellä” asemansa niin itsensä kuin muidenkin henkilöahmojen tarinan kertojana: hän uskoo näkevänsä ne epäkohdat, esimerkiksi eriarvoisuuden aiheuttajat, joita muut eivät näe. Hän tuntee kuvaamansa henkilöt ja maailmat henkilökohtaisesti ja kokee voivansa sanoa kokemustensa ja näkemystensä pohjalta jotain yleisempää maailmasta.

Kertojan kerronnallinen identiteetti on vääristynyt eikä voi myöskään olla todellinen identiteetti. Todellinen identiteetti ja kerronnallinen identiteetti muodostuvat samalla tavalla: pohjautuen tarinoille ja stereotyyppioille eli diskursseille sekä muiden ja itsen vertailulle. *Swing Timen* kertojan kertoman tarinan yksi ydin – etnisyyden ja eriarvoisuuden käsittelyn lisäksi – on kuvata hänen likvidiä identiteettiään, kuinka hän on ”juureton”. Kun kertojan kerronnallinen identiteetti paljastuu perustuvan väärille päätelmille, putoaa pohja myös likvidiltä, aaltojen mukana liikkuvalla identiteetillä, jollainen kertoja luulee itsellään olevan. Identiteetin on tunnettava pysyvältä, ja sillä on oltava rajat, jotka diskurssit ja niistä juontuvat stereotyyppit määrittävät.

Traceyn hahmo näyttää identiteetin rajat ja tarpeen pysyvyyden tunteelle. Kaikki identiteetin väitetty väliaikaisuus tai vaiheet voidaan itse asiassa soveltaa *Swing Timesta* luettavissa olevaan määritelmään identiteetistä. Identiteetin muutokset eivät sulje pois pysyvyyden pyrkimystä ja rajallisuutta. Erityisesti Ison-Britannian kaltaisessa luokkayhteiskunnassa rajat ovat historiallisesti määrittyneet ja tiukat. *Swing Time* tiivistää nuo rajat omassa, pohjoislontolaisessa kontekstissaan seuraavasti:

It took Tracey moving to my classroom for me to understand what my classroom really was. I thought it was a room full of children. In fact it was a social experiment. The dinner lady's daughter shared a desk with the son of an art critic, a boy whose father was presently in prison shared a desk with the son of a policeman. The child of the postal officer shared a desk with one of Michael Jackson's backing dancers. One of Tracey's first acts as my new desk mate was to articulate these subtle differences by way of a simple, compelling analogy: Cabbage Patch Kids versus Garbage Pail Kids. [...] There could be no real friendship between Cabbage Patch and Garbage Pail, not right now, not in England (ST 53).

Koululuokka on brittiläinen (englantilainen) luokkayhteiskunta pienoiskoossa. On valittava oma luokkansa: on oltava joko Cabbage Patch Kid tai Garbage Pail Kid, työväenluokkaa tai keskiluokkaa, ja niin edelleen. Jos luokkatietoisien Traceyn mukaan tämän rakenteen koittaa muuttaa, laittaa siis esimerkiksi keittäjän lapsen istumaan luokassa taidekriitikon lapsen viereen eli perinteisen työväenluokan ihmisen intellektuelliin kuuluvan ihmisen viereen, seuraa siitä vain harmia. Kuvauksessa sekoittuvat ajan populaarikulttuuri ja yleiset normit, erityisesti nimenomaan kertojan juurilla Pohjois-Lontoossa. Lapsuuden kokemukset vuokrataloissa ovat hänen identiteettinsä perusta: siellä hän näki eriarvoisuutta ja teki sen syistä omiin kokemuksiinsa perustuvat omat päätelmänsä.

Huomattavaa on, että nimenomaan Tracey osoittaa ensimmäisenä kertojalle lasten (ihmisten) taustaan sidoksissa olevat erot hierarkiassa. Ennen ainoa ihmiset

erottava seikka oli äidin määrittämä ”hyvä” tai ”huono” maku. Maku ei kertojasta ole tarpeeksi merkittävä ero, sillä hän samastaa itsensä ja Traceyn makujen erosta huolimatta, sillä heillä on samankaltainen tausta, kiinnostuksen kohteet ja ihonväri. Myöhemmin kertoja perustelee ihmisten eriarvoisuuden ja eri ryhmät ihmisten eri etnisyyksillä. Kuten todettu, yhtenevän etnisen taustan, lapsuuden yhteisten kokemusten ja popkulttuuriin taipuvaisen maun perusteella vakuuttaa kertoja koittaa pitkään vakuuttaa itselleen, että hän ja Tracey ovat samanlaisia, sielunsisaruksia: ”I wanted to believe that Tracey and I were sisters and kindred spirits, alone in the world and in special need for each other [...]” (ST 34). Yrityksellä puolustella hänen ja Traceyn samankaltaisuutta ja erityisyyttä kertoja hakee pysyvyyttä. Hän kuitenkin luovuttaa pikkuhiljaa hänen ja Traceyn kohtaloiden lopullisesti erotessa lapsuuden jälkeen.

Tässä nähdään jo kaksi kertojan identiteetin vaihetta, väliaikaista tilaa: lapsuus Pohjois-Lontoossa, jossa hän ja Tracey ovat sielunsisaria, ja nuoruus, jossa sielunsisaruus kyseenalaistuu. Kertoja vaikuttaa olettavan, että aallot ja poistuminen Pohjois-Lontoosta repii kertojan irti mahdollisilta juuriltaan ja rikkoo hänen ja Traceyn sielunsisarouden. Juuret tarkoittavat pysyvyyttä tai ”omaa” paikkaa. Traceylle ne ovat Pohjois-Lontoon vuokratilat ja prekariaatti. Kertojalla ei omasta mielestään ole oikeita juuria, koska hän on jonkinlainen väliinputoaja: Afrikasta orjiksi Amerikkaan myytyjen esiäitien ja Jamaikasta Englantiin muuttaneen äidin lapsi, ei Gabbage Patch Kidseihin eikä Garbage Bail Kidseihin kuuluva. Se ei kuitenkaan ole aivan totta. Hän on keskiluokkainen britti, Gabbage Patch Kid, eivätkä ne juuret näytä katoavan minnekään.

4.2 Henkilöhahmojen mimeettisyys ja temaattisuus

Antropologi Clifford Geertz on todennut, ihminen on sidottu hänen itse kutomiinsa merkitysverkkoihin (Geertz 1973, 5). Ihmiset lainaavat malleja omalle identiteetin tarinalleen kulttuurisidonnaisista diskursseista ja nimenomaan fiktiivisistä tarinoista, joita taide ja media esittävät. Tätä täydentää Martin Klepperin huomio, että identiteetin tarinan malli ja eurooppalaisen romaani, erityisesti Bildungsroman, ovat muodostuneet käsi kädessä (Klepper 2013, 15). *Swing Timen* kertojan kertoma tarina, hänen kuvauksensa muista henkilöhahmoista ja hänen oman ”likvidin” identiteettinsä kuvailu rakentuisivat kertojan mielessä muulla tavalla, jos diskurssit olisivat historiallisesti olleet erilaiset – ja jos hänen taustansa olisi erilainen. Koska kertoja on 80-luvun keskiluokkainen lapsi ja britti, on hänen tarinansa lähteinä tutkielman toisessa luvussa kuvattu konteksti ja ajatus

likvidistä, juurettomasta identiteetistä. Siihen kuuluu olennaisesti usko ryysyistä rikkauksiin -tarinoihin. Brittiläinen esimerkki sellaisesta on *Billy Elliotin* Billy. Tracey erehdyttävästi muistuttaa häntä, vaikkei Billyä *Swing Timessa* suoraan mainita:

There were thirteen women dancing in that number but only Tracey's movements really mattered, and when she ran off stage with the rest and I told how wonderfully she'd danced, she did not, like the other girls, second-guess me or ask for any repetition of the praise, she only said, 'Yes, I know,' bent over, stripped and handed me her balled-up tights (ST 347).

Kuten Billy, Tracey on erityinen tanssijalahjakuus ja tietoinen siitä. Muut tanssijat sekä perhe kannustavat häntä, kuten Billyäkin. Vastaavia tarinoita popkulttuurin esityksistä nähnyt kertoja ajattelee samanlaisen nousun vuokratuloista West Endin parrasvaloihin olevan mahdollinen myös Traceylle.

Prekariaattiin – tai mustaan työväenluokkaan – kuuluva Tracey vaikuttaa kuitenkin itse näkevän mahdollisuutensa toisin. Hänen tarinansa on toistava prekariaatin jäsenten tyypillistä tarinaa. Nouseminen tanssijätähdiksi saati muuten menestykseen vaatisi sekä kulttuurista että taloudellista pääomaa. Niitä hänen prekariaarinen asemansa ei voi hänelle taata, toisin kuin Billyn työväenluokkainen asema.

Henkilöhahmojen tutkija James Phelanin mukaan hahmot rakentuvat nimenomaan tarinan juonessa (Phelan 1989, 2). *Swing Timen* juoni muodostuu kertojan kertomista tarinoista omasta elämästään ja siihen liittyvistä ihmisistä, kertojan omasta näkökulmasta katsottuna. Subjekttiivinen näkökulman vuoksi teos voidaan lukea teemoiltaan ideologisena, ja henkilöhahmoilla on ideologian rakentumisessa *Swing Timessa* suuri rooli. Kertoja välittää lukijalle puheissaan omaa ideologiaansa, omia näkemyksiään romaanin teemoista. Toisaalta romaani esittää muiden henkilöhahmojen suulla sekä ironisesti rivien välistä myös vastanäkemyksiä kertojan näkemyksille. *Swing Timen* henkilöhahmot tuovat romaaniin maailmankuvien vuoropuhelua. Vuoropuhelu tosin jää usein toispuoleiseksi, kun kertoja ei reflektoi puhekumppaniensa kommentteja.

Phelanin teoriassa kaunokirjallisuuden henkilöhahmo on tekstuaalisilta käyttötavoiltaan ja ulkoisilta ja esimerkiksi luonteen ominaisuuksiltaan synteettinen, mimeettinen ja temaattinen. Synteettisyys eli artefaktius on henkilöhahmon perusolemus. Mimeettisyys eli mahdollisen oikean ihmisen kaltaisuus ja temaattisuus eli jotain kertomuksen teemaa tukevuus taas ovat vaihtelevia, kussakin tekstissä ja henkilöhahmossa kehittyviä ominaisuuksia (Phelan 1989, 2–3; 9). Phelanin näkemyksen mukaan kaunokirjallinen kerronta ja henkilöhahmon kuvaaminen ja kehitys siinä on kirjailijan ja lukijan välistä kommunikaatiota: Kirjailija kuvaa ja kehittää henkilöhahmoa

painottaen niitä funktioita, jotka enemmän tai vähemmän tukevat tarinan juonen kehitystä. Lukija taasen seuraa kirjailijan luomaa juonen ja henkilöhahmon yhtäaikaista kehitystä (ibid., 8–10).

Phelanin termit täydentävät hyvin edellisessä alaluvussa esiteltyä käsitystä pysyvästä, rajoitetusta identiteetistä. Mimeettisen henkilöhahmon identiteetti ja sen rakentuminen – erityisesti Bildungsromanissa – vastaa ihmisen identiteetin rakentumista. Hahmon kulttuurinen ja historiallinen ympäristö ja sen diskurssit tarjoavat malleja, ominaisuuksia ja stereotyyppioita, joihin samastua. Luomis- ja kirjoittamisvaiheessa ne kaikki vaikuttavat ratkaisuihin hahmon rakentamisessa ja kerronnassa. Lukiessa diskurssit vaikuttavat lukijan tulkintaan hahmon identiteetistä ja sen rakentumisesta.

Swing Timen henkilöhahmot ovat painotetusti mimeettisiä ja temaattisia. Se korostaa romaanin ideologisuutta. Tarinan keskeiset henkilöhahmot ovat oikean oloisia pohjoislontolaisia ihmisiä. Heidän on oltava mimeettisiä, jotta teoksen yhteiskunnallinen kritiikki tuntuisi kouriintuntuvalta ja jotta lukija voi tunnistaa representoiman ja kritisoiman ”oikean” yhteiskunnan. Hahmot ovat kuitenkin stereotyyppioita ”oikeista” ihmisistä. Se tukee heidän temaattisuuttaan. *Swing Timen* teemat nimittäin ruumiillistuvat hahmojen ominaisuuksissa, jotka ovat heidän luokka-asemiinsa kuuluvia stereotyyppisiä piirteitä: tietynlaiset ajattelu- ja toimintatavat, kulttuurinen maku sekä jopa ihonväri. Temaattisten hahmojen avulla voidaan esittää esimerkiksi stereotyyppisiä keskiluokkaisia brittiläisiä ja kommentoida heidän maailmankuvaansa.

Kertojan henkilöhahmo on keskiluokkaisen britin ja tarkemmin Atkinsonin määrittelemän uuden pikkuporvariston temaattinen edustaja, kuten luvussa 3.1 päätellään. Hän on etniseen vähemmistöön kuuluva nuori, korkeakoulutettu nainen media-alalla, jonka perhetausta on ennemmin keskiluokkainen kuin alaluokkainen, kiitos kertojan äidin. Äiti itse kuuluu GBSC:n työväenluokan ja keskiluokan rajalla olevaan uuteen palvelutyöntekijöiden luokkaan: melko varaton mutta toimeentuleva, taustaltaan alaluokkainen mutta hyvin koulutettu. Tracey taas on prekariaatin tai mustan työväenluokan tematisoija. Hänen taustansa on oikeasti eikä vain näennäisesti alistettu niin kuin kertojalla, sillä hänellä ei ole perittyä saati koulutuksen kautta kertynyttä kulttuurista pääomaa. Se tarkoittaa köyhyyttä, työttömyyttä, mahdollisesti rikoksia sekä popkulttuuriin ja ”huonoksi” miellettyyn makuun mieltymistä.

Stereotyyppien ja kulttuurisissa diskursseissa trooppina toistuvien tarinoiden avulla yksilöt ja ryhmä voivat erottaa itsensä muista ja nuo muut toisista muista. Stereotyyppit ja niiden tulkinnat luovat odotuksia, joita yksilöllä on itsestään ja

muista ihmisistä. Jos siis toisen tai oman itsensä kategorisoi väärin, koittaa sovittaa hänet väärään tarinaan, oletukset voivat osoittautua vääriksi ja kuva omasta identiteetistä tai maailmasta joutua kyseenalaistetuksi⁴¹. Siksi seuraava alaluku pureutuu siihen, kuinka *Swing Timen* kertoja stereotypisoi ja erottelee muita ja itseään – ja miten hän tulkitsee muita ja itseään väärin.

4.3 Kerronnan subjektiivisuus ja väärin tulkitseva minäkerronta

Swing Timen kerronta on subjektiivista, kertojan fokalisaation kautta suodattuvaa minäkerrontaa. Phelanin teoriassa fokalisaatio vaikuttaa erityisesti henkilöahmon mimeettiseen funktioon. Fokalisoijan näkökulma ja ääni sekä samastuttavuus ja uskottavuus vaikuttavat siihen, missä määrin lukija hyväksyy fokalisoijan johtopäätökset tapahtumista tai muista henkilöahmoista. Jos kerrottujen tapahtumien tai kuvattujen henkilöahmojen ja fokalisoijan johtopäätösten välillä on jännite tai jopa ristiriitoja, korostaa se Phelanin mukaan henkilöahmon temaattista funktiota (Phelan 1989, 34–5).

Minäkerronta sekä lisää subjektiivisuutta että tuo kertojan lähelle lukijaa. Lukijan puhuttelu on affektiivista, ja auttaa samastumaan kertojaan. Ison-Britannian luokkayhteiskunnan todellinen tila näytetään kertojan ja muiden henkilöahmojen todellisen olemuksen sekä kertojan henkilökohtaisten johtopäätösten ja maailmankuvan välisten ristiriitojen avulla. Ironisesti kertoja sanallistaa sen itse: “I moved from here to there, observing life as it presented itself to me [...]” (ST 336). Hän raportoi sitä, minkä *itse* näkee ja kuinka *itse* tulkitsee näkemänsä.

Niin kuin kaikki ihmiset, myös kertoja tarvitsee kategorioita, kuten luokkamallin stereotyyppioineen, järjestääkseen ja määritelläkseen ympäröivää maailmaa ja toisia yksilöitä. Kategoriat määrittyvät sekä subjektiivisesti oman empiirisen kokemuksen kautta – kertojalla pohjautuen romaanin alussa raportoituihin lapsuuden kokemuksiin – että yhteiskunnassa historian ja tottumuksien kautta määräytyneiden symboleiden ja merkitysten mukaisesti. Ne luonnollisesti vaikuttavat myös kertojan tulkintaan muiden ihmisten olemuksesta ja toiminnasta.

⁴¹ Nämä väitteet ovat lukuisten sosiaalipsykologisten testien tuloksia ja siksi yleisesti faktoina pidettyjä; ks. esim. *Cognitive Processes in Stereotyping and Intergroup Behavior* -teoksen artikkelit Shelley E. Taylor: ”A Categorization Approach to Stereotyping”, pp. 83–114 ja David A. Wilder: ”Perceiving Persons as a Group: Categorization and Intergroup Relations”, pp. 213–247.

Kertojan puhe vaikuttaa ensinäkemältä olevan retrospektiivistä ajatusten ja päätelmien yhteenvetoa, Margaret Archerin teoretisoiman refleksiivisen sisäisen puheen summaamista ja jälkikäteen tutkiskelua. Ilmaukset kuten ”I thought” tai kuvainnollisessa mielessä käytetty ”I saw” ja ylipäättään oman havainnoinnin ja mielipiteiden raportoiminen korostavat sitä, että hän puhuu omista ajatuksistaan ja niiden syy-seuraussuhteista. Se on kuitenkin vain näennäistä – hän ei nimittäin juuri tee itsereflektiota. Ennemmin hän pohtii *muiden* henkilöhahmojen tarinoiden syy-seuraussuhteita. Esimerkiksi Tracey ei hänen mukaansa menestynyt tanssijana, koska häntä syrjittiin rasistisin syin, kuten tutkielman luvussa 3.3 huomataan. Kertoja ei kuitenkaan pohdi, miksi päätteli jostain jotakin, mikä syy johti mihinkin seuraukseen. Hyvänä esimerkkinä on hänen ja treffikumppanin riksamatka elokuvateatterille:

As we pulled up at the kerb we were surprised by the existence of a Bangladeshi boy, whose independent reality we had, up to that point, entirely forgotten, but who had undeniably brought us this far, and now turned round his bike seat, his face soaked with sweat, hardly able to explain, through gasps, how much this form of human toil cost per minute. There was nothing we wanted to see at the cinema (ST 354).

Aihetta yhtäkkiä vaihtamalla bangladeshilaispojasta tarinan jatkoon elokuvateatterilla kertoja ohittaa syyllisyydentunteen siitä, että jätti tavallaan kaltaisensa eli rodullistetun ihmisen huomiotta. Hän ei tahdo reflektoida käytöstään, joka on ristiriidassa hänen omien (väitettyjen) arvojensa kanssa. Hän keskittyy enemmän puolustamaan Traceyn ja itsensä kaltaisia puolikkaita (*half-caste*) ja jättää muunlaiset rodullistetut huomiotta – jopa kuin kolonialistin lailla käyttäytyen, kuten yllä lainatussa kohtauksessa.

Kertoja jättää kommentoimatta tai pohtimatta myös muiden toteamat tosiseikat ja vasta-argumentit hänen omille mielipiteilleen. Erityisesti se korostuu dialogeissa:

’I know what poverty is, Mum.’
My mother smiled, and bit down on a forkful of food.
’No, dear, you don’t.’
My phone, which I had been trying, with all the will available to me, not to look at, buzzed again [...] (ST 154).

Tässä ja monissa muissa vastaavissa kertomuksen dialogeissa kertoja esittää ensin väitteen. Kun hänelle esitetään vastaväite, hänen huomionsa kiinnittyy edellisen lainauksen kohtauksen tapaan muualle – tässä äidin vastauksen sijaan puhelimeen – eikä kyseenalaista hänen omaa ajatteluaan. Nämä äkilliset huomionvaihdokset pois kertojan maailmankuvaa vastaan käyvistä väitteistä ovat merkki itsereflektion puutteesta ja kertojan vakaasta uskosta maailmankuvaansa. Merkinä jälkimmäisestä tämä kerronnan

piirre korostaa sitä, että kertoja tulkitsee individualismiin luottavan maailmankuvansa pohjalta väärin. Lukija tietää, että esimerkiksi yllä äiti on oikeassa. Kertoja on kasvanut työväen- ja keskiluokkaisissa oloissa Ison-Britanniassa, joka ei ole mitenkään verrattavissa esimerkiksi Jamaikan köyhyyteen, jonka äiti itse on kokenut.

Kertojan voi siksi nähdä epäluotettavana. Hän esittää kerronnallisen identiteettinsä auktorisoituna, ”heränneenä”, vaikka sekä kerronnalliselta identiteetiltä sekä ”juurettomalta”, likvidiltä identiteetiltään putoaa pohja, kun lukija huomaa hänen käsityksensä todellisuudesta ja yhteiskunnan vallanjoosta perustuvan osin väärille päätelmille. Kertojan todellisuuden ja lukijoiden tuntemaan todellisuuden välillä on ristiriita. Hän ei kuitenkaan ole epäluotettava tahallaan, vaan tietämättömyyttään. Hän itse uskoo subjektiivisen maailmankuvansa oikeellisuuteen ja koittaa vakuuttaa lukijan siitä. Tästä kielivät hänen affektiiviset, vakuuttamiseen pyrkivät väitteensä, kuten ”[y]ou want to believe there are limits to what money can make happen, lines it can’t cross” (ST 363). Tällä virkkeellä kertoja toteaa negaation kautta näkemyksensä siitä, että rahalla on juuri niin paljon valtaa kuin voi pelätä. Käytetty *you*-pronomini toisaalta puhuttelee lukijaa suoraan, toisaalta on tulkittavissa passiivimuodon persoonattomaksi pronominiksi. Sekä negaatiossa ilmenevä merkitys että sinän puhuttelu, joka naamioituu tarvittaessa myös yleismaailmalliseksi passiiviksi, tekee virkkeestä affektiivisen. Yleinen totuus on, että mitä affektiivisempi väite, sitä paremmin se vakuuttaa kuulijan.

Phelanin epäluotettavan kertojan tyypeissä kertoja on väärin tulkitseva ja väärin punnitseva⁴² (Phelan 2005, 51). Koska kertoja on kuitenkin lukijalle samastuttava ja minämuotoinen puhe affektiivista, on *Swing Timen* kerronta Phelanin termein sitouttavaa epäluotettavaa kerrontaa (*bonding unreliability*) (Phelan 2017, 88). Sen avulla *Swing Time* ylläpitää kahta eri kerrontaa, näyttää kaksi eri maailmankuvaa. Pintapuolisesti kertoja raportoi oletetulle, myöskin hänen laillaan individualismiin ja likvidiyteen uskovalle tai siihen samastuvalle lukijalle tapahtumista ja henkilöihahmoista oman näkemyksensä läpi. Kun lukija huomaa esimerkiksi dialogeista kertojan tulkitsevan tai punnitsevan tapahtumia ja henkilöihahmoja väärin, paljastuu toinen kerronnan taso. Se on sisäistekijän representaatio Ison-Britannian todellisuudesta eli luokkien valtahierarkiasta ja keskiluokkaisesta, etuoikeuksille sokeasta maailmankuvasta. Jälleen Phelania lainaten *Swing Timessa* on siis oikeastaan yhdessä tekstissä kaksi puhujaa ja

⁴² Väärin tulkitseminen (*misreading*) tarkoittaa, että kertojan tietoihin ja näkökulmaan ei voi luottaa, väärin punnitseminen (*misregarding*) taas, että kertojan arviointikykyyn ja etiikkaan ei voi luottaa. (Phelan 2005, 51)

kaksi yleisöä: se, jota kertoja puhuttelee, ja se, jota sisäistekijä puhuttelee (ibid.). Kaksi puhujaa taas yrittää saada yleisönsä vakuuttuneeksi omasta tarkoituksestaan. Kertoja vakuuttaa olettamansa yleisön Ison-Britannian rasismien asettamista rajoitteista, omasta tiedostavuudestaan ja identiteettinsä likvidiydestä, sisäistekijä taas sisäislukijan todellisuudesta verrattuna kertojan subjektiiviseen todellisuuteen.

Kahden kerronnan tason olemassaolon todistaa affektiivisten väitteiden ja dialogien lisäksi muun muassa kertojan tekemä eri ihmisten elämäntarinoiden ja valintojen ontuva vertailu ja samastaminen toisiinsa. Seuraava alaluku palaa siihen, kuinka kertoja samastaa kömpelösti gambialaistyttö Hawan ja Traceyn. Kertojan tarinan punainen lanka, hänen ja Traceyn ”sielunsisaruus”, on kuitenkin ontuvin samastus. Hän ei näe, että heillä on eri asemat yhteiskunnassa ja sen vuoksi ratkaisevasti erilaiset rajoitteet ja mahdollisuudet elämässä. Esimerkiksi nähdessään treffikumppaninsa kanssa musikaalin, jossa Traceyllä on sivurooli, vaikka pääroolin hahmo olisi hänen kaltaisensa puoliksi valkoinen, puoliksi musta tyttö, kertoja valittaa, kuinka ”hänenlaisilleen näyttelijöille” (*actors like me*) ei anneta päärooleja:

’Actors like you?’

’What?’

’You said: *actors like me*.’

’No, I didn’t.’

’Yeah, you did.’

’My point is: that role should be Tracy’s’ (ST 360, kurssiivi alkuperäinen).

Mies vihjaa, ettei usko kertojan olevan alistetussa, syrjityssä asemassa niin kuin prekariaattiin kuuluva Tracey. Kertoja taas vaikuttaa olettavan miehen viittaavan siihen, ettei kertoja itse ole näyttelijä. Siksi ohittaa tuttuun tapansa miehen kommentin kärjen kääntämällä huomion siihen, ettei rodullistetun tytön roolia annettu rodullistetulle näyttelijälle. Lukijalle – sisäiskertojan sisäislukijalle – näytetään kuitenkin, että kertojan ja Traceyn pohjimmainen ero on luokka-aseman tuomissa mahdollisuuksissa, identiteettien muodostamisessa ja oletuksissa omasta itsestään sekä muista. Ironisesti kertoja ei nimittäin missään vaiheessa tarinaansa ole itse kokenut rasismia.

Kertoja kuitenkin keskittyy ensisijaisesti Traceyn, vaikka tuntuukin välillä kuin sekoittavan vahvan samastumisensa vuoksi hänet ja itsensä. Hän kokee, että Traceyn kyvyt ”jätetään todistamatta” nimenomaan etnisyydestä johtuvan syrjinnän vuoksi, kuten Jeni LeGon. Traceyn vertaaminen LeGoniin on kuitenkin vain yksi esimerkki kertojan ontuvista vertauksista: 50-luvun Broadway ei ole 2000-luvun Pohjois-Lontoo. Tämän tutkielman kolmannessa luvussa huomataan, että Tracey vaikuttaa löytäneen

identiteetilleen pysyvyyttä prekariaatin elämäntyylistä ja elämälleen sisältöä äitiydestä. Kertoja kuitenkin uskoo hänen vain esittävän. Hän tekee Traceystä marttyyrin muiden ”todistamatta jäävien puolesta”:

There is no case I can make that will change the fact that I was her only witness, the only person who knows all that she has in her, all that’s been ignored and wasted, and yet I still left her back there, in the ranks of the unwitnessed, where you have to scream to get heard (ST 448).

Samalla kertoja korostaa omaa autoritääristä asemaansa maailman epäkohdat tiedostavana kertojana. Nimenomaan *hän* oli Traceyn ainoa todistaja – vaikka kyllä Traceyn äiti ja muut tanssijat tukivat Traceytä tämän nuoruudessa aivan yhtä lailla. Kertoja ottaa tavallaan mallia äidistään. Hän haluaa auttaa alistetussa asemassa olevia, joihin itse samastuu. Hän pystyy siihen, koska on heitä paremmassa asemassa samankaltaisista lähtökohdista huolimatta. Kertoja ei kuitenkaan hahmota kaikkia syitä näiden ihmisten ”todistamatta jäämiseen” ja alistettuun asemaan, koska ei todellisuudessa ole ollut muussa kuin etuoikeutetussa, turvallisessa asemassa. Toisin kun äiti, hän kiinnittää huomiota vain tietynlaiseen rasismiin. Se on vain yksi ihmisten eriarvoisuuden ja luokkien stereotyyppien ilmenemismuoto. Jos haluaa vastata todistamatta jäävien ”huutoon”, on vaikutettava eriarvoisuuden pohjalla olevaan koko rakenteeseen.

4.4 Heimot ja onnellisuus

Kiinnostavaa kyllä, kertoja ei pyri korjaamaan Traceyn ja muiden todistamatta jäävien mahdollisuuksia kotimaassaan, vaan suuntaa Länsi-Afrikkaan. Siitä *Swing Time* saa postkolonialistisen, kriittisen pohjavireen. Kertoja kuvaa Aimeen näkevän köyhyyden vain virheenä maailmassa: ”To Aimee poverty was one of world’s sloppy errors, one among many, which might be easily corrected if only people would bring the problem to the focus she brought to everything” (ST 127). Kertoja tuntuu omaksuneen saman käsityksen. Kehittyvissä maissa, joiden edustaja on *Swing Timessa* Gambia, köyhyys ja tasa-arvon ongelmat ovat vielä poistettavissa rahalla. Lahjakkaille yksilöille voidaan tarjota ”parempi elämä” rakentamalla koulu ja turvaamalla näin Traceystä muistuttavan, nuoren opettajan Hawan ja muiden hänen kaltaistensa lahjakkuuksien koulutus.

Kun Tracey jää kertojan mielestä Ison-Britannian rasismiin nujertamaksi, kertoja toivoo Hawan saavan koulutuksen avulla ”vapauden”. Hän samastaa Hawan ja

Traceyn – he ovat samaa ”heimoa”⁴³. Kertoja ei esitä toivettaan Hawan vapaudesta suoraan ääneen, mutta se ilmenee kertojan suuressa pettymyksessä Hawan lopulta valitessa avioliiton vapauden sijaan. Vapaus on kertojalle mahdollisuus refleksiivisiin, muista riippumattomiin ja yksilöllisiin päätöksiin, jotka auttavat nousemaan sosiaalisessa asemassa, pois köyhyydestä. Hawa kuitenkin itse kokee, että nuo päätökset ja valinnat vaativat itsekkyyttä ja itsensä huijaamista, mikä ei sovi hänelle: ”[...] Some people can be bought, some people can smile in the face of other people they do not love, just to gain advantage. But I’m not like you,’ she said, the pronoun landing somewhere between Lamin and me [...]” (ST 385). Hawa ei ole kuin kertoja yksinkertaisesti siksi, että Hawan kasvuympäristön, gambialaisen kylän normit sekä niitä määrittävä vallan hierarkia yhteiskunnassa on eri kuin individualistinen näkemys, jotka brittiläinen kertoja tai länsimaalaistunut senegalilainen Lamin ovat omaksuneet. Hawan todellisuudessa eli hänen kylässään “onnea” tai vapautta ei saa hakemalla omaa etua. Omaa elämää eläessä ja identiteettiä muodostaessa täytyy huomioida oma asema, kuten Isossa-Britanniassakin, mutta myös tiiviin yhteisön yhteinen hyvinvointi ja sen kehittäminen yhdessä, ei yksin.

Kertojan tekemä Traceyn ja Hawan ihmisten suora vertailu on siis hyvin ongelmallista. Kertoja yrittää kiertää ongelman jakamalla ihmiset globaaleihin ”heimoihin” – ajatus, jonka hän vie Australian takamailta viihdemaailman rikkauksiin nousseen Aimeen kommentista ”[e]verybody’s got their tribe” (ST 97). Heimo-metafora ei ole myöskään Aimeen oma. Sosiologi Michel Maffesoli määritteli vuonna 1988 teoksessaan *Le temps des tribus* uusheimokuntaisuuden (*neotribalism*) symbolisen yhdessäolon uudeksi muodoksi, kun massakulttuuri selittää individualismin uudenlaisessa sosiaalisessa elämässä (Maffesoli 1996, 10–1). Heimot sopivat hyvin ikään kuin korvaamaan luokat, jos uskotaan luokkayhteiskunnan hajooneen. Niiden avulla ihmisiä voidaan yhä luokitella maailmankuvan jäsentämiseksi. Se on yksi tapa muodostaa tarinoita, joille rakentaa identiteettiä ja maailmankuvaa. Se, kuinka heimo-metafora sujahtaa näkyväksi osaksi kertojan puhetta ja maailmankuvaa, havainnollistaa diskurssien vaikutuksen tavat. Kertoja omaksuu ajatuksen huomaamattaan, koska se sopii muutenkin hänen ajatteluunsa, joka kaipaa luokkien merkityksen ohittamisen vuoksi jonkin kategorisoinnin keinon maailman jäsentämiseksi ja ymmärtämiseksi.

⁴³ Kertoja kuvaa esimerkiksi Hawan luonnollista tanssitaitoa näin: “[...] I spotted her in the yard, dancing with her earphones in. [...] she was admiring the quick step of her own feet, saw me and laughed: ‘Don’t tell my students!’” (ST 223)

Heimoista puhuminen korostaa kertojan uskoa individualismiin, yksilölliseen menestykseen ja onnellisuuteen. Tietyn heimon ihmisillä on lahjoja saavuttaa menestystä taustastaan ja lähtökohdistaan huolimatta. Jotkut saavuttavat sen kovalla työllä, kuten kertojan äiti, ja jotkut sillä, että heidän lahjakkuuteensa huomataan, kuten kertojan mukaan Tracey olisi voinut. Heimo-metafora tukee myös käsitystä likvidistä maailmasta, jossa ei ole luokkien eikä valtioiden rajoja. Sen voi nähdä yrittävän hajottaa ihmisryhmien väliset hierarkiat tekemällä maailmasta kokoelman ominaisuuksiltaan erilaisia, sisäisten sääntöjen mukaan toimivia heimoja: ”I saw tribes. Many different tribes, from every corner of the world, operating under internal rules of their groups and then edited together in a complex pattern that appeared to have, in the moment, its own weird logic” (ST 294–5). Tällainen ”kompleksinen kuvio”, jossa kullakin heimolla on ”oma, outo logiikkansa” on kertojan laiska tapa ohittaa valtarakenteiden selittäminen. Kun väitetään, että jokaisella heimolla on oma logiikkansa, ei tunnusteta heimojen sisällä ja välillä on toistuvalla tavalla syntyviä vallan rakenteita – kuten pääomien suhteeseen perustuva luokkarakenne –, jotka aiheuttavat eriarvoisuutta.

Kertoja uskoo naiivisti, että pienet käytännön muutokset auttaisivat vallan tasaisempaan jakoon. Todellisuus on mutkikkaampi, kuten Gambiaan rakennettavan koulun italialainen arkkitehti Fernando (Fern) hänelle huomauttaa:

’But – it’s – I mean, I’m not saying it’s a question of ability, it’s a “structural issue” – [...] they could, I mean, you know, take English tests at home, as homework or something.’

Fernando laughed bitterly and swore in Portuguese.

’Homework! Have you been to their homes! Have you seen books on their shelves? Or shelves? Desks?’ (ST 226–7)

Valtion rakenne ja ihmisten koko elämäntapa pitäisi kokonaan muuttaa ennen kuin ”rakenteellisiin asioihin” voidaan tehdä kertojan ehdottamia käytännön muutoksia. Kertojan ja Fernin puhehetkellä gambialaisen kylän asukkaat eivät ole vielä tottuneet opiskelemaan tai tekemään töitä kotona pöytien ääressä, kirjahyllyistä löytyvien kirjojen avulla – eikä heillä ole varaa moisiin tavaroihin. Se, kuinka Fern osoittaa Gambian ison ongelmat hänelle, ei kuitenkaan silti vaikuta hetkauttavan kertojan uskoa ihmisten yksilöllisiin mahdollisuuksiin, pienten ajatusmallin muutosten vaikutuksiin.

Isossa-Britanniassa identiteetin ja yksilölle suodun vallan määrittävin tekijä on luokkarakenne, ja paikan siinä määrittää kulttuurisien pääomien suhde. Länsi-Afrikassa määräävin tekijä yksilön asemalle valtarakenteessa on ensisijaisesti taloudellinen pääoma. Länsimaalainen poptähti (Aimee) saa rakennettua koulun ja

turvattua koulutuksen, mihin pikkukylällä ja valtiolla ei ole mahdollisuutta. Huomattuaan sen kertoja soveltaa samaa teoriaa koko maailmaan. Rahalla saa valtaa, rahalla saa mahdollisuuksia niin itselleen kuin muillekin:

By 'we' [Aimee] meant people like herself, of financial means and global reach, who happened to love freedom and equality, want justice, feel an obligation to do something with their own good fortune. It was a moral category but also an economical one. And if you followed its logic all the way to the end of the revolving belt, then after a few miles you arrived at a new idea, that wealth and morality are in essence the same thing, for more the money a person had, then the more goodness – or potential for goodness – a person possessed (ST 125).

Tässä, romaanin alussa, kertoja esittää teorian onnesta ja/tai menestyksestä Aimeen ajatuksena, mutta kertomuksen edetessä hän vaikuttaa omaksuneen sen itsekkin. Se on kertojan edustaman keskiluokan, ”hyvän” maun piirre. Rahaa halveksutaan, koska varakkuus liitetään alistavaan vallankäyttöön ja elitistiseen pröystäilyyn. Samalla kuitenkin myönnetään rahan tarjoama apu ja valta muuttaa asioita hyvään suuntaan. On luonnollista, että kertoja ajattelee näin, sillä raha on osaltaan auttanut hänet itsensä pois vuokratilaa puurosta köyhyyden ja ongelmien keskeltä.

Kertojan uskosta rahan valtaan kieli myös hänen uskonsa Hawan ja muiden gambialaisen kylän tyttöjen tulevaisuuteen. Sen turvaisi hänen ja Aimeen rakentama koulu. Hän ei kieltämättä ole hakoteillä. Isossa-Britanniassa koulutuksella saavutettu korkeampi asema luokkarakenteessa usein tarkoittaa toki enemmän rahaa, mikä lisää mahdollisuuksia aseman säilyttämiseen tai kasvattamiseen. Kertoja ei kuitenkaan tunnista tätä. Hän uskoo ennemmin rahan ja yksilöllisten kykyjen yhdessä mahdollistavan vallan rakenteiden ohittamisen ja onnen sekä menestyksen saavuttamisen kaikille lähtökohdista huolimatta. Kaikki kyvykkäät, alhaisemman sosiaalisen asemat tytöt niin Pohjois-Lontoossa kuin Gambiassakin ovat ”Traceyn heimoa” eli ”the brightest, the quickest, the most willful, the lethally bored, the troublesome” (ST 224). He ovat siis aiemmin mainittuja ”todistamatta jääviä” lahjakkuuksia, joiden älykkyys ja kapinallisuus voisivat auttaa heidät ”vapauteen”.

Hawa kuitenkin Traceyn tapaan tyytyy taustansa tarjoamiin mahdollisuuksiin. Kuten Tracey, hän tarttuu hänelle mahdollisiin tapoihin tehdä elämästään täysi. Hawa ei tee sitä äitiydellä ja luokkansa stereotypiaa toistamalla, vaan ottamalla elämästä kaikki hauska irti: ”Political talk didn't interest her [...] and she also disliked any too strenuous conversation on the topics of religion or culture. [...] She was the kind of girl who wants only one thing from this life: to have fun” (ST 221).

Hauskanpidosta tulee herkästi mieleen myös vapaus ja onnellisuus. Toisaalta myös Tracey vaikutti haluavan pitää hauskaa heilastelemalla huoletta monien miesten kanssa ja käyttämällä huumeita, kun hän ei saanut onneaan menestyksestä tanssijana, jonka kertoja oletti olevan Traceyn onnen lähde. Kertoja vaikuttaa toivovan, että Hawan tahto pitää hauskaa auttaa häntä irrottautumaan kylän vanhanaikaisista, seksistisistä normeista ja köyhyydestä sekä saamaan sen vapauden, jota Tracey ei saanut.

Taas maailma kuitenkin yllättää kertojan. Hawa menee naimisiin fundamentalistista islamia harjoittavan miehen kanssa ja iloitsee osastaan kotivaimona. Kertojan mielestä Hawan ratkaisu on kummallinen, ja Hawan vapaus sekä sitä kautta mahdollisuudet menestykseen tukahtuvat:

‘I have to say it does not seem strange to me,’ [Fern] said when I finished. ‘She works like a dog in that compound. She hardly leaves it. I imagine she’s desperate, like any bright young person, to have her own life. Didn’t you want to get out of your parents’ house, at that age?’
‘When I was her age I wanted freedom!’
‘And you would consider her less free, I mean, touring Mauritania, preaching, than she is now, shut up at home?’ (ST 381)

Kuten Fern huomauttaa, kertoja ei ota huomioon kulttuurista kontekstia. Hyväosaisuuden määreet ovat erilaiset eri yhteiskunnallisissa rakenteissa. Gambiassa Hawan asema paranee, kun hän pääsee uuden miehensä kanssa kaupunkiin, pois kylästä ja kovasta työstä. Rahalla ja vapaudella ei ole merkitystä. Hawan ja hänen kulttuurinsa käsitys hyvästä elämästä ja hyvästä, itselleen sopivasta asemasta yhteiskunnassa on erilainen verrattuna kertojan onnellisuuden ja vapauden tavoitteluun perustuvaan maailmankuvaan. Siksi Hawan – ja Traceyn – päätöksiä tuntuvat kertojan mielestä ohjaavan epäoikeudenmukaiset, heitä suuremmat voimat, kuten rasismi ja konservatismi.

Swing Time asettaa rinnakkain kertojan huolen Hawan ja Traceyn kohtaloista sekä muiden henkilöhahmojen kyyniset kommentit yhteiskunnan lainalaisuuksista. Rinnastus näyttää kertojan maailmankuvan ytimen: menestyksen ja hyvän aseman ydin on yksilön ”onnellisuus”. Tässä individualistisessa maailmankuvassa onnellisuus sen mukaan ”vapaudeksi” sekä menestymiseksi omilla ansioillaan ja ominaisuuksillaan. *Swing Timen* rinnastus kuitenkin kyseenalaistaa onnellisuuden käsitteen – ja jopa onnellisuuden itsessään tärkeyden:

‘Do you think [Hawa]’s happy?’
[Babu] smiled as if I had been caught out somehow.
‘Ah, yes – for Americans this is always the most important question!’ (ST 412)

Gambiassa tärkein kysymys olisi jokin aivan muu, tai ainakin onnellisuus käsitetään siellä eri tavalla kuin kertojan maailmankuvassa tai ”Amerikassa” eli länsimaissa. Hawalle, Babulle ja muille gambialaisille tärkeintä on ensin toimeentulo, ja vasta sen myötä tulevat muut mahdollisuudet ja hyödykkeet seuraavat onnellisuutta. Länsimaalaisilla toimeentulo on lähtökohtaisesti aina jotakuinkin turvattu esimerkiksi sosiaaliturvalla, joten länsimainen individualisti voi keskittyä henkilökohtaiseen onnellisuuteen.

Traceyn ja Hawan esimerkit osoittavat, että yksilö voi olla tyytyväinen ja identiteetiltään eheä ilman sellaisia ”onnellisuutta” ja ”vapautta”, jotka kertoja käsittää. Tämän osoittaa jo kertojan omien ajatusten ja elämän välinen ristiriita: hän toivoo Hawalle samanlaista elämää kuin itse elää, vaikka ei itse ole onnellinen. Onnellisuus on relatiivista ja riippuu suurilta osin yksilön kulloisestakin asemasta sosiaalisessa tilassa eikä hänen omista kyvyistään. *Swing Timen* kuvaamassa Ison-Britanniassa onnellisuus tulee pysyvyyden ja minuuden tunteesta. Luokkarakenteet ovat tällöin ohittamattomia. Onnellinen, täysi elämä vaatii identiteetin omaksumista sen yhteiskuntaluokan tai luokan ryhmän sisällä, johon ominaisuuksiltaan kuuluu. Sisäistekijän kerronta siis ehdottaa, että lopulta kertojan etsimä vapaus ei olekaan riippumattomuuden ja itsenäisyyden saavuttamista, vaan merkityksen löytämistä. Fern sanoittaa sen suoraan kuin sisäistekijän äänitorvena: “Sometimes I wonder if people don’t want freedom as much as they want meaning [...]” (ST 382). Merkityksen löytäminen on toisin sanoen oman ”paikan”, oman minuuden löytämistä.

4.5 Päähenkilö-kertojan keskiluokkaisuuden ydin

Swing Timen sisäistekijän kertoman tarinan mukaan merkitys löydetään yhteiskuntaluokkarakenteen luomien stereotyyppien joukosta. Kertoja ei siis tule onnelliseksi tai identiteetiltään eheäksi, koska hän etsii minuuttaan väärästä paikasta toisin kuin muut tutkielmassa käsitellyt hahmot. Hän ei näe olevansa keskiluokkaa vaan ennemmin osa ”tanssijoiden heimoa” tai olevansa etnisyytensä vuoksi alistettu. Siksi hän ei erityisesti Aimeen antamien potkujen eliitin elämästä jälkeen osaa hahmottaa ”paikkaansa”. Hän tuntee olevansa tyhjän päällä, likvidi identiteetti, eikä muodosta pysyvää identiteettiä. Siinä mielessä *Swing Time* on jonkinlainen anti-Bildungsroman.

Swing Time näyttää sisäistekijän kautta, ettei todellisuuden maailma ei ole vielä sellainen heimojen maailmankylä kuin kertoja olettaa. Niin ihmisten

maailmankuvat ja identiteetit kuin heidän mahdollisuutensakin ovat sisäistekijän sanoman mukaan heidän asuttamansa yhteiskunnan diskursseihin sidottuja. Ne eivät sovellu kulttuurien rajojen yli. Muistutus tästä on, että Gambiassa päähenkilö on kaikille gambialaisille ”amerikkalainen”, mikä huvittaa häntä. Hän ei koe itseään brittiläiseksi⁴⁴ eikä amerikkalaiseksi – hän kokee olevansa tällaisten määritelmien välissä.

Martin Klepper huomauttaa, että omaa identiteettiä kerrottaessa minämuodossa kertoja yksilö/henkilöhahmo erottautuu kahdeksi: kertovaksi minäksi ja kokevaksi minäksi (Klepper 2013, 7). Yllä esitetyt huomiot osoittavat, *Swing Timen* päähenkilön kertova minä on kokevaa minää voimakkaampi. Hän tarrautuu ennemmin kertomaan tarinaa hänen elämäänsä liittyvistä henkilöistä. Ironisesti hänen kertomuksensa sekä hänen kerronnallisen identiteettinsä autoritäärisyyden vakuuttelu kertovat enemmän hänestä itsestään ja hänen vioistaan kuin hänen kuvaamistaan henkilöistä. Kertoja pohjaa kerrontansa tarinoihin, jotka hän rakentaa tukemaan hänen oman maailmankuvansa mukaista individualistista, likvidiä todellisuutta. Hän ei siis keskity kokemaan oikeaa todellista maailmaa, jota esimerkiksi edellä lainatuissa dialogeissa muut henkilöahmot koittavat hänelle näyttää.

Se, kuinka kertoja tuntuu dialogeissa tietoisesti hylkivän mielestään vastaargumentteja omalle maailmankuvalleen, korostaa kertojan mimeettisyyttä tavallisena keskiluokkaisena brittinä. Mimeettiseksi ja samastuttavaksi hänet tekee muun muassa psykologinen kompleksisuus. Hänen mielensä on täynnä ristiriitoja, jotka hän ohittaa ja selittää sillä, että hän on vailla minuutta, ainakin ilman itseään täydentävää sielunsisarta Traceytä: ”I found out what I was without my friend: a body without a distinct outline. The kind of girl who moved from group to group, neither welcomed nor despised, tolerated, and always eager to avoid confrontation” (ST 213). Kun hän liikkuu ryhmästä toiseen muttei tunnu kuuluvan mihinkään, kun hän etsii ”juuria” vääristä paikoista, hän on uskottava malliesimerkki väliinputoajasta.

Kuten tutkielmassa on aiemmin todettu, Ison-Britannian luokkarakenne on vääjäämättä muuttunut ihmisten etnisyyden ja pääomien kertymän monimuotoisuuden lisääntyessä. Väliinputoajien ja siten kertojan paikka voidaan määritellä erottelemalla, mitä se ei ole verrattuna esimerkiksi perinteiseen kolmijakoon tai weberiäiseen malliin. *Swing Timen* kertoja on esimerkiksi liian koulutettu työväenluokkaan ja ammatilliselta

⁴⁴ Hän välttelee ”brittiläisyyttään” keskustelussa Aimeen kanssa: ”’I’m not that British.’ ‘Oh, babe, you’re as British as they come’” (ST 108).

asemaltaan ja statukseltaan liian mitätön hallitsemaan muita. Hänen on siis oltava jotain siltä väliltä, tässä tapauksessa Atkinsonin uutta pikkuporvaristoa tai GBSC:n uusia varakkaita työntekijöitä.

Erottelemalla, mitä *ei* ole, kertoja voisi löytää ”juuriensa” eli luokka-asemansa mukana oman, eheän identiteetin. Muun muassa Gioielli määrittää erottelun identiteetin muodostamisen tyypilliseksi tavaksi (Gioielli 2013, 9). Gioiellin mukaan eron ja identiteetin tiivis suhde on mahdollinen vain likvidissä identiteetissä, kun identiteetin kehityskaarta ei nähdä lineaarisena vaan monien eri kertomusten ja tekstien summana (ibid., 10–1). Hän on siinä oikeassa, että identiteetti muodostuu tekstien eli diskurssien vaikutuksesta ja yhteenliittymistä, yksilön erottautumisesta ja samastumisesta eri tarinoihin ja stereotyyppisiin identiteetteihin. Sekä Gioielli että Stuart Hall käsittävät erottautumisen Jacques Derridan *différance*na: ilman käsitystä oman identiteetin erosta toiseen identiteettiin ei omaa identiteettiä voi olla olemassa (Gioielli 2013, 9; Hall 1996, 3). Kun kertoja samastaa itsensä ja Traceyn, mutta kokee billyelliotmaisen tarinan olevan mahdollinen vain Traceylle eikä itselleen, hän erottaa heidät toisistaan. Tracey on mahdollinen menestyjä, mutta hän itse ei. Tosiasiassa luokka-asema määrittää heidän roolinsa toisin. Kertoja on menestyjä eli työväenluokkataustasta keskiluokkaan noussut, kun Tracey ei pääse prekariaatista pois ja kukoistamaan tanssijana.

Enemmän kuin erottautumalla kertoja kuitenkin etsii identiteettiään pyrkimällä liittymään ihaillemiinsa ryhmiin – kaikkiin muihin paitsi äitinsä edustamaan keskiluokkaiseen ryhmään, johon hän lähimmin kuuluisi. Hän huomauttelee, kuinka hänen pukeutumisensa, tapansa, eleensä ja muut identiteettiä ulkopuolisesti ilmaisevat seikat ovat lainattuja. Se voisi puoltaa hänen identiteetin likvidiyyttä. Se kuitenkin kielii enemmän kertojan kovasta yrityksestä olla osa jotain ryhmää tai ”heimoa”. Hän kuvaa (itseironisesti) esimerkiksi, kuinka nuorena mukautuu mielikuvaansa siitä, mikä on arvostettua hänen omaa, alemman keskiluokan asemaansa ylemmässä popeliitin piireissä:

I was pleased to draw out a huge pair of bright green cargo pants of a silky parachute material, a close-fitting green crop top – which had, as an added bonus, *The Low End Theory* album cover art on the front of it picked out in black, green and red glitter – and a pair of space-age Air Jordans, also green. [...]

’I’m one of your people!’

’Don’t believe you,’ [Aimee] said, took my fake nose ring out in one swift movement, and handed it to me (ST 91–2; 98 kursiivit alkuperäiset).

Aimee ei hyväksy kertojaa joukkoonsa eli popeliittiin, koska tämä yrittää liikaa mukautua ryhmän stereotyyppiin. Kertoja erottuu, koska hän ei ole samassa asemassa kuin Aimee

ja tyyli on liian laskelmoitu eikä tule luonnostaan. Hän lainaa tiedostamattaan myös luonteenpiirteitä ja eleitä toiselta ihailmaltaan ihmiseltä, Traceyltä: “I stuck my nose in the air, realizing too late that it was a borrowed gesture – one I’d been using for years in moments of pride or adamancy – and that it properly belonged to the woman sitting opposite me” (ST 405). Tracey on omanarvontuntoinen, ja kertoja hakee itselleen samaa luonnetta. Hän kokee, että hänelläkin on oltava vastaavaa nokkavuutta voidakseen Traceyn lailla olla omanarvontuntoinen ylpeä vuokratalotaustastaan – tai siitä huolimatta.

Kuitenkaan pelkkä pukeutumistyylin tai tapojen omaksuminen ei tarkoita samanlaista identiteettiä tai samaan ryhmään kuulumista. Siksi hän itsekkin ymmärtää menetettyään työpaikkansa Aimeen assistenttina, että hänen omaksumansa eliitin tavat eivät ole pysyviä, osa häntä, koska ne olivat riippuvaisia Aimeesta eivätkä omista ansioistaan tai ominaisuuksistaan: “Everything that had happened in my life in the past decade belonged to her” (ST 434). Kertoja on lainannut muilta elämäänsä kaiken, omaan asemaansa sopimattomista habituksista. Siksi hänellä ei tunnu olevan mitään omaa.

Oleellista on, että Aimeelta lainattu eliittielämä on saanut kertojan unohtamaan (todelliset) juurensa. Kertojan äiti asian sanoittaa sen: ”People have roots, they come from somewhere – you’ve let this woman pull yours right out of the ground” (ST 155). Kommentti tosiaan vaikuttaa havahduttavan kertojan, ja hän pääättelee, että hänen on etsittävä juurensa äitinsä kotimaasta Jamaikalta tai esi-isiensä Afrikasta:

[...] I wanted to see at last, with my own eyes, the shore from which the ships had left, carrying their cargo of humans, destined for my mother’s island, and then on to the Americas and Britain, bearing the sugar and the cotton, before turning back again, a triangle that had produced – among its numberless consequences – my own existence (ST 177).

Avainsana lainauksessa on ”äitini saari”. Vaikka hänen esi-isänsä olivat orjia Afrikassa ja Amerikassa ja kertojan olemassaolo on toki niistä riippuvainen, ne ovat vain kaukaisia juuria. Kertoja itse ei ole jamaikalainen saati afrikkalainen, vaan pohjoislontoolainen. Oleellisen eron jamaikalaisen ja pohjoislontoolaisen välillä voi huomata esimerkiksi kertojan ja Aimeen täysin jamaikalaisen lastenhoitajan Estellen keskustelusta:

’I’m Jamaican,’ I said and Estelle nodded and smiled blandly at the baby.
[...] Blushing, I corrected myself.
’I mean, my mother’s people are from St Catherine.’
’Oh yes. I see. You ever been there?’
’No. Not yet.’
’Well, you’re still young’ (ST 420–1).

Tämä(kin) dialogi vihjaa, että kertojan tulisi kääntää katse lähemmäs. Hänen on tehtävä erotus: jos hän ei ole jamaikalainen tai esimerkiksi Traceyn lailla alisteisessa asemassa,

mikä hän on? Vastaus ei ole väliinputoaja, juureton tai likvidi ihminen. Kertojan äiti on nostanut perheen keskiluokkaan ja kertoja on perityn ja kerrytetyn kulttuurisen pääoman ansiosta pysynyt siellä – hän on brittiläinen keskiluokkainen.

Slavoj Žižek on todennut, ettei nykyinen (brittiläinen) keskiluokka tunne itseään luokaksi. *Swing Timen* kertojassa tuo väite tiivistyy, ja erityisesti yhdessä ”lipsahduksessa”, jonka hän päästää. Kuvatessaan omaa ja äitinsä elämää verrattuna suvun muiden jäsenten köyhiin, alisteisempiin asemiin, kertoja huomauttaa: “Hadn’t we been the middle-class ones, in aspiration and practice?” (ST 308, kursiivi alkuperäinen) Hän siis ristiriitaisesti tunnistaa keskiluokkaisuutensa ja etuoikeutensa, vaikka koittaa koko ajan kieltää ne. Toteamuksen jälkeen kertoja kuitenkin jatkaa heti keskiluokkaisuutensa kiertelyä:

And perhaps for my mother this dream was the truth, and just by dreaming it she felt she had brought it to pass. But I was awake now, and clear-eyed: some facts were immutable, unavoidable. Whichever way I looked at it, for example, the eighty-nine pounds currently in my current account was all the money I had on this earth (ST 308).

Hän laittaa sen, että hän ja äiti olisivat keskiluokkaa, äitinsä sanoiksi eikä omikseen. Kertojalle heidän keskiluokkaisuutensa on vain äidin unelma, harhakuva. Tällä asettelulla *Swing Timen* sisäistekijä näyttää kertojan maailman- ja minäkuvan ristiriidan. Kertoja luulee toimivansa tilanteen mukaan refleksiivisesti, ”heränneenä” – ei asemansa mukaan määräytyvien mahdollisuuksien ja toimintamallien mukaan. Ilman koulutusta hän ei voisi olla herännyt eikä hakea töitä olettaen lopulta saavansa niitä, toisin kuin esimerkiksi prekariaatti, jolle työttömyys on oletettua. Itse asiassa, kuten äidin hahmoa analysoidessa jo todettiin, juuri tällainen ”hereillä olo” eli tiedostavuus on Atkinsonin tutkimusten perusteella uuden pikkuporvariston, johon kertoja kuuluu, tyypillinen piirre (Atkinson 2017, 20; 45; 128). Kertojan tapauksessa uusipikkuporvarillista tiedostavuutta on, että hän voi kyseenalaistaa keskiluokan ja muiden luokkien määritelmät, etsiä juuriaan esisien mailta tai ottaa kantaa rasismiin, joka hänen nähdäksensä rajoittaa Traceyn elämää. Nämä seikat nostavat esiin *Swing Timessa* keskeiset etnisyyden ja (post)kolonialismin teemat. Aiheita on siksi nyt tutkielman lopuksi syytä sivuta, vaikka pintaa raapaisten.

4.6 Eksotisointi ja postkolonialistinen kritiikki

Zadie Smithin tuotannon kuvataan usein antavan äänen monietniselle Isolle-Britannialle. Nick Bentleyyn mukaan monietnisyys määritellään usein yhteiskunnan tilaksi, jossa eri

etnisistä taustoista tulevat ihmiset – ja puolikkaat eli hybridit, joilla on useampi etninen tausta – asuvat ja toimivat yhdessä. Smith ja monet muut nykykirjailijat kuitenkin Bentleyyn sanoin esittävät, että (Isossa-Britanniassa) eri etnisyydet ja kulttuurit sekoittuvat ihmisissä yhdessäelön ja assimilaation myötä. Kyse ei ole vain rinnakkaiselosta, vaan eri etnisyyksien ja kulttuurien piirteet sulautuvat toisiinsa yhdeksi. Bentleyyn mukaan tähän Smithin ja kollegojen määritelmään tulisi nyt keskittyä enemmän kuin perinteiseen tapaan lokeroida ihmisiä yksittäisten etnisyyksien lokeroihin (Bentley 2008, 53).

Bentley on oikeassa. Ison-Britannian 90-luvun postkolonialistinen, postmoderni kirjallisuus keskittyi kuvaamaan likvidin henkilöahmon perspektiivistä Ison-Britannian yksittäisiä epäkohtia. Patricia Waugh nimittää tätä rushdielaiseksi kaksoiskatseeksi, joka korvaa lukácslaisen idean kokonaiskatseesta (Waugh 2010, 125). Yhteiskunnan isompien rakenteiden sijaan keskitytään kuvaamaan yhtä kokemusta, esimerkiksi rasismia tai vielä ei-brittiläisinä nähtyjen puolikkaiden ”väliinpuotoajauutta”. Waugh ehdottaa, että kun tällaista totuttujen määritelmien ulkopuolelle jäämistä kuvataan, voi sen myötä ”eksoottisesta” tulla normaalia, ja ”hybridit” (puolikkaat) lomittuvat vihdoinkin jokapäiväiseen elämään (ibid., 126). Kuten tämän tutkielman luvussa 2 todetaan, juuri tuota Smithin teokset Bentleyyn mukaan sanovat, kun hän huomaa *White Teethin* enteilevän puolikkaiden sulautumista jo vuosituhaten vaihteeseen mennessä.

Luvussa 2 huomataan myös, että *Swing Time* on väliinpuotoajien tarinoiden eli Waugh'n kuvaaman rushdielaisen kaksoiskatseen perillinen. Se kertoo, miten *White Teethin* Irien ja Millatin kaltaisten puolikkaiden asema Isossa-Britanniassa vakiintuu: kuinka luokkien, erityisesti keskiluokan, määritelmä muuttuu. He ovat *Swing Timessa* sulautuneet luontevaksi osaksi Ison-Britannian yhteiskuntaa ja kulttuuria. Myös sosiologinen tutkimus tukee väitettä. Esimerkiksi GBSC:ssä todetaan kahden koko ajan kasvavan luokan, keskiluokan ja sekä nousevien palvelutyöntekijöiden luokan olevan etnisiltä taustoiltaan erityisen monimuotoisia luokkia (Savage et al. 2013, 234; 242). Kansainvälisyys ja globalisoituminen ovat osa arkea, mutta ne eivät ole poistaneet kansallisen kulttuurin – Isossa-Britanniassa oleellisen luokkarakenteen – vaikutusta ihmisten hierarkioihin ja identiteetteihin. Koska Millatin ja Irien sekä *Swing Timen* kertojan ja Traceyn kaltaisia brittejä on jo lukematon määrä, on ”eksoottisesta tullut normaalia”, ja sen myötä muuttuvat 2000-luvulla myös diskurssit. Etnisyys on vain yksi ominaisuus muiden joukossa eikä määrittävin tekijä ihmisen identiteetissä ja asemassa. Etnisyys tarkoittaa parhaimmillaan vain ihonväriä ja kertoo perheen historiasta, kuten *Swing Timen* kertojan tapauksessa, eikä esimerkiksi alistetusta asemasta.

Swing Time on ensisijaisesti tulkittu etnisyyttä käsittelevänä ja osin siihen liittyen häilyvän identiteetin kuvaajana, kuten tämän tutkielman johdannossa jo mainitaan. Nuo tulkinnat eivät ole hakoteillä. Etnisyys ja identiteetti ovat keskeisiä teemoja, mutta ne tukevat tämän tutkielman tulkinnan mukaan nimenomaan romaanin luokkayhteiskunnan rakenteiden ja kansallisen kulttuurin määräävyyttä. Kolonialismin perintöä niin Isossa-Britanniassa kuin Afrikassakin täytyy käsitellä, jotta voidaan ymmärtää sekä historian vaikutukset rodullistetun ihmisen kokemukseen nyky-Isossa-Britanniassa. Eri etninen tausta kuin stereotyyppisellä kuvalla valtaväestöstä eli valkoisilla briteillä lisää luonnollisesti ulkopuolisuuden tunnetta. Sitä ei helpota stereotyyppien ja vanhojen käsitysten verkkaisempi haihtuminen verrattuna todelliseen yhteiskunnalliseen rakenteeseen. Etnisyys on Isossa-Britanniassa jo arkista, mutta stereotyyppiat ja orientalismista kumpuava eksotisointi⁴⁵ vaikuttavat yhtä.

Jotta nykyisen brittiläisen luokkarakenteen vaikutusta ja sen eri ryhmiä voidaan ymmärtää, on ymmärrettävä muun muassa etnisyyden tai sukupuolen perusteella alistamisen historian tausta. Siksi *Swing Timen* postkolonialistisen kritiikki ja (keskiluokkaisen) nykybritin häilyvältä vaikuttavan identiteetin kartoitus ovat ajankohtaista yhteiskuntakuvausta ja -kritiikkiä. Waugh huomauttaa, että brittiläisen nykykirjallisuuden ”kansainvälistymisen” eli monikulttuurisuuden kuvaukset voi nähdä kansallisuuden merkityksen haihtumisen sijaan orientalismin jatkeena. Kirjamarkkinat nimittäin hyötyvät tarinoista eksotisoiduista hybrideistä ja postkolonialistisen kokemuksen kulttuurisesta omimisesta (Waugh 2010, 133).

Swing Timessa kulttuurista omimista, eksotisointia ja niiden vaikeaa arviointia nyky maailmassa edustaa näkyvimmin Aimee. Hän, valkoinen australialainen, muun muassa ottaa lavashow’hunsa vaikutteita Länsi-Afrikassa näkemästään tanssista ja kulttuurista. Kertoja huomauttaa omimisesta, mutta saa ympäröiväitä vastaväitteitä:

[...] I’d hesitantly brought up the matter of appropriation. Judy groaned, and Aimee looked at me and then down at her own ghost-pale pixie frame wrapped in so much vibrantly coloured cloth, and told me that she was an artist, and artists have to be allowed to love all things, to touch them and to use them, because art is not appropriation, that was not the aim of art – the aim of art was love (ST 369–70).

⁴⁵ Samoin kuin Waugh (2010, 133), käsitan Afrikan maanosan ihmisten ja kulttuurin eksotisoinnin Euroopassa Edward Saidin määrittelemän orientalismin jatkeena. Orientalismi on Saidin määritelmän mukaan keksitty konstrukto, osa eurooppalaista (länsimaalaista) poliittis-kulttuurista diskurssia, joka on tukenut ja tukee edelleen kolonialistista kuvastoa (Said 1978/1991, 1–2).

Aimee kokee olevansa suvaitsevainen ja tekevänsä taidetta, jonka lähtökohta on rakkaus eikä omiminen eli toisten kustannuksella hyötyminen. Huolimatta hyvästä tarkoituksestaan hän jatkaa kuitenkin eksotisointia ja toisen kulttuurin piirteiden angloamerikkalaiseen valtakulttuuriin sopivaksi muokkaamista. Lopulta kertoja tuomitsee Aimeen kolonialistisen käytöksen julkisesti paljastamalla Aimeen adoptoineen vauvan köyhältä gambialaisperheeltä maksamalla vauvasta ison summan rahaa. Paljastuksesta seuraa kertojalle kuitenkin kiitoksen sijaan eristys ja massojen viha. Valtaa pitävää, enemmistöltään valkoisia ylempää luokkaa ei voi tuomita, jos se väärälläkin käytöksellään tarkoittaa hyvää. Hierarkiat ovat vielä voimassa.

Eksotisointi ja kolonialismin perintö näkyvät kuitenkin myös kertojan omassa maailmankuvassa. Esimerkki siitä on alaluvussa 4.3 (s. 49) siteerattu, nolo kohtaaminen bangladeshilaispojan kanssa. Lisäksi kertoja eksotisoi länsiafrikkalaisia. Se on ristiriitaista, sillä hän yrittää samalla samastaa itsensä heihin etsimällä juuriaan Orjarannikolta ja samastamalla kaikki afrikkalaistaustaiset ”minun kansakseni”. ”[D]idn’t I, too, have the gift so often ascribed to my people?” (ST 137), hän toteaa, liittäen ”kansaansa” (länsiafrikkalaisiin) tyypillisen eksotisoivan stereotypian siitä, että kaikilla heillä on hyvät tanssin lahjat. Kertoja on myös tietoisesti yrittää valkoisen miehen taakkaa muistuttavalla velvollisuudentunnolla tuoda ”vapautta” ”kehittyvään” valtioon.

Kertoja tekee oletuksia, jotka pohjaavat eksotisoiviin stereotypioihin. Hän ei siksi näe oikein esimerkiksi Hawan todellisuutta, Hawan kulttuurisen kontekstin normeja ja käsityksiä. Hawan alaluvussa 4.4 esitellyt valinnat vaikuttavat hänestä harkitsemattomilta, koska Hawa ei valitse sellaista vapautta, joka hänenlaiselleen keskiluokkaiselle britille tuntuisi luonnolliselta tai oletetulta. Vaikka kertoja itse tuntuu lopulta määrittelevän itsensä afrikkalaistaustaiseksi, rodullistetuksi naiseksi, ei se poista hänestä brittiläistä keskiluokkaisuutta. On täysin mahdollista, että vaikka hän itse on afrikkalaistaustainen puolikas, hän on silti omaksunut keskiluokkaisen brittiläisen normit ja oletukset, myös kolonialisoinnin eksotisoinnin.

Kertojan maailmankuva ja ne identiteetit, joihin hän yrittää samastua – tanssija, afrikkalaistaustainen, vuokratalojen kasvatti – ovat muodostuneet häntä ympäröivien diskurssien pohjalta. Hän on oppinut, että on pohjoislointolaisena puolikkaana, työväenluokkaiseen perheeseen syntyneenä hän on automaattisesti alempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluva. Tätä brittiläiset yleisen puheen ja median stereotypiat usein väittävät. Hän ei voi siksi ajatella muuta identiteettiä. Hän ei voi myöskään kuvitella, että hänen paikkansa luokkayhteiskunnassa voisi olla keskiluokassa – ja että sopivin

identiteetin malli löytyisi sieltä. Kertoja kuitenkin on Atkinsonin määrittelemää, kulttuurisesti fiksua uutta pikkuporvaristoa. Hän on omaksunut keskiluokkaisen maailmankuvan, koska on kasvanut sen ja sen diskurssien ympäröimänä.

Näitä diskursseja tarinan, identiteetin ja kulttuuripolitiikan suhdetta tutkineet DeVereaux ja Griffin kutsuvat kehyksiksi, joiden pohjalle maailmankuva perustuu. Eri kehykset johtavat erilaisiin maailmankuviin ja täten lukuisiin erilaisiin sosiaalisiin todellisuuksiin (DeVereaux & Griffin 2016, 11). Brittiläisiin diskursseihin liittyvät edelleen valtion imperialistisesta historiasta edelleen kumpuava eksotisointi ja ajatukset entisistä kolonisoiduista alueista edelleen jollain tasolla alempina tai vähintään ”kehittyvinä”. *Swing Timen* kertoja kokee oman subjektiivisen kokemuksensa tiedostavana ja ajattelee olevansa oikeassa muun muassa määritellessään itsensä väliinputoajaksi ja rodullistetuksi naiseksi. Käsitteet omasta ”ääriviivattomasta (häilyvästä) identiteetistä”, ”afrikkalaisista juurista” ja siitä, että kaikilla ihmisillä on kulttuuriseen tai perhetaustaan katsomatta mahdollisuudet ”onneen” ja ”vapauteen”, ovat välttämättä keskiluokkaisuuden kehysten värittämät.

Swing Time tuntuu kertojan maailmankuvan värittyneisyyden avulla näyttävän, mikä tavallisen keskiluokan ”hereillä olevassa” ajattelussa on yhä vialla. Se, että kuuluu etniseen vähemmistöön ja on syntynyt alaluokkaiselle alueelle, ei enää automaattisesti tarkoita täysin alistettua asemaa. Pohjoislontoolainen, rodullistettu ja työväenluokkataustainen nainen voi nyky-Isossa-Britanniassa olla keskiluokkainen ja etuoikeutettu. Vanhentuneisiin malleihin ihmisten omista kyvyistä ja refleksiivisyydestä sekä omaan ”hereillä oloon” luottaminen vain saattavat hämärtää kykyä nähdä esimerkiksi kolonialismin ja muiden eriarvoistavien diskurssien kauaskantoiset vaikutukset myös itseän.

5. Lopuksi

Tämä tutkielma on tarkastellut Zadie Smithin romaanin *Swing Time* kuvausta siitä, miten yksilön paikka luokkarakenteessa vaikuttaa hänen identiteettiinsä, mahdollisuuksiinsa ja rajoituksiinsa elämässä. Romaanin keskeiset henkilöahmot tematisoivat erilaisia nykybrittiläisiä hahmoja. Keskiöön nousee päähenkilö-kertojan keskiluokkaisuus – tai se, kuinka nykybrittiläinen keskiluokkainen ei vaikuta huomaavan omaa keskiluokkaisuuttaan. Kertoja ei pane merkille diskurssien eli esimerkiksi 80-luvulta 2000-luvulle paljolti vallinneen weberiläisen, yksilöllisiin kykyihin ja varallisuuteen perustuvan ajattelun, käsityksen likvidistä maailmasta tai eksotisoinnin vaikutusta itseensä. Hän ei siksi osaa täysin tulkita päätelmiensä ja oletuksiensa taustaa ja syy-seuraussuhteita. Se johtaa epäluotettavaan, väärin tulkitsevaan kerrontaan. Myös kertojan identiteetti jää häilyväksi – ei tosin sillä tavalla, kuin kertoja, joka kokee olevansa ”vailla paikkaa” tai ”ääriviivoja”. Identiteetti häilyy, koska kertoja ei osaa etsiä ”paikkaansa” oikeasta paikasta, keskiluokasta, vaan koittaa samastua ryhmiin, joihin ei kuulu.

Väärin tulkitsevan kertojan takaa paljastuu *Swing Timen* sisäistekijä, joka kertoo romaanin ideologisen sanoman. Ominaisuudet kuten sukupuoli tai etnisyys, joiden avulla kertoja yrittää määritellä itsensä, eivät ole yksilön identiteetin ja maailmankuvan tärkeimpiä määrittäjiä. Sen sijaan Isossa-Britanniassa ihmisen identiteettiä, ajatuksia ja valtaa yhteiskunnassa määrittää (edelleen) voimakkaasti luokka-asema. Luokkien määritelmät ovat kuitenkin viime vuosikymmeninä muuttuneet. Iso-Britannia on muun muassa muuttunut monietnisemmäksi, ja keskiluokka on kasvanut suurimmaksi luokaksi.

Tutkimuksessa sovellettiin uusia brittiläisiä luokkamalleja, GBSC:tä ja Will Atkinsonin mallia. Niissä luokka-asetat määrittyvät bourdieulaisten pääomien suhteiden mukaan. Soveltamisen tuloksena huomataan, että *Swing Timen* keskeiset henkilöahmot kertoja, tämän äiti ja Tracey kuvastavat osuvasti kukin yhden luokan määritelmää kummassakin mallissa. Voidaan siis olettaa, että *Swing Time* kuvaa samanlaista brittiläistä nykytodellisuutta kuin GBSC ja Atkinsonin malli määrittävät: monimuotoisia mutta selkeästi hierarkkista, jossa vaikuttavat sekä totutut, perinteiset ajattelumallit ja diskurssit kuin uudet, monikulttuuriset ajatukset.

Sekä *Swing Timen* että uusien mallien painotus on nimenomaan kulttuurissa. *Swing Timen* kertoja on keskiluokkainen, koska hänen äitinsä on kouluttanut itsensä ja tyttärensä niin, että heillä on paljon kulttuurista pääomaa. Samaan aikaan Tracey jää prekariaattiin, koska hänellä ei ole koulutusta ja kulttuurista pääomaa. Kertoja

myös muistuttaa käytökseltään ja habitukseltaan tyypillistä nykykeskiluokkaista brittiä. Hän kyseenalaistaa (rasistisia) diskursseja, etsii identiteettiään ja matkustelee, koska hänellä on siihen mahdollisuus niin taloudellisesti kuin kulttuurisen pääoman ja symbolisen taituruutensa ansiosta. Traceyn elämäntapa ja habitus taas ovat tyypillisen prekariaattiset. Kun omaan elämään vaikuttaviin asioihin ei ole mahdollisuuksia, hän etsii arvostusta ja onnellisuutta prekariaatin stereotyyppisistä malleista identiteetille.

Swing Time kuitenkin myös kyseenalaistaa oikeutetusti nämä Ison-Britannian yhteiskunnan lainalaisuudet, jossa luokka-asema vaikuttaa vahvasti identiteettiin ja elämäntyyliin. Kertoja ei huomaa olevansa etuoikeutettu ja kuvittelee identiteettinsä olevan jatkuvasti muuttuva eli likvidi juurikin siksi, että hän on etuoikeutettu. Hänellä on enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa elämäänsä ja identiteettiinsä kuin Traceyllä. Kuten Charles Lemert toteaa, että yhteiskunnalliset rakenteet on vaikea tunnistaa tai myöntää, sillä itse rakenteita helpompi hahmottaa on niiden seuraukset (Lemert 2007, 23). Kun rakenteet pysyvät näkymättömissä, etuoikeutettujen usko individualismiin ja likvidiin identiteettiin vahvistuu helposti.

Swing Timen kuvaamat kertojan kaltaiset keskiluokkaiset brittiläiset ovat ristiriitaisia. He voivat kuulua etniseen vähemmistöön, mutta silti käyttäytyä peribrittiläisen kolonisoivasti. He voivat olla etuoikeutettuja ja koulutettuja, mutta silti olla sokeita etuoikeutetulle asemalleen ja todellisille eriarvoisuuden syille. *Swing Timen* sisäistekijä esittää ja jättää ilmaan kysymykset: Miksi kaikille briteille edelleen löytyy paikka valtion luokkayhteiskunnasta, vaikka rakenne on eriarvoistava? Miksi tähän yhteiskunnan tilaan ja sen tarjoamiin identiteettien malleihin tyytyminen on niin helppoa?

Luokkayhteiskunnan olemassaolo ja pitkä kehityshistoria eivät nimittäin tarkoita, että tulisi ajatella sen olevan luonnollisesti pysyvä rakenne, jota ei voi muuttaa. GBSC:n ja Atkinsonin uusissa luokkamalleissa on perinteiseen, marxilaisuudesta kumpuavaan kolmijakoon enemmän liikkumatilaa niille, jotka voivat kartuttaa kulttuurista pääomaa, vaikka taloudellinen pääoma tai ammatillinen asema eivät parantuisi, ja näin kohottaa asemaansa. *Swing Timen* kertoja ja hänen äitinsä ovat tällaisen, uudenlaisen nousun edustajia, jollaisia vanhentunut käsitys luokkarakenteesta ei tunnista. Tällaisen nousun mahdollisuudet eivät, kuten eivät myöskään globalisaatio, ja weberiläishenkinen individualismi, voi kuitenkaan yksistään poistaa rakenteellista eriarvoisuutta vaan vain muuttavat sitä, miten luokat määritellään. Eriarvoisuuden poistoon ei riitä pelkkä yhden yksilön taisto. Kuten DeVereaux ja Griffin huomauttavat, tasa-arvon lisäämiseen, joka osaltaan muuttaa myös yhteiskunnan diskursseissa

muodostuvien luokkien ja identiteettien valikoimaa, tarvitaan kulttuuripoliittisia linjauksia (DeVereaux ja Griffin 2016, 127). *Swing Time* esittää representaation tämänhetkisestä luokkayhteiskunnasta ja sen jäsenten menestys- ja epäonnistumistarinoista näyttääkseen rakenteet mustaa valkoisella. Vasta ne tunnustaessa voidaan kysyä, voiko ihmisten eriarvoisuuden poistaa hajottamalla rakenne tai muokkaamalla sitä – ja miten sen voisi lopulta tehdä.

Tutkielman sivuaman postkolonialistisen kritiikin kyljessä *Swing Timesta* voi lukea myös naiseuden teeman. Kaikki romaanin keskeiset henkilöt naisia. Naiseuden kuvausta ja vaikutuksia identiteettiin olisi ollut mielenkiintoista tutkia, samoin kuin pureutua syvemmälle teoksesta kumpuaviin kysymyksiin etnisyydestä ja kolonialismista. Nämä aiheet on kuitenkin tällä kertaa rajattava tutkielmasta pois. Tutkielmassa nyt esiteltäisiin päätelmiin nojaten voidaan kuitenkin yksinkertaistaen todeta, että naiseuden merkitys on romaanissa jotakuinkin sama kuin etnisyydellä. Se on ominaisuus, joka erottaa ja samastaa ihmisiä ja joka on näkyvämpi tietyissä luokka-asemissa ja -ryhmissä. Jään odottamaan mielenkiinnolla, miten muut *Swing Timen* tutkimukset lähestyvät tätä ja muita teoksen teemoja.

Swing Time näyttää kaksi versiota nyky-Isosta-Britannian todellisuudesta: keskiluokkaisen subjektiivisen sekä objektiivisen, todellisen. Ilman omaa empiiristä kokemusta jonkun toisen näkemää todellisuutta on vaikea ymmärtää. Siksi erilaiset ihmiset tuntuvat elävän monissa eri toisistaan erillään olemassa olevissa maailmoissa: tietyn kulttuurin tai valtion sisällä, tietyssä elämäntyyliässä, etuoikeutettuna tai alistettuna. Oikeaa todellisuutta on vaikea nähdä aseenteellisten ja rajoittuneiden diskurssien takaa, kuten *Swing Time* itse – ironiseen sävyyn – tiivistää:

'But it's just so challenging to make that translation,' commented a young man from Silicon Valley, on one of these nights, – he was leaning over the dining table into a candle centrepiece and his face seemed lit from below with his own insight – 'I mean, between one reality and the other. Like passing through the matrix.' (ST 176)

Piilaaksolaismiehen kommentti ilmaisee pinnallisen syvällisiä keskusteluja pilkkaavasta vireestä huolimatta hyvin sen, kuinka eri kulttuuristen diskurssien ja eri ihmisten subjektiivisten näkökulmien ymmärtäminen auttaa huomaamaan maailman lainalaisuuksia. Niin myös valtarakenteita. Kun tiedostaa ja tuntee ne, voi niihin myös yrittää vaikuttaa. Näkökulman muutos on ”kuin menisi matriksin läpi”, heräisi todellisuuteen.

Lähteet ja taustakirjallisuus

Tarkasteltava kaunokirjallinen teos:

SMITH, Zadie 2016/2017. *Swing Time*. Lontoo: Penguin Books.

Muut lähteinä olleet kaunokirjalliset teokset ja elokuvat:

Billy Elliot 2000. Ohjaus Stephen Daldry. Tuottaja Charles Brand. Iso-Britannia: Universal Focus.

DICKENS, Charles 1861/1965. *Great Expectations*. Lontoo: Penguin Books.

KUREISHI, Hanif 1990. *The Buddha of Suburbia*. Lontoo: Faber and Faber.

SMITH, Zadie 2018. *Feel Free*. Lontoo: Penguin Press.

SMITH, Zadie 1999/2001. *White Teeth*. Lontoo: Penguin Books.

Lähdekirjallisuus:

ARCHER, Margaret S. 2003. *Structure, Agency and the Internal Conversation*. Cambridge: Cambridge University Press.

ATKINSON, Will 2015. *Class*. Cambridge: Polity Press.

ATKINSON, Will 2010. *Class, Individualization and Late Modernity. In Search of the Reflexive Worker*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

ATKINSON, Will 2017. *Class in the New Millenium. The Structure, Homologies and Experience of the British Social Space*. Lontoo & New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

BAUMAN, Zygmunt 2000. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.

BECK, Ulrich 1992. *Risk Society : towards a new modernity [Risikogesellschaft – Auf dem Weg in eine andere Moderne, 1986]*. Käänt. Mark Ritter. Lontoo: Sage Publications.

BENTLEY, Nick 2008. *Contemporary British Fiction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

BOURDIEU, Pierre 1984. *Distinction. A social critique of the judgement of taste* [*La distinction. Critique sociale du jugement* 1979]. Käänt. Richard Nice. Lontoo & New York: Routledge & Kega Paul.

BOURDIEU, Pierre et al. 1993. *La misère du monde*. Pariisi: Éditions du Seuil.

British Social Attitudes Survey (BSA) 33 2015. Toim. NatCen. Iso-Britannia: NatCen Social Research.

The Cambridge Companion to Modern British Culture 2010. Toim. Michael Higgins, Clarissa Smith, John Storey. Cambridge: Cambridge University Press

HIGGINS, Michael; SMITH, Clarissa; STOREY, John. "Introduction: modern British culture". pp. 1–11.

WAUGH, Patricia. "Contemporary British fiction". pp. 115–136.

CHAKRAORTY SPIVAK, Gayatri 1994. "Can the Subaltern Speak?". *Colonial Discourse and Post-colonial Theory. A Reader*. Toim. Williams, Patrick; Chrisman, Laura. New York: Columbia University Press. pp. 66–111.

CHATMAN, Seymour 1978/1980. *Story and Discourse. Narrative Structure in Fiction and Film*. New York: Cornell University Press.

Cognitive Processes in Stereotyping and Intergroup Behavior 1981. Toim. David L. Hamilton. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Publishers

TAYLOR, Shelley E. "A Categorization Approach to Stereotyping". pp. 83–114.

WILDER, David A. "Perceiving Persons as a Group: Categorization and Intergroup Relations". pp. 213–247.

A Concise Companion to Contemporary British Fiction. Toim. English, James F. (toim.) 2006. Oxford: Blackwell Publishing

ENGLISH, James F. "Introduction". pp. 1–15.

PROCTER, James. "New Ethnicities, the Novel, and the Burdens of Representation". pp. 101–120.

DEVEREAUX, Constance; GRIFFIN, Martin 2016. *Narrative, Identity, and the Map of Cultural Policy : Once upon a Time in a Globalized World*. Abingdon: Routledge.

DRISCOLL, Lawrence 2009. *Evading class in Contemporary British Literature*. New York: Palgrave Macmillan.

- FOUCAULT, Michel 1979. *Histoire de la sexualité 1 : La volonté de savoir*. Pariisi: Éditions Gallimard.
- FOUCAULT, Michel 1969. *L'archéologie du savoir*. Pariisi: Éditions Gallimard.
- GEERTZ, Clifford 1973/2000. "Thick Description: Toward and Interpretive Theory of Culture". *The interpretation of cultures: selected essays*. Toim. Clifford Geertz. New York: Basic Books, Perseus Books Group, New York. pp. 3–30.
- GOLDTHORPE, John H. 2007. "'Cultural Capital': Some Critical Observations", *Sociologica*, 2, syys-lokakuu 2007, Bologna: Società editrice il Mulino.
- GOLDTHORPE, John H. 2016. "Social class mobility in modern Britain: changing structure, constant process". Luento 15.3.2016. *Journal of the British Academy*, 4. Lontoo: The British Academy. pp. 89–111.
- GIOIELLI, Rafael Luis Pompeia 2013. "Heading towards a Liquid Identity". *Culture and Power : Identity and Identification*. Toim. Eduardo de Gregorio-Godeo., Ángel Mateos Aparicio Martin-Albo. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing. pp. 3–15.
- HALL, Stuart 1996. "Introduction: Who Needs 'Identity'?". *Questions of Cultural Identity*. Toim. Hall, Stuart; du Gay Paul. Lontoo: Sage Publications. pp. 1–17.
- KLEPPER, Martin 2010. "Introduction: Rethinking narrative identity. Persona and Perspective". *Rethinking Narrative Identity : Persona and Perspective*. Toim. Claudia Holler, Martin Klepper. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. pp. 1–31.
- LEMERT, Charles 2007. "Mysterious Power of Social Structures". *Understanding Inequality : The Intersection of Race/Ethnicity, Class, and Gender*. Toim. Barbara A. Arrighi. Toinen painos. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.
- MAFFESOLI, Michel 1995. *The Time of the Tribes : The Decline of Individualism in Mass Society* [*Le temps des tribus Le déclin de l'individualisme dans les sociétés de masse* 1988]. Käänt. Don Smith. Lontoo: Sage Publications.
- NEUMANN, Birgit; NÜNNING, Ansgar 2008. "Ways of Self-Making in (Fictional) Narrative: Interdisciplinary Perspectives on Narrative and Identity". *Narrative and Identity: Theoretical Approaches and Critical Analyses*. Toim. Birgit Neumann, Ansgar Nünning, Bo Petterson. Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier. pp. 3–22.
- PHELAN, James 1989. *Reading People, Reading Plots. Character, Progression, and the Interpretation of Narrative*. Chicago & Lontoo: The University of Chicago Press.

- PHELAN, James 2005. *Living to tell about it : a rhetoric and ethics of character narration*. Ithaca: Cornell University Press.
- PHELAN, James 2017. *Somebody Telling Somebody Else : A Rhetorical Poetics of Narrative*. Columbus, Ohio: Ohio State University Press.
- RICCEUR, Paul 1990. *Soi-même comme un autre*. Pariisi: Éditions du Seuil.
- SAID, Edward W. 1978/1991. *Orientalism. Western Conception of the Orient*. Lontoo/New York: Penguin Books.
- SAVAGE, Mike et al. 2013. “A New Model of Social Class? Findings from the BBC’s Great British Class Survey Experiment”. *Sociology*, 47(2). Lontoo: Sage Publishing. pp. 219–250.
- STROUD, Philippa et al. 2018. *A new measure of poverty for the UK. The final report of the Social Metrics Commission*. Lontoo: Legatum Institute.
- WEBER, Max 1964. *The Theory of Social and Economic Organization [Wirtschaft und Gesellschaft, osa 1 1922]*. Käänt. A. M. Henderson. Parsons, Talcott. New York: The Free Press.
- ŽIŽEK, Slavoj 1999. *The Ticklish Subject: The Absent Centre of Political Ontology*. Lontoo & New York: Verso.

Painamattomat lähteet:

- ABBAS, Andrea; SHILDRICK, Tracy 2002: “Rituals of Gothic Recreation: an analysis of the personal and social significance of Whitby Gothic Weekend”. Tutkimuksen yhteenveto, Annual Conference of the International Oral History Association 2001. <http://eprints.lincoln.ac.uk/7775/2/Abbas%20and%20Shildrick%20Rituals%20of%20Gothic%20Recreation.pdf>. Luettu 21.12.2019.
- AHOLA, Suvi 2017. “Zadie Smithin uusi teos kysyy, miltä tuntuu elää rodullistettuna, ja siksi kirjailija lähettää ruskean tytön Madonnan kintereissä Afrikkaan”. *Helsingin Sanomat*. 12.4.2017. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005167571.html>. Luettu 21.12.2019.

- BLAIR, Tony. Puhe Labour-puolueen kokouksessa Bournemouthissa 28.9.1999. British Political Speech -arkisto. <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=205>. Luettu 21.12.2019.
- KEAY, Douglas 1987. "Interview with Margaret Thatcher by Douglas Keay for *Women's Own* (Brighton Bomb) on 17th November 1984". *Woman's Own*, 23.9.1987. <https://www.margarethatcher.org/document/106689>. Luettu 21.12.2019.
- SAKAR, Ash 2017: "The working class isn't as white as some would like you to think". *The Independent*. 20.8.2017. <https://www.independent.co.uk/voices/working-class-culture-race-not-as-white-as-you-would-like-to-think-a7903421.html>. Luettu 21.12.2019.
- SHILDRICK, Tracy; MACDONALD, Robert 2006: "In Defence of Sub-culture: Young People, Leisure and Social Divisions". Middlesbrough: University of Teesside. https://research.tees.ac.uk/ws/files/6456113/Accepted_manuscript.pdf. Luettu 21.12.2019.
- SELASI, Taiye 2016 "Swing Time by Zadie Smith review – a classic story of betterment". *The Guardian*. 13.11.2016. <https://www.theguardian.com/books/2016/nov/13/swing-time-zadie-smith-review>. Luettu 21.12.2019.
- WOOD, James 2000: "Human, All Too Inhuman". *The New Republic*. 24.7.2000. <https://newrepublic.com/article/61361/human-inhuman>. Luettu 21.12.2019.